

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Capvt XXVI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

iniusto malo: Effet autem iniustum malum; Si quis prædestinaretur ad damnationem citra culpam suam, ut ex August. ostensum est. Ergo Deus qui est infinite bonus, maxime abhorret à tali prædestinatione. 7. Si ergo absolute quæras, posset ne Deus aliquem absolute creare, ut pereat, dicendum est, non posse quia repugnat ipsius infinitæ bonitati, & iustitiæ, tamen si non repugnat omnipotentia. Potest hoc illustrari simili exemplo. Nam si quæstio sit, an Deus hunc mundum quem decrevit conservare, possit hoc momento destruere & alium producere: Respondeo non posse. At non repugnat ipsius omnipotentia. Quid refert? satis est repugnare immutabili decreto voluntatis. Cum Beccano sentit Augustinus l. 1. Retract. c. 9. Omnis autem pena si iusta est, peccati poena est: & supplicium nominatur.

QVÆSTIO III.

Quæ pena Meledictorum?

§. I. Ignis æternus, qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Quædā exemplaria habent apud Fran-

ciscum Lucam. ὁ ἡτοιμασμένος ὁ πῦρ τῶν διαβόλων, quæ paravit pater meus diabolo &c. Diabolus Syrus vocat *La zelharza*, criminatorem. Ad contumeliam & desperationem hoc facit, quod infestissimo inimico tradantur excarnificandi, & non magis liberationem sperare possint, quam ipse dæmon. Origenes alterius generis ignem existimat. Calvinus improprie ignem dici vult. Augustinus l. 23. de civit. Dei c. 10. demonstrat, quomodo possint igne torqueri dæmones, & anima. Et c. 17. probat æternum ignem. Verum de prima quæstione, eo loco qui primus occurrit disserui c. 3. v. ultimo, & alibi. De altera etiam locus in Apocalypsi, & alibi commodior occurrit. Hoc solum notandum, nullam hic appellationem, nullum effugium esse: sed continuo executionem post sententiam videri. Continuo eunt hi in *eternum supplicium*, seu *supplicium æternum*, iusti in vitam æternam.

CAPVT XXVI.

1. **I** factum est: cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis. 2. Scitis, quia post bidden Pascha fiet, & Filius hominis tradetur ut crucifigatur. 3. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Capphas. 4. & consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent, & occiderent. 5. Dicebant autem: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. 6. Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, 7. Accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recubentis. 8. Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes: Ut quid perditio hæc? 9. potuit enim istud venditari multo, & dari pauperibus. 10. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri: opus enim bonum operata est in me. 11. Nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. 12. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. 13. Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius. 14. Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum: 15. & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. 16. Et exinde querebat oportunitatem ut eum traderet. 17. Prima autem die Azymorum acceperunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Pascha? 18. At Iesus dixit: ut in civitatem ad quendam, & dicite ei, Magister dicit: Tenuis meum prope est, apud te facio Pascha cum discipulis meis. 19. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & paraverunt Pascha. 20. Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. 21. Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia unus vestrum me traditurus est. 22. Et contristati valde, ceperunt singuli dicere. Nunquid ego sum Domine? 23. At ipse respondens, ait, Qui intingit mecum manum in patellam, hic me tradet. 24. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo: va autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei si natus non fuisset homo ille. 25. Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? At illi: Tu dixisti. 26. Cum autem eis accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. 27. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis, dicens. 28. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. 29. Dico autem vobis, non bibam amaro de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei. 30. Et hymno dicto, exierunt in Montem Oliveti. 31. Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim, Percutiam pastorem & dispergentur oves gregis. 32. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. 33. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. 34. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. 35. Ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. 36. Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc, & oram. 37. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæ, cepit contristari & mensus esse. 38. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate mecum. 39. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans, & dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste: verum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu. 40. Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuisti una hora vigilare mecum? 41. Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. 42. Iterum secundo abiit, & oravit, dicens, Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. 43. Et venit iterum, & invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gravati. 44. Et relictis illis, iterum abiit, & oravit tertio, eundem sermonem dicens. 45. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis: Dormite iam, & requiescite, ecce appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46. Surgite, exiite: ecce appropinquavit, qui me tradet. 47. Adhuc eo loquente, ecce Iudas unus de duodecim
 venit & cum eo turba multa cum gladiis, & fustibus, missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi.
 48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quemcumque oscularus fuero, ipse est, tenete eum. 49.
 Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum. 50. Dixit illi Iesus: Amice, ad
 quid venisti? Tunc accesserunt, & manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum. 51. Et ecce unus ex his qui
 erant cum Iesu, extendens manum, exemit gladium suum: & percussit seruum principis sacerdotum ampu-
 tans auriculam eius. 52. Tunc ait illi Iesus: Converterte gladium tuum in locum suum, omnes enim, qui acce-
 perunt gladium, gladio peribunt. 53. An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi mo-
 diolum, ut non accedat ad Iesum? 54. Quomodo ergo implebuntur Scripturae, quia sic oportet fieri?
 55. In illa hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me: Thren. 4. d.
 quidam aqua vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis. 56. Hoc autem totum factum est, ut imple-
 retur Scriptura Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo, fugerunt. 57. At illi tenentes Iesum, duxerunt
 eum ad Caipham principem sacerdotum, ubi scribae & seniores conuenerant. 58. Petrus autem sequebatur eum
 à longe, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem. 59.
 Principes autem sacerdotum, & omne concilium querebant falsum testimonium contra Iesum, ut eum morti
 traderent. 60. & non inuenerunt, cum multi falsi testes accessissent. Nouissimè autem venerunt duo falsi te-
 stes. 61. & dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum reaedificare illud. 62. Et
 interrogans principes sacerdotum, ait illi: Nihil respondens ad ea, quae isti aduersum te testificantur? 63. Iesus au-
 tem tacebat. 64. Dicit illi Iesus. Tu dixisti. Verum tamen dico vobis, a modo videbitis filium hominis seden-
 tem à dextera virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. 65. Tunc princeps sacerdotum scidis vestimenta sua
 & ait: Quid ista? 66. Ipsi autem respondentes ei: Reus est mortis. 67. Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt,
 & alii auricularias in faciem eius dederunt. 68. Dicens: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? 69.
 Petrus vero sedebat in atrio, & accessit ad eum una ancilla, dicens: Es tu cum Iesu Galilaeo? 70. At il-
 le negavit coram omnibus dicens: Nescio quid dicis. 71. Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla,
 & ait huic qui erat ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno. 72. Et iterum negavit cum iuramento: Quia non
 novi hominem. 73. Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Vere & tu ex illis es: nam &
 loquela tua manifestum te facit. 74. Tunc cepit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem. Et conti-
 nuo gallus cantauit. 75. Et recordatus est Petrus verbi Iesu: quod dixerat. Priusquam gallus cantet, ter me
 negabui. Et regressus foras flevit amare.

IN CAPVT VICESIMVM SEXTVM

ARGVMENTVM.

Complectitur primam passionis partem, & quae in horto, viâ, Annæ, Caiphæ aedibus,
 contigere recenset: Vt vero ostendat Christum omnia illa, liberam à caritate, non
 durâ necessitate suscepisse toleranda, & sacrificium voluntarium, non necessari-
 um, seu coactum fuisse, initio Christum p. adixisse narrat, & tempus, & genus mor-
 tis. Principes quidem conuenerunt, & de morte eius consularunt, sed statuerunt, non esse
 effectus ad supplicium educendum; post tamen occasione proditoris sese offerentis abusi,
 ipso die festo crucifigendum curarunt: cum autem in domo Simonis Leprosi vnguentum,
 trecentorum denariorum effusum esset, Iudas spelucri deiectus, & aliâ viâ detrimento facien-
 do intentus, de prodicione cum Sacerdotibus pactus est. Quod Dominus agnoscere se in-
 dicant, & illi in mensâ, tacito nomine exprobrauit.

Dato deinde corporis sui & sanguinis Sacramento, monitisq; vt constantes essent, disci-
 puli, in hortum egressus est, & post trinam orationem vadens obuiam hosti, captus est, atque
 ad Concilium, quod Caiphæ in aulâ congregatum erat adductus, examinatus, damnatus, ver-
 beribus, contumeliisque vexatus est; negante interim & peierante Petro.

In Ecclesiâ Syriacâ à principio, vsque ad versum 17. legitur, *Die quintâ secretorum, & in con-
 secratione Chrismatum.* *ἡ ἡμέρα ἡ ἀρά* est in Syro, quod est *ar*, quod secretum, arcanum, sacramen-
 tum significat. Syri eo nomine vocant Eucharistiam, eo quod hoc mysterium non modo non
 infidelibus, sed ne Cathecumenis quidem, nisi iam satis de fide instructis, patefaciendum exi-
 stimarent. Vide rituale Seueri Patriarchæ. Æthiopes sacrorum præfulem etiam *ῥαζ* *Raz* ap-
 pellant, à caritativum secretorum tractatione. Forte inde etiam dicti, quos Berosus *Ratze-
 mos*, Sacerdotes nominat. Certe inde dictus est superstitiosus, & magis *ῥαζ* *Raziel*, Angelus,
 quasi arcanorum præfex, quem Adamo adituisse fabulantur. Sacra ergo solebant dici *ῥαζ* *A-
 raze*, vt Græci *ἡ ἡμέρα*. Cum vero in Ecclesiâ summum sit, atque arcanissimum sacramen-
 tum Eucharistia, ideo per antonomasiam dicitur, Secretum, seu plurali numero, Secreta.
 Idem titulus repetitur ante vers. 17. & vsque ad 31. continuatur ea lectio.

Nec prætereundum quod additur: Et in consecratione Chrismatum, *קדוש מבורך* *veku-*

Adami Conſen in Euang. Tom I.

sf

daſch

Dio Mercurii quid actum sit non constat, an in templum redierit, an Bethaniam manserit. Ex Lucâ tamen satis constat, etiam illo die se populo impendisse. c. 12. v. 36. Erat autem de ebus docens in templo, nocturnusque morabatur in monte, qui vocatur olivæ: & omnis populus manebat ad eum, in templo audire eum. Cum ergo generatim diebus dicatur in templo docuisse, nocturnus in monte fuisse, non est, cur die Mercurii populum manentem docuisse dicamus. Quod vero alii Bethaniam, alii in monte pernoctasse volunt, non videtur in rem magnum esse discrimen. Bethania ad montem erat, in eâ cenabat; deinde in monte pernoctabat. Ita conciliari possunt, quæ Theophylactus, Titus, Rupertus, Iansenius, Cathusianus, Baradius scripserunt. In Bethaniâ fuisse ratio docet, neque enim tot dierum ieiunio Apostolos vexavit, cœna autem non nisi in Bethaniâ esse potuit, nisi dicere malimus emisse Apostolos cibum, aut Lazari forores eo tulisse, quod multa habet inconuenientia. In monte fuisse noctibus Lucas disertè scribit. Nec sententia est, in eibus Lazari & fororum, quæ in montis radice erant, habitasse; Nam eo in loco pernoctare soluerat, ubi eum postea Iudas quaesivit & inuenit. Frequenter enim eo convenire cum discipulis consueverat. Alioqui in Lazari aedibus illum proditor quaesiverat.

QVÆSTIO II.

An Pascha post biduum?

G Ræd est qd dicitur, post duos dies eodemque modo in Syro. Beza tamen vertit intra duos dies, quo loquendi modo a Cæsaribus tempus significatur, aliud est enim post, aliud intra duos dies fieri. Nec mediocriter tamen oritur difficultas, ex c. 12. v. 1. Ioan. & hoc loco collatis, apud Ioannem ita legitur, Iesus autem ante sex dies Pasche venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi Martha ministrabat, Lazarus vero vniueras ex discipulis cum eo.

Hic vero, Cum autem esset Iesus in Domo Simonis Leprosi. v. 6. & v. 2. Scitis quia post biduum Pascha fiet. Si est unum idemque conuiuium, non conveniunt tempora. Illud sex, hoc duos dies antecedit Pascha. Si duo sunt conuiuia, unum sexto, secundum altero die ante Pascha, cur tam brevi tempore bis vngitur Dominus: aut quomodo iam Iudas iterum murmurat, alijque discipuli, iam ante tres dies instructi, & reprehensi? De Iudâ quidem minus admiratione digna revelt: avaritiâ enim cæcus rationes non intellexerat, petire enim sibi existimat, cuius prædandi potestas ablata est. De alijs Apostolis vix cogitare licet eos postremam Magdalene defensionem à Christo institutam ita contempsisse, ut etiam in eam fremerent, ut Robertus Marcus. Adde etiam illud: Conuiuium de quo Ioannes loquitur, videri fuisse in domo Lazari. Ipse enim & forores fecerunt illi conuiuium, ut est in Ioanne.

2. Cæsar Baronius Cardinalis T. I. anno 32. diuersas cœnas esse ait. Nam illam, quæ describitur Ioan. 12. eandem non posse esse cum eâ quam Marcus 16. ait biduo ante Pascha celebratam. At nec Marcus nec Matthæus aiunt cœnam illam in domo Simonis biduo ante Pascha factam, sed recensitâ Christi de vicina morte Prophetiâ: deinde narrat occasionem, quâ Iudas ad prodicionem impulsus effecerit, ut Sacerdotes eius mortem accelerandam indicarent. Dixerant enim: non in die festo, at nunc in ipso instant, ut crucifigatur. Itaq; a v. 6. vsq; ad 14. in Matthæo omnia dicuntur per recapitulationem Evangelistis visitam

ita S. Augustinus & Beda. Maldonatus, Franciscus Lucas, alijque.

Neque alterum argumentum Baronij firmum est. Sed plane contrarium, dicitur, fuisse conuiuium, unum eandemque mulierem, & in prioribus pedes, in posterioribus pedibus unxisse, facile demonstrabimus. Si enim unum idemque fuit conuiuium cum alio, illudq; ante sex dies Pasche peractum, cum conslet Matthæi testimonio abiisse Iudam ad principes Sacerdotum & de prodicione Christi conuenisse; necesse esset nos dicere, ante sex dies Pasche eiusmodi de prodendo Christo pactum esse conuenitum: quod nemo sane iure dicere poterit, cum Marcus expressè testetur, id factum biduo ante Pascha.

Respondeo. Iudam potuisse prodicionis consilium iam ab illâ cœnâ quæ fuit in domo Simonis Leprosi concipere; atque adeo etiam offerre se Sacerdotibus. Eadem enim causa erat, quæ postea. Eteum indignatum fuisse scribit Ioannes v. 4. Deinde nec Matthæus, nec Marcus aiunt Iudam statim post cœnam Simonianam, vel sub ipsâ cœnâ operam obtulisse Sacerdotibus; nec id factum ante illud biduum. ita miror illum dicere: cum Marcus expressè testetur id factum biduo ante Pascha. Non enim Marcus aliud habet, quam Iudam iussisse ad summos Sacerdotes cap. 14. v. 10. & Iudas Iscariothes unus de duodecim, &c. Dicuntur hæc post effusam vnguentum, & Mariæ defensionem, sed illa ipsa facta est ante.

Iudas post abiit, nam particula Tunc optime refertur ad versum 3. Tunc congregati sunt principes Sacerdotum, &c. Tuncquam etiam Iudas accessit, nec enim ignorauit eos congregatos, & occasionem facinoris idoneam videbat. Non igitur hoc argumento rem concludit: nec quisquam in recentes auctores iniquior esse debet, cum sententia Augustini sit, verbis pluribus exposita. l. 2. de consensu Evangelist. cap. 78. Et factum est cum consummasset Iesus sermones hos omnes dixit discipulis suis, quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis traderetur, ut crucifigatur. Hinc attestantur alij duo Marcus & Lucas ab eodem ordine non recedentes: Neq; hoc tanquam à Domino dictum insinuat: hoc enim intimare pretermiserunt. Ex sua tamen personâ & Marcus dicit. Erat autem Pascha, & azyma post biduum. Et Lucas; Appropinquabat autem dies Festus azymorum, qui dicitur Pascha. Sic ergo appropinquabat ut esset post biduum, sicut alij duo aperte consonant. Ioannes vero tribus quidem locis commemorauit eiusdem diei Festi propinquantem cum alia quadam duobus superioribus locis narraret. Tercio autem loco appareret eius narratio circa ipsa versari tempora, ubi hoc etiam illi res intimant, id est, imminente iam Domini a passionis die. Sed hoc videri potest parum diligenter intuentibus esse contrarium, quod Matthæus & Marcus posteaquam dixerunt Pascha post biduum futurum, deinde commemorauerunt quod erat Iesus in Bethaniâ; ubi de vnguento illo precioso dicitur. Ioannes autem ante sex dies Pasche dicit Iesum venisse in Bethaniam, de vnguento eadem narraturus. Quomodo ergo secundum illos duos post biduum futurum erat Pascha: cum posteaquam id dixerunt, inuoluntur cum Ioanne in Bethaniam illud de vnguento, quod ipse, narrantes; cum autem ipse dicat, post sex futurum Pascha? Sed qui ita mouentur non intelligunt Matthæum & Marcum: illud quod in Bethania de vnguento factum erat, recapitulando posuisse, non post illam de biduo predicationem suam, sed iam ante factum, cum adhuc sex dies essent ad Pascha. Non enim ququam eorum cum dixisset, post biduum futurum Pascha, sic adiunxit de illo facto in Bethania, ut diceret. Post hæc cum esset in Bethania; Sed Matthæus quidem, Cum autem esset inquit Iesus in Bethania. Marcus autem, Cum esset Bethaniæ. Quod utique intelligitur, & antequam illa dicerentur, quæ ante biduum Pasche dicta sunt. Sicut ergo ex Ioannis narratione colligitur, ante sex dies Pasche venit in Bethaniam: ibi factum est illud

Iudas ante Pascha aliquot diebus prodicionem vendidit.

MISSA Gaudet
in
angelia

Matthaeus
& Lucas
per recapitulationem
de cena agunt.

coniuium, ubi de vnguento p'ciso fit commemoratio: Inde venit in Hierosolymam. Sedens super aedilium. Deinde postea geruntur ea, quae narrant post hunc aduentum eius in Hierosolyma gesta. Ex illo ergo die, quo venit in Bethaniam, atque illud de vnguento factum est, usque ad diem quo ista omnia gesta atque dicta sunt, intelligimus etiam Evangelistis non commemorantibus, consumptum fuisse quadriduum, ut occurreret dies, quem ante biduum Pasche duo definiunt. Lucas autem cum ait: Appropinquarebat autem dies Festus azymorum: non expresse biduum, sed hanc propinquantem, quam commemorauit in ipso interuallo bidui debemus intelligere. Ioannes vero cum dicit, proximum erat Pascha Iudeorum, non hoc biduum vult intelligi. Sed sex dies ante Pascha. Proinde cum quidam post hoc dictum commemorasset. Tunc iam volens ostendere, quam proximum fuisse Pascha dixisset. Iesus ergo ante sex dies, nquit Pascha, venit in Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cenam ibi. Hoc illud est quod commemorat recapitulationes Matthaeus & Marcus, cum iam dixissent, post biduum futurum Pascha. Reapertum ergo ad illum diem redeunt in Bethaniam, quae erat ante sex dies Pasche, & narrant quod & Ioannes de cena & vnguento: unde ventus esset Hierosolymam, & peracta illi quae narrata sunt peruenturus ad diem, qui erat ante biduum Pascha: unde isti digesti sunt, ut recapitulando commemorarent, quod ante in Bethania de vnguento gestum est.

§ 3. Non tamen incommode rationem eorum soluit doctissimus annalium conditor, qui negabant, eodem tempore Iudam posse esse Bethaniam, & Ierosolymis; loci enim illa est propinquit, ut facile ire & redire poterit: cum enim spacium esset 15, stadiorum, quod hora vna confici potuit, non video, cur non excurrere furore suo actus poterit: negat enim Iudam venisse ad concilium, sed tantum principes conuenisse. Et recte sane, nisi hic aliud consideretur: reuera interuallum vrbis, & vici non impedit propositum Iudae, in scelere regnari, & ardentis. Verum tamen ratio Auctorum contraria sententium non ita invalida est, ut prima fronte appareret. Consideranda enim aliquot circumstantiae occurrunt.

Prima est, cenam fuisse, hoc est, vespertino tempore inchoatam. Deinde eo anni tempore, cum nox est aequata diei: ut iam mensae initium fuerit ad lumina.

Tertio, Iudam finem cenae expectasse, non enim audito Domino, mox abrupta cenae erupit, sed dissimulata in finem expectauit.

Quarto, Cenam fuisse sollemnem, in qua hospites tractati, Martha ministrabat, ideo non ita breuem ut solet esse cena ordinaria, sed protractiorem, non luxuria, sed caritate, sacrique colloquii. Ex quo consequitur, Iudam iam multa nocte Ierosolymam venisse, noctu cum principibus sacerdotum, & magistratibus tractasse, quod non est verisimile, cum praesertim plures appellaret, & illi pecuniam quasi communi consilio, & de publico promittant.

§ 4. Alia duo argumenta adducit conditor Annalium. Ex his itaque iam satis liquido de Lazarum videtur, duo diuersa, diuersisque diebus exhibita fuisse Iesu coniuium: quorum primum factum dicitur in domo Lazari a mortuis excitati, in quo Lazarus ipse vnus ex discumbentibus fuit, Martha ministravit, Maria eius soror pedes vixit, & Iudas ei detraxit: Alterum vero apud Simonem cognomento leprosum, quo accedens mulier habens alabastrum (vas scilicet ex alabaistro factum) effudit super caput recubentis;

quando non vnus Iudas? Sed & ceteri discipuli indigni sunt, ut tunc Dominum se viderent pro illa habuissent dignitatem a prima diuersam, & addidit dicens: Amen dico vobis, vbicumque praedicatum fuerit Euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit haec, narrabitur in memoriam eius.

At non dicit Ioannes in domo Lazari coniuium institutum. Sed: Iesus ergo ante sex dies Pasche venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cenam ibi, & Martha ministrabat; Lazarus vero vnus erat ex discumbentibus cum eo.

Bethaniam venit, ibique institutum est coniuium non domi Lazari, sed Simonis, fecerunt autem cenam illi, non modo Lazarus cum fororibus, sed & ceteri discipuli, qui Bethaniam habitabant, & Lazarus accitus fororibus familiares erant, credidisse. Non dicit quo loco fuerit habitum coniuium, nec a quibus institutum; quia communi consilio, & opera factum. Tam autem in aliena, quam sua domo accumbere Lazarus potuit, & ministrare Martha.

At vero apud Ioannem pedes vngit, & capillis extersit: apud Matthaeum & Marcum effudit vnguentum super caput recubentis: In priore coniuium solus Iudas, in altero alij etiam discipuli murmurarunt.

Respondent nonnulli vnguentum capiti infusum ad pedes vsque defluxisse; sicut vnguentum in capite Aaron, quod descendit, vsque in oram vestimenti eius. Verum aduertant illi, non potuisse fieri; ut cum Christus recumberet, tanta copia descenderet in pedes; iacebat enim in lectulo conatorio, more tum vlitato. Deinde ipsa pedes vixit, & capillis absterxit, quo indicatur, non solum deflexu pedes tinctos, sed ex proposito vinctos, & capillis absterfos. Itaque dicendum est: eodem vnguento & caput, & pedes vinctos; totum pene effusum in caput, reliquias in pedes; hoc Ioannes recenset, ut mulieris charitatem, & Christi dignitatem indicet; Illud Matthaeus & Marcus, quod totum pene infusum capiti fuit, illis vero duntaxat propositum fuit, ostendere causam cur Iudas in eum furorem venerit, ut prodere Christum cogitaret.

Quod Ioannes Iudae soli murmuracionem attribuit; causa est, quod ipse malo prauoque animo, furtis intentus, pauperum simulata cura mulierem reprehendit, alij vero bono quidem zelo, & amore egenorum improbant, sed non secundum scientiam. Murmurasse autem & reliquos, apud Ioannem indicio est Christi defensio, qua appellat, non vnum Iudam, sed plures. Sinite illam, & semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habetis vobiscum. Quod nescio cur soli Iudae diceretur, qui Christum non amabat, sed quastum, quem extolli capiebat.

QUESTIO III.

Quomodo filius hominis traditur?

§ 1. Traditus est a Deo ad redemptionem nostram, permissus impiorum potestati, traditus a Iuda pecuniae amore, a Iudeis odio & inuidia;

Pilato, metu Cæsaris, à seipso, cum potentia se non opponit inimicis. Tradiunt autem ut crucifigatur, summo supplicio, & feruili afficiatur.

S. Caluinus, Pareus, Gommarus, alij; rigidi Caluini ideo traditum aiunt, quod aliter nobis placari Deus non posset. [Ita duplex huius fuit sententia, primo ut testatum faceret sponte ad mortem Dei filium descendere, ut mundum reconciliaretur: quia neque aliter expiari poterat scelus reus, vel acquiri nobis iustitia.] Poterat sane aliter, sed Deo visum est, hoc modo expiare. Caluinus autem Deum negat, de suo iure quicquam posse remittere, & tam esse necessarium, ac naturale punire peccatum, quam odisse. Multo vehementius Sibrandus, cuiusque collegæ errorem illum vident, quos alia parte Vortius libro de centum erroribus Sibrandi refutat. Sed & ipsa veritas, ac diuina Maiestas hoc ipsum nos docet. Cum enim misericors sit, & liberi arbitrij, potest peccatum, quod odit, liberali beneficentia remittere. Imo hoc ipsum quotidie facit, in illis, qui sanguine Christi expiati non sunt, qui apud inferos torquentur, quos cum citra condignum puniat, negandum non est, id liberali fieri misericordiam, quæ penas non omnes, quas iure posset, infligit. Quia in Christi acceptando sacrificio, quo nostra peccata expiantur, Deus patet misericorditer suo intercessit, ut docet Caluinus, quod enim satisfactio nem illam ad supplicationem ordinari, misericordiam fuit, & luminis immunitio. Caluinus lib. 2. In fine cap. 17. Christi passionem negat posse opponi Deo iudicio. [Equidem fateor, si quis simpliciter & per se Christum opponere velle iudicio Dei, non fore, re locum merito, quia non reperietur in homine dignitas, quæ possit Deum promereri.] Quod si igitur non potest simpliciter Dei iudicio, quod est ipsius iustitiæ æquissimum decretum, opponi Christi meritum, ergo ut esset in Christo meritum, de summo suo iure Deum concedere oportuit, atque ut ea esset in homine dignitas, misericorditer rigorem iustitiæ temperare.

VERSVS 3.

Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi, in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas.

QVÆSTIO I.

Quando congregatum fuerit concilium Sacerdotum?

S. I. Ioannis 11. 46. cum quidam ad Iudæos retulissent de resurrectione Lazari, collegerunt concilium, sed hoc diu ante contigit; interea enim Iesus abiit, & moratus est in ciuitate Ephrem, ibidem v. 34. Hoc ergo concilium diuersum est, post Christi ad Pascha aduentum: nam post illud tempus, & miracula in templo, grauissimæque inuectiua, magis inflantur. Conuenerunt autem principes sacerdotum, seu capita familiarum sacerdotum. Deinde seniores populi, de quibus multa est disputatio. Constat autem sic vocari eos, qui dignitate aut magistratu aliquo habebantur.

Beza contra Adrianum Sarauian ex his senioribus suas presbyteria nititur confirmare. Erat senatus quidam Iherosolitarum etiam in Agypto. Exod. 4. 29. Num. 11. etiam seniores sunt: alij seniores 18. Exodi qui iudices erant causarum, & Exod. 22. 8. Seniores ciuitatum

Adami Concen in Euang. Tom. 1.

hominantur alij Deut. 21. & 2. Par. 19. Malach. 2. 7. Hi nihil ad Caluianum presbyteria faciunt, ut ex eorum castis probat Matthæus Surlin.

In Græcis adduntur *scribae*, *scribae* quod ab omnibus Latinis abest, & aliquot Græcis, etiam in antiquissimo Græco Bibliothecæ Molsenensis. Societ. Iesu desideratur. In Syris vero legitur, conueniunt in atrium Caiphae, Syriace *ܟܝܦܗ* Kaipha; *ܐܠܐ* non est locus subdualis, sed aula magna, anterior, in qua confessus impiorum fuit; de moribus Caiphae, auaritiæ, libidine &c. vide Iosephum l. 18. antiq. c. 3. & 6. Certe igitur Concilij dies non potest indicari; verisimile tamen est intra biduum illud contigisse; tam enim Pascha vicinum erat, ut non putarent ante festum posse fieri. Vix dubium videtur quin seniores sint ex iudicio, seu concilio Sanedrini; de quo vide Barradium l. 6. c. 2. Luc. 22. adduntur *duces*, quorum sub manu milites; Magistratus templi fuerunt, & quidem Iudæi; quamuis enim Romani ad templum ex eubarent, oportebat tamen intra septa custodiam esse, atque in ipso templo, si quid oriretur aduersi. Atrium enim gentium apertum, cetera clausa erant, ita Titus apud Iosephum l. 7. bellic. 4. Nonne vos d. sceleratissimi cancelli locum sanctum proserixistis? nonne literis Græcis, ac nostris incisus tabulas constituxistis? quibus septa ne cuiquam transire liceret edicunt? Nonne eos, qui transissent, quamuis Romanus quis esset, vobis necare permisimus? cum ergo intra ipsa septa tot millia Iudæorum crebro essent, oportuit ad eorum quietem, & sacri loci tutelam milites & duces ex Iudæis esse, quibus ingrediendi ius esset. Christum autem Dominum non vi opprimendum, sed dolo circumueniendum statuunt, v. 4. Luc. 22. 1. Sapient. 12. 13. Timebant enim seditionem in populo præsertim peregrino, qui cum palmis obuiant Domino iterat.

VERSVS 6. 7.

Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis Leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi. & effudit super caput ipsius recumbentis.

QVÆSTIO I.

Quenam fuerit illa mulier?

S. I. Qvæstio nobilis & multis voluminibus disputata, ut etiam fatetur nosset Maldonatus: ad-disputatio
ego forte operose magis, quam necessario, aut v-
de Maria.
tiliter. Quidam enim tres Marias, alij duas, alij vnam arbitrantur esse, quæ Dominum vnixerunt. Vide Meld. Franciscum Lucam, Barrad. Baron. anno 32. Ambrosius dubitat, & veteres minus certo hoc, aut illud asserunt. Vt res aperte cognoscatur in medium proponam, quæ habent Euangelistæ.

Matthæus cap. 26. 7. mulierem vocat.

Marcus eodem modo cap. 14. 3. vterque vero in domo Simonis factam vñctionem testatur.

Ioannes cap. 12. 3. Mariam appellat, atque ex textu colligitur esse Lazari, & Marthæ sororem: quod quidem negari non potest, si quis c. 11. consideret.

Ex horum trium capitum collatione certo constat Mariam sororem Lazari & Marthæ vnxisse pedes domini ante sex dies paschæ, an vero eadem sit cum illa, quæ Matthæi 26. Marci 14. id fecit ex quæstione in v. 2. intelligi potest.

Lucæ 7. 37. mulier in ciuitate peccatrix idem officium præstat, in domo Simonis: id vero contigit in

SI 3

Gali-

Galilæa: multo ante hanc vñctionem, cum & lacrymis pedes laueret, & Simon, non discipuli pietatem illam reprehenderet.

Lucæ. 8. 2. Inter pias mulieres Christum secutas, nominatur Maria quæ vocatur Magdalena, de quâ septem demonia exierant. An vero Magdalena fuerit illa mulier peccatrix, & penitens, non dicit Lucas.

Magdalena tamen fuit cui Christus primo apparuit Marci 16. 9.

Ex quo sequitur eandem esse cum illa quæ Matth. 28. 1. Marc. 16. 1. & quæ Ioann. 19. 25. stabat ad crucem, quæq; c. 20. 1. venit ad sepulchrum, & v. 11. stat ad monumentum plorans. Et apud Matth. 27. 61. & 28. 1. Magdalena igitur, de quâ septem demonia exierant, ad crucem, & sepulchrum stat, & Domini comes est, an vero sit eadem, quæ bis Dominum vnxit, nondum ex his liquet.

Ioannes autem c. 11. 2. 3. rem definit. *Erant autem quidam languens Lazarus à Bethania de Castello Maria & Martha sororis eius.* (Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur.)

Quid ex
scripturis
colligatur.

Hinc verò hoc duntaxat conuincitur: Sororem Lazari Mariam esse; an vero sit Magdalena, de quâ septem demonia exierant; an etiam illa mulier peccatrix, quæ lacrymis pedes lauit, non constat. Ioannes enim tam loqui potuit de vñctione, quæ facta est Bethaniæ, quam de illâ, quæ fuit in Galilæa.

In scripturâ igitur soror Lazari, & Marthæ non vocatur expresse Magdalena. Mulier quæ vngit pedes bis dicitur Maria Ioan. 11. 3. & 12. 3. cetera, si scripturam spectemus, incerta sunt. An mulier peccatrix. Maria soror Lazari. Maria Magdalena, vna eademque, an duæ, an tres mulieres sint. Neq; video quid aliud ex scripturâ confici queat.

§. 2. Quia vero de scripturâ nihil certi licet concludere variæ fuerunt sententiæ. Clemens Alexandrinus l. 3. c. 6. constitutionum Apost. Mariam Magdalenam, & Mariam sororem Lazari distinguit. Baronius ex Origene probat, verum non esse quod Clementi ascribitur: Origenes enim tract. 3. in Matthæum testatur nullum ante se auctorem docuisse Mariam Magdalenam aliam esse à Maria sorore Lazari. Qui tamen eandem facit in orat. de Magdalena. De illa enim, quæ ad sepulchrum venit, ista habet. *Foras se nescis an diligas te. Olim te diligebat; à Phariseo te defendebat; à sorore tua diligenter, excusabat: Olim laudabat te, quando vnguento pedes eius ungebas, lacrymis rigabas, capillis tergebas: dolorem tuum mulcebat, peccata dimittebat, &c.* rursum in fine hæc habet: *Plorat vnusquisq; ad Iesum, querat fideliter Iesum, quia non celauit querenti se peccatrici. Disce peccator homo à peccatrice muliere, cui tamen dimissa sunt peccata, &c.*

Eusebius ad Marin. dubitat. Chrysost. hom. 81. in Matth. duas putat. Hieronym. comment. eodem modo duas, alio sensu tamen. Sed Epist. 148. Peccatricem, & Magdalenam eandem putat. Amb. in Luc. 7. dubitat. Sed de Salomon. cap. 5. eandem existimat. Augustinus tract. 49. anceps est, in l. 2. de consens. Euang. 79. vnam putat, atque ita Greg. hom. 25. & 33. & Beda in Luc. c. 5. Videmus itaque rem incertam esse, de qua tanti viri dubitarunt, aut trepide affirmarunt.

Clicouens tres esse docuit. Faber de tribus Magdalenis scripsit: ineptè, melius tres Marias appellasset.

§. 3. Vnam esse eandemq; Magdalenam, seu Mariam, ex his quæ dicta sunt probabile est, & Ecclesia Romana in eam sententiam inclinat. Hymnus ita habet.

Vni Maria,

Eterni Patris vnice
Nos pio vultu respice

Qui Magdalenam hodie

Vocas ad thronum gloriæ,

In thesauro reposita

Regis est drachma perditâ

Gemmaq; luce inclita

De luto luci reddita

Iesu dulce refugium

Spes vna penitentium

Per peccatricis mercedem

Peccati solue debitum.

Et alio Hymno.

Amore currit sancta,

Pedes beatos ungere, &

Astare non times cruci.

Sepulchro inheret anxia

Idem testantur & antiphonæ, aliaq; quæ Romana in breuiatio leguntur.

§. 4. Quæ obijciuntur in contrarium nullius momenti sunt. Deut. 23. Lex vetat esse meretricem de filiabus Israël.

Respondeo Legem fuisse sanctam mores, malos. Tota gens fornicata est, cum amatoribus multis, Olla, & Olibama, subter omni ligno frondoso prostituta sunt, si idola coluerunt, mitem est, si cultum rem prodegerunt: Fuisse autem magnas corruptelas in illa republica omnes Prophete testantur. Idololatram autem impuritas sequitur & præcedit. Mores vero hoc tempore erant corruptissimi; Pharisæi improbi, Sadducei erant Epicuræi, adde Herodem & Romanos. Neque dicendum illas meretrices, quæ Phariseos in regnum celorum præcedebant fuisse gentiles, sed Iudæas. Tempore Salomonis fuisse docemur, Reg. 3. Romæ tot erant leges contra adulteria, & tamen miseræ leges affigebantur parietibus, adulteræ volitabant per urbem, & pendebant senatusconsultis insulabant. At peccatrix illa Galilæa soror Lazari Bethaniana fuit.

Respondeo. In ciuitate Naim conuiuium fuisse videtur, sed potuit mulier illa Bethania, vel Magdala oriunda eo profecta esse multis occasionibus, vel quod à suis abesse mallet, licentius victata, vel quod amatorem eo loco haberet, aut sanè verecunda. Magdala est in tribu Nephthali, Ios. 19. Magdala in Iudæa. Ios. 15. Solet hoc genus hominum vix plurimum esse peregrinum, cognatos & familiam veteri solitum.

§. 5. Difficile est, fateor, quod de septem demonibus obijciunt. Si ante demones eieci sunt, quam pedes Christi lacrymis lauit, mirum est, eam non continuo penitentiam egisse. Si adhuc obsessa ad Christum venit, quomodo erat meretrix energumena, & si quidem ipsa erat tam demens, vt in tanta calamitate libidinari veller, nemo tamen tam impotens ac furiosus intemperantiæ fuit, qui demonibus oblectum scortum, in quo celestis vindicta tam luculentia indicia, & impudicitie poena apparebat, accederet. Post econdonata à Christo peccata liberam fuisse, non est dubium. Nam inter mulieres, qui Christo ministrabant, versatur, & deinde cum Lazaro, & Martha, nec vlla demonis est mentio. Quod si post hæc adeo seriam penitentiam, & Christi detentionem septem demonibus tradita fuisset, haud partum miraculi auctoritate ea res imminuisset; clamasset Simoniple, peccata non remissa, sed scelorum vitores Diabolos immisos. Itaq; huc pertinere non potest, quod aliquando legimus, multos demonum vexatione obnoxios fuisse. vt Chrys. l. de Proinde. Hier. Epist. 25. Baronius eo ipso tempore, quos illa pietatis officia

officia praestabat, demones eiectos existimat. Quod si verum est, valde mirum est, fama tam celebris poenitentiae. Non enim mirum est, mulierem tantam calamitatem constitutam omnia tentare, ut liberetur: at interpretes id singulare in Magdalenam observarunt, eam non alicuius beneficii temporalis indigam ad Christum accessisse, sed solam animae salutem quaesivisse: cum alii contra morbos, & demones remedia petunt venientes.

Mirum etiam videtur miraculum adeo nobile Lucam non suo loco narrasse, praesertim cum ad rei occultas, hoc est, remissionem peccatorum confirmationem magnopere faceret: Nec enim Simon de peccatorum remissione dubitaret, si demones eiici videret.

Mihi duobus modis difficultas posse tolli videtur. Primus est, ut Mariae peccata demone immisso punita censentur: deinde eam Christus liberavit eo tempore, quod prandium antecessit: Nam ut dicitur Luc. 7. 19. Misit ad eum Ioannes & vinculis & quaesivit: Tu es qui venturus es? &c. & v. 21. In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, & plagis, & spiritibus malis & ceteris multis donavit visum.

Eo tempore Mariam demone liberatam arbitror, illa enim disputatio de Ioanne invitationem praecedat. Illa vero se liberam videns, & causam poenae recognoscens, gratias actura, & veniam peccatorum petitura venit. Non ignorabat porro plurimum demonibus in libidinis mancipia permissum esse. Asinodameminerat, & septem procorum quos geniali nocte demon occidit. Erat igitur peccatrix, & prostituta pudicitiae, sed ex merito deinde energumena ad breve tempus: vnum forte aut alterum diem: ut publicanum nondum fuerit.

Alteratio mihi probabilior videtur. Mariam a demonibus oblectam, eoque modo lasciviam, & luxuriam punitam fuisse, ita tamen ut neque ipsa neque alij cognoverint, donec pulso hoste res manifesta esset.

Enim quos demon in potestatem suam redegit, alios mox interfecit, ut illum de quo Delrio lib. 3. p. 1. quaest. 7. dicitur. Magie. Quando ad fordes libidinis sacrilega voti violatio, & scandalosa stans ratione vice accedit: minus mirandum. Sed exemplum tamen dabo: quod si recentis memoria, multis notissimum, sine horrore tamen neque memorari loci nomen taceo. In Flandria comitatu prioratus pluribus ibi numeris monachi debeant, reganeones & ceteri monachi sua cuique erat, nec pudor vilis aderat, simul belluari & libidinari, quadam die in seram noctem copulationis protraxerunt qui minus scelerosus: sat ait Basilio, Venerique datum: Deo gratias saltem. Ego vero subinfert alius provocator, exodemoni gratias ago, & agendas censeo cui operamur. Et cum ipse mensa relicta, ruit in cubilia. Singuli cum sortio vix de cubo erant, ecce tibi in triclinium, vi ianua reforescens Demon, magni, viri & trucis viri specie, habitu venatorio, & cum eo totum duo parvuli obambulat, & lectos circumspicit toruo vulnere deinde horrida voce, ubi qui mihi gratias egit? adsum referam. Lecti abstrahit paucitatem, & ferme praemetu animam effugantem, trahit coisubet infigi veru, & luculento igne probe affari parent promprie assatur infelix, emoritur planissimose, ceteri praeforidine assu corporis nidore implentur. Demum venator ad superstitibus stragulis trepidantes vix vivos: digni res tiam aut pari supplicio, nec deest voluntas mihi. Vetur vi maiore. Inuitus abeo & moneo: respicite aut manent terribiliora. Disparent larva, nec tamen his aliis animus reddit, vel vox, nisi clara iam luce. Vbi surrexere collegam inveniunt mortuum, & ne visum inane putet plene assatur. Haud scio an ab aliquot seculis, quidquam ad exemplum vtilius acciderit: scio locum & ordinem: sed vtrumque silentio innotet.

Alios vero ita infidet, ut diu dubium sit, an tali ab hospite teneantur, dum neque signa certa dat suae praesentiae, nec ita torquet, ut ab operibus vilitatis impediat, aut si id faciat, eo modo, & tempore facit, ne constet in publico. Neque enim illi par in omnes obfessos potestas. Quam de re tum alios, tum vero Petrum Thymum de demoniacis videre licet.

§. 6. Non desunt etiam, qui vnum eundemque Simonem arbitrentur, cum apud quem in Galilaea, & apud quem Bethaniam Dominus vinctus est. Augustinus dixerit esse demonstrat. Ille in Galilaea, hic Bethaniam domum habet. Hic leprosus, ille Phariseus, cuius in Christum non erat tanta benevolentia, quam huius, qui Christum in media invidia, & flammâ odiorum, amicitiam professus inuitat: amicus etiam Lazari & sororum, quae domi eius cenant, & ministrant. Quamvis autem illa in Nain vinctio non contigisset, non tamen in Bethaniam facta esset: non enim eo tempore Bethaniam Iesus aduenit. Potuit quidem Phariseus fuisse leprosus, verum si vnus idemque fuisset, credo hoc adiecto Pharisei nomine Evangelistas dicturos fuisse.

QVÆSTIO II.

Quidnam Alabastrum? & quod vnguentum?

§. 1. **A**labastrum, velut Cicero nominat Alabastrum, lapidis, suae gemmae species est, quae in vascula vnguentis seruandis idonea excavanantur. Illis enim conservandis idonea est lapidis natura, frigida, minimeque porosa, sed spissae soliditatis, ne facile transfudent. Vnguenta Alabaistro seruari solita Cicero etiam docet: quibus Alabastrum plenus vnguento putere videtur. Quin refert in Thalia Herodotus: Ἀλὰ βαστρὸν ἰσὺς Ἰσθίου πρὸς τὴν Κάμψης Περσῶν βασιλίστου. De Alabastrum lapide vide Plin. lib. 36. cap. 8. Alabastrum igitur vsum in his deliciis erat: atque hinc etiam alia vasa, nempe crystallina, quae erant vnguentis deputata, vocabantur Alabastrina, uti nunc vocatur omnis pecunia. Epiphanius de mensuris, Alabastrum ait vasculum vitreum, capiens libram olei, mensuram sextarii dimidii: Alabastrum autem vocari propter fragilitatem: alij vocant ἰσὺς ἰσθίου πρὸς τὴν Κάμψης, quod anis careat. Hinc noster Maldonatus & alij putant Alabastrum non fuisse: quod dicatur effracto Alabaistro effudisse, firmior enim Alabastrum, quam ut frangi facile queat: seruati autem preciosum vasculum ad alia vnguenta conueniens videbatur: confirmatur etiam illa sententia ex Syro, in quo est ܐܠܒܐܣܬܪܐ ܐܝܢܐ ܕܡܫܚܐ ܕܡܫܚܐ ܕܡܫܚܐ. Scatipheta inundatorium, effusorium, a ܫܚܐ Schetaph effundere. Verum cum nihil impediat, proprietatem dictionis retinere malo, ut vere Alabastrum dictum fuerit, non alterius generis vasculum. Si quidem illud superesset, quod Constantinus Magnus in foro Constantinopolitano, Honorius honestiore loco collocavit, teste Suida in verbo ܐܠܒܐܣܬܪܐ, iam causa decisa esset, nunc nullum aliud est, nisi ex textu siquum. Alabastrum fragile esse indicat Epiphanius, & verum est si excaverit, ut tenuia sint latera, id autem facere artifices solent, potuit igitur malleolo, aut alterius rei illi facile frangi: hoc autem ad magnificentiam spectabat, non vnguentum modo profundere, verum etiam vasculum preciosum contingere. Sic enim amorem, & venerationem suam erga Dominum mulier omni ratione demonstrat. Quin etiam mysterium indicatur. Fracto & aperto Christi corpore in cruce, vnguentum quod toto orbe suavisime redoleat, effusum, Harpocration in Demosthene legit Alabastrum thecas.

Duo Simon
nes. 60

Alabastrum
vnguentis
idoneus.

An vitrum
fuerit.

nam Luc. 7. & Ioan. 12. mulier illa se vinxit pedes. Denique, *μὴ* ex non potantur, id est, nec vocantur potabilia, ut medicamenta, quae agris nauticantibus ingeruntur.

VERSUS 8. &c.

Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: ut quid perditio hac?

QUESTIO I.

Cui unctionem tam sumptuosam Christus admisit?

§. 1. **M**ultos facti sui habuit calumniatores de uota Deo mulier, unicam, sed quae omnium ora clauderet, causae optima patronam, sapientiam Dei. Nec desunt qui delicias illas vix exescent. Socrates apud Xenophontem, vnguenta planè repudiat, *μὴ* ex *μὴ* esse: Solon etiam, & Spartiata legibus vetuerunt. Contra illa multa Tertullianus, & imprimis Clemens Alexandrinus lib. 2. Paedagog. cap. 8. *Στραφέντων ἡ μὲν καὶ μύρον καὶ χρυσὸν ἐκ ἀναγκῆς. ἐξ οὐκ αὐτῶν ὁ εὐδαιμονίας καὶ εὐτυχίας καὶ ὑγιαντικῆς τῆς νοσήσεως. οἱ δὲ οὐκ ἀλλὰ εὐαίσθητον μύρον καὶ χρυσὸν τὸ δαίμων τὸ ἄγιον κομιτῶσαι, ἢ γυνή τὰς πόδας ἡλεψεν, & κρυέον καὶ ἦσαν αὐτὸν. Coronarὶ & vnguentorum vni vsus minime nobis est necessarius, in linat a voluptates, & pignitiam, propinquā maxime nobis. Sicut mulierem in cō. a accepit: alabastrum vnguenti, vni-esse Domini pedes, &c.*

Vnguentum delicia.

Deinde postquam vnguenta enarrasset, Aristippi, Simonidae, & aliorum mores prae rationem luxuriantium, addit: *καὶ ἡ πόσις ἐν δαίμονι παρὰ αὐτοῖς. Nardus in precio ab illis habetur. Delortatur autem quod foeminarum, Christianarum bonus odor sit virtus, vnguenta vero effemineat. καλὸν δὲ τὸ ἐλκεῖν μύρον ὅν, οὐκ αἰσθητὸν τὰ ἡθελῶν καὶ ἐκ τῆς ἡλίου δύναμει: καλῶν. Non existimandum, cum vnguentum sit oleum leniens ab eo generosos mores effeminari? Maxime? cur igitur Christus tantas delicias admittit, praesertim cum pedes vnguntur, quod Othonis inuentum esse & Neroni principi fuggellum ait Plin. Clemens etiam modis coronarum odoramenta reprehendit. Plinius iuvari nos pedum negat unctione, quod ad odoratum non perueniant, aut sane exigua portio, Clemens coronarum odores supra sensum odorandi positos esse inutiles contendit.*

Pedes qui vixerint.

Vsus rei spectatus.

Initio quidem non res ipsa, sed vsus rei laudandus aut culpandus est. Odores, ut ceterorum quoque, oblectamenta sensuum, & recte, & prae vsurpari possunt: Finis & intentio in te mediā virtutem, aut vitium ponunt. Male & nequiter canit ille:

*Pinguescat nuncio madidus mihi canis amomo
Lassitudo, rosis tempora subilibus.*

Voluptati precia impendebant, quod pecudum est, illis dictum a Clemente: *ἡ δὲ οὐκ ἔστιν ἡ μὴ προσεῖσι τὸ χρυσίδες, ἡ θοὺς ἐστὶν ἐν αἰσθητῇ ἀλαβολῇ, καὶ φάρμακον ἐπεδισμῶν. Voluptas, cui nunc a non est vitium, motum est, meretriciorum opprobrium, & medicamentum irritationum libidinorum.*

Vnguenta vici causa.

At vero si ad sanitatem, corporis vigorem, alacritatem vinctio adhibetur, medicamentum est, non lasciuia instrumentum. Aleæus in caput, & pectus, valetudinis causa de fluere vnguenta voluit. Pomponius in Pandect. & ipse Vlpianus responderunt. Vnguenta a quibus valetudinis causa videtur, mundo non continentur. Non enim ornatu causa, sed necessitatis possidentur. itaque distinguit Clemens inter *μυροῦσι καὶ χρυσίδας. Hoc est vngui ad utilitatem ad robur. Illud delibutum esse vnguento ad solas illecebras. Chri-*

stus vinctus est, non voluptatis, sed utilitatis, & praecipue mysterij causa. Post iter, ieiunia, chameumias, orandi, vigilandi, docendi labores corpus vnguento recreare, & Dominum honorare Maria voluit, *ἐπεὶ ἡ γυνὴ τὸ καλὸν εἶπον ἀνὰ παρὰ αὐτῆς, τὸ μύρον καὶ χρυσὸν τὸν κρυόν. Quid praestantissimum apud se esse existimabat, eo dominum coluit, cultum sui corporis negligens, & reliquum capillis abstergens, lacrymas poenitens Domino libans. ita loco citato Clemens.*

§. 2. Verum aliud Iudas habet, & aliud praetendit argumentum. Praestat vendi & dari pauperibus, in hanc sententiam trahit Apostolos, qui crebro pauperum alendorum curam commendari audierant, nunquam nisi in peccatrice tale exemplum, prodigalitatis, ut ipsi interpretabantur, in Domino viderant.

Itaque indignati sunt. Syrus *ὡς ἡ γυνὴ* Vetebesch lehufin, & indignatio illis, Nonne grauis, quā factum abominarentur. Vt quid a se, perditio hac? Nam perditum Iudas putat, quod Domino impenditur, quia lucro eius decessit. Sic enim malevolentia accenti *καὶ τοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς* in crepant, stolidam esse asserunt. Syrus *καὶ ἡ γυνὴ* fatigantes eam. Nec causam suam illa agit, non imprudentiam, non amorem, non aliud excusat. Apostolorum iram iniquam fuisse docet Christus, cum ait, bonum opus fecisse. Eleganter Ambrosius in Luc. lib. 6. Verum est quidem quod propter pauperes passus est: sed tamen ipse corripuit Iudam dicentem de illo vnguento. quod effuderat Maria super pedes Christi. Potuit hoc venundari trecentis denariis, & dari pauperibus. Idem & ceteri Apostoli senserant, sed alio affectu. Ille per auaritiam, isti per misericordiam. Iudas enim furto propinqua discipuli pauperum alimonia consulebant. Ex quo apparet, non credidisse Iudam cogitationum & dardorum occultorum fuisse Dominum cognitorem.

Opus omnino bonum, in quo non liquores aromaticos, sed animū ministrantis approbavit, ut idem docet Ambrosius lib. 6. cap. 7. in Lucam. Non ergo vnguentum Dominus, sed charitatem dilexit, fidem suscepit, humilitatem probavit. Et tu si desideras gratiam, charitatem augere in corpus Iesu fidem resurrectionis, odorem ecclesiae, communis charitatis vnguentum, & ita progrediens pauperibus dabis. Plus tibi pecunia illa proderit, si non tanquam affluenter tribuas, sed tanquam praesenturam Christi nomine largiaris: si ita eam conferas pauperi, ut de se in Christo, & Christo enim confertur, quod pauperi tribuitur. Vt enim ad liberalitatem non excitet, in omnium illiusse mendicare proficetur.

QUESTIO II.

Quo precio vendi potuit?

§. 1. **P**OMIS, multo. Apud Ioan. 12. 3. Iudas mentem habens *ἐν αἰσθητῇ*, in furis suis, subito sum: Pernam confecit. Quare non venis trecentis denariis, & de vnguento egenis, de denariis dixi Matth. 26. itaque nihil opus est hoc loco addere. Apparet quid auaritia valeat, & obstinatio, atque adeo cecitas. Si dominum consilium facti esse putauit, in eum spicula linguae maledica dirigit, quia non impediuit, si ignorasse existimauit, infidelis fuit: hoc postremum verum fuisse, facta quae consecuta sunt, ostenderunt. ita enim cum Christo egit, quasi eum machinationis & prodicionis ignarum putaret. Aliorum Apostolorum diuersa mens erat, mulierem imprudenti zelo deliquisse arbitrabantur, dominum id voluisse permittere, nec tamen reprehendere mirabantur, itaque serio pauperum causas agunt.

VER.

VERSVS 11. 12. 13.

*Nam semper pauperes habetis vo-
biscum, me autem non semper ha-
bebitis. Mittens enim hac un-
guentum ad sepeliendum me fecit.
Amen dico vobis, ubicunque pra-
dicatum fuerit Euangelium hoc
dicetur, quod & hac fecit in me-
moriā eius.*

QVÆSTIO I.

Quomodo mulierem Dominus excusat?

Primo soluit argumentum Iudæ, v. n. Deinde probat bonum opus esse. Deinde prædicit fore, vt toto orbefactum laudetur. Hæc omnia eo referuntur, vt probet, quod dixerat. *Bonum enim opus operatus est in me.* Malum opus murmuratores iudicabant, quod pauperibus detraheretur, & in vsum non necessarium converteretur. Respondet Christus, nihil pauperibus detrahitur, vobiscum semper illi erunt, & benefacere poteritis cum volueritis, me non semper habebitis; itaq; trecentos denarios me mortuo, qui eos impendire. Dicebant illa præcipue Iudæi, qui furabatur, nec tamen pauperum curantebatur. Hunc iam sumptum ferre non possunt, si Maria Alabastrum versasset in multos annos, nemo pauperum mentionem intulisset. At pauperes ubique semper occurrunt, & paucis facultas, multis voluit beneficiendi deest. *tristore* inquit omni tempore, omni loco. Vere olim Menander cecinit.

ἔργον εἶναι συγγενεῖ,
Πένθος ἔστιν, οὐδ' εἰς ᾧ ὁμολογεῖ,
Αὐτῷ προσήκειν τὸν βοήθειαν τιν'
Δεομένην, αὐτεῖσθαι ᾧ ἅμα τι προσ

Difficile est pauperi cognatum inuenire, neq; enim vel vnus si-
natus sit cognatum esse eum, qui ope indiget, semper enim, vt
dicitur, inquitur, ex se sit. Atq; hoc quasi per paren-
thesin interponit de pauperibus Christus. Deinde o-
stendit quod bonum opus fecerit.

§. 1. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum: ad sepeliendum me fecit: *אדאפון עפונדוס אליי יאצנים*, sed propria est verbi *מית* significatio: sic *מיטע* sagittæ, ita hæc tibi mitto donaprisus, non per alium fed faciendum, sic & Syrus *אדאפון ארמית* *armith*, qui vnguento iterum adiungit Epithetum, *בסמא בסמא* *bsmā bsmā* luamissum, apud Marcum respondet: *Quod habuit hæc fecit. Præuenit corpus meum vng. rei sepulcrum*. Vngi solebant, & condipi sepulchra corpora, præcipue apud Iudæos: itaq; hoc officium ipsa iam antequirit. Non quod illa Matæ intentio fuerit, sed quod eo tempore & loco vixeret, vr ad sepulcrum vnxisse posset videri. Atq; hoc Syrus indicat: *Tanquam ad sepeliendum*. Hoc ergo etiam vitæ initio mortem certo fidei instare prædixit. Simul ostendit non delectari se odorem fragrantia, & delictis, sed in mortis, & tormentorum imminentia attoniti sumâ cogitatione versari: illamq; vnctionem, quæ honoris, charitatis, & lætitiæ exhibebatur, tanquam mortalemq; pollin&uram accipere. Magnos & subiti præcedens exemplo vt omni tempore, cum possetur prospera eueniunt, illa tanquam mortis & sepulchrate ornamenta æstimemus. Hinc vero omnis mirumrandi præcisâ erit occasio. Cum enim quotidie, etiam in plebea funera, aromata & vn-

QVÆSTIO II.

*Quid ex Christi verbis hinc concludant
Zuingliani?*

§.1. **M**E, inquit, *Ch. iſtus non ſemper habetis. Non* igitur in Eucharistiæ Sacramento Chriſtus eſt: ſed quod corpus ſuum eſſe ipſe dixit: non eſt corpus eius: ſed figura corporis. ita Caluini. hoc loco. & alij apud Bellar. l. de Sacramento Eucharistiæ c. 14.

Responſio facilis, Chriſtus de præſentia aſpecta-
bili, & coniectu, & familiaritate quotidiana loquitur:
qua videri, audiri, conuiuiu exopti, vngi, & paſci ſolebat. Horum inquit in me officiorum oportunitas morte mea finiatur. At veto nullo modo negat ſe inuiſibili modo cum illiſſe futurum viſque ad conſummationem ſæculi. Videmus tamen eum quodammodo, vt fide præſentem credimus, & honoramus. Chryſoſtomus homil. 83. in Mattheum. *Ipfum vider, ipſum tangis. Venit in mentem tibi quo honore ſis honoratus, quâ menſâ fruâris, cā namque re alimur, quam Angeli videntes tremunt, nec aſſique pauore, propter fulgorem, quĩ inde reſiliet, aſpicere poſſunt, & nō in vnam chemiſtōloſſam reducimur, facit Chriſti corpus vnum, & vna caro. Quis pſtor vniquā ſuis membris vniſus ſua nutrit, iſte pſe pſo pro corpore nos alit, & ſibi coniungit, & deſinit, &c.*

Nobiscum
est Christus
inuisibili
modo.

§. 2. Calumnias non minus maligne mulierem, & Ecclesiam oppugnat, quam ludas: [Sed norandum est, *inquit*, defensionis genus, quo vitur, neque enim mulierem rectè fecisse pronunciat, quali idem quotidie fieri velit. Addit vñtionem propter circumstantiam placuisse. In exemplo trahi non oportere. Mariam occulto spiritus instinctu, ad opus extraordinarium vocatam esse. Nullum fuisse mandatum, sed fiduciam certam in Mariâ, vt hoc officium præstaret. Non defendi vñtionem vt imitetur, non fingendos Deo sumptuosos cultus, ornatus, suffragios, cereos. Non considerare nos esse legitimos Dei cultores, nisi in sumptibus simus profusi. Pecuniam in pauperes erogandam non in sacrificia: vesanum esse eorum oblationem, qui ludicras res inuito & recusanti obtrudunt.]

Alia non dissimilia Bullingerus, qui etiam parietes
vestiri indignatur.

Constituendum est primum: Sacrificium Christianorum modico egere sumptu, offertur enim Christus ipse, opus est pane & vino, nec minus in cœnâ sua absunt Culinarii. Nec alijs opus est sumptibus, aut profusione: opus est loco in quo sacrificium, poculo, altari seu mensâ, mappulâ, quæ omnia etiam in Sacramen-

Sacrificiū
paup̄o eges
sumptu.

mentatiorum profanitate requiruntur; lamen addi etiam solet, qui sumptus sine exiguis. Legitimè igitur Deum colunt multi pauperum sacerdotes; nec profusionem impensarum multo & reculant obstant.

*Sumptuum
inequalitas.*

Deinde aliis in locis, ubi maiores sunt vires, opulentiore Ecclesia; sumptus etiam maiores expenduntur. Templum angustiora, ornata, ornatus magnificentior, cerei plures, vestes, & peripetasmata preciosiora, etiam suffitus, & plures carmines. Hæc pleraque apud aduersarios etiam incrementa sumunt. Tempia, sedilia, cathedra, mensa, tapetes, lances, pocula, atque adeo vinum ipsum preciosius est. Nec mirum ipsi Christiani cultiores sunt. Atque adeo multarum Ecclesiarum nostris sunt sumptuosiores, ornatus preciosiores. Nec tamen ideo profusionem eorum accusamus, sed de errore dolemus. Dicere tamen etiam nos & regere possumus. Quorsum ille in templis edificandis splendor in parietibus, in sepulchris, in mensis, in cathedris ornatus. Si Deo illa impenduntur, cur nostros sumptus fugillant? si hominibus: quæ velania est, nobis invidere, quod Deo præstemus, quæ hominibus exhibere se possint? quid si vltimus eorum more argumentari fas erit? Cur igitur die festo compitor ciuitas in templum venit, cur ministri togati indior est sacra luce, cur vxor eius compitor, fasior, nisi & mensa instructior. Quid vero, quorsum tot sericati, torquati, annulati? Nulline inter hæc pauperes eliduntur? Cur non illa cedunt in usus egenorum? Quo tandem tendunt humane cogitationes? templa substructionibus priuatorum superantur, illinitur aurum, saxis, gemmae spondis includuntur, marmora calcantur, serico vestiuntur parietes, supellex argentea scalpro adulteratur, ciborum strues luxuriam iritant, vinum ad ebrietatem ingeritur amicis, nec post ebrietatem cessat crudelitas intemperantiae, ebrii ad certamen reuocantur, & cum tormento, gemituque naturæ lauitre coguntur. Intei hæc clamor est pauperum, famis, nuditas, mors in medio. Vnguentum Domini capiti insulum duntaxat in culpa censerunt. Luxuria instrumenta sua non esse eripienda censent. Hic clamat decoctor, venator, e quorum altor, putipuratus, auratus, semisobrius; ut qui dperatio hac? At Mariam defendit Dominus: bonum opus fecit: quia vero bonum ex fide, & charitate fecisse manifestum est. Mandatum non habuit, sed charitas libera voluntatis pro mandato fuit. Non opus erat, inquit Calvinus de vno opere legem præscribi. Verissimum est, nec de altero, tertioque. Si tamen sine lege fuit, dantia Calvinus de deo dperatio a necesse est. At occulto spiritus instinctu fecit. Occulto, non singulari, sed communi charitatis lege Mariam gubernante. Reuelationem hic singularem fingere non est necesse: nam & Simon & Lazarus legem non habebant, quæ Christum inuitare iuberentur, nec Martha imperio, sed amore ministrabat. Opus hoc à Christo laudatum nobis merito est incitamento, ne perditionem esse putemus, si quid Ecclesia ornanda impendamus: Christo enim tribuitur, quod Ecclesia, in quo Christi corpus est, confertur. Non delectatur pompis Deus, (ne fordibus quidem) eos tueri, & amat tamen, qui dilexerit decorem domus Dei. Accepit vnguentum de manu mulieris tanquam ad sepulturam, quamvis non ea causa daret, de manna etiam eorum qui cultum Dei in Ecclesia fordibus melle nolunt accipere, quod fidei charitate fuerit oblatum. Nec Maria laudatur, quod ad sepeliendum fecerit, quasi opus extraordinarium intentione illa operantis bonum fuerit, sed quia fide, & charitate offerebat, ut etiam Bullingerus fateretur. Hæc causa Christus tanquam vñctionem faueralem

*Pauperum
cura.*

*Sine lege
Mariæ vñ
guentum
essudit.*

suscepit: quod non dignaretur facere, nisi tam amica voluntate mulier præstitisset.

Pluris enim suorum officia Deus æstimat, quam ipsi, qui exhibent. De sepultura autem rationem adducit, quod minus obnoxia esset Calumnia. Quæ dicar: Molestus sum, & grauis, quod tuis commoditatibus obstat videor. expecta paulisper, videbis hanc non delictum, sed funeris vñctionem. Vide S. Chrysostomum, Franciscum Lucam. Quod si opus extraordinarium, nulli imitandum, dicere voluisset, non satisfecisset murmuratoribus, nec omnino mulierem excusasset.

Ornatum autem templorum Deus olim serio exegit, Exod. 25. & reliquo libro. 1. Par. cap. vltimo. nec in nouo testamento vetitum est basilicas extruere vel ornare: vide Euseb. l. 9. histor. c. 10. Cyrill. Catech. 14. Amb. l. 2. de officiis. tam vero olim tempore perfectionis mos erat ut auro libarent antistites, anag. n. et. n. i. s. i. s. a. s. i. s. f. i. s. o. s. c. e. r. e. o. s. v. e. a. u. a. r. i. s. n. o. n. i. g. n. o. r. a. b. a. t. Iudex apud Prudentium in sacro hymno de sancto Laurentio. Hæc omnia tempore necessitatis in pauperes conferte possunt, & debent. vide Ambro. l. 2. Off. c. 28. Non enim in necessitate seruanda sunt, quæ melius in viua templa erogantur.

§. 2. Denique Christus paucis aduersariis totum Ecclesiæ consensum, laudationemque opponit. Vix, Vobis illa perditio videtur. Ego autem aliorum iudicium vestro contrarium annuncio: Vbi vñguentum prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo. Etiam dicitur id quod hæc mulier: (nam & illa est in Græco) scilicet in memoriam eius & vñguentum mulieris. In Græcis est: vñguentum, virtuosè aliis in libris dicitur: vñguentum in testimonium. Exegit inquit opus æternæ laude dignum, non vno in loco, sed omni in Ecclesiâ narrandum, laudandum, ad imitationem propositum. Multi enim eius exemplo, basilicas, oratoria, eorumque supellectilem instruent. Hoc loco contra Iudæos vñguentum Chrysostomus, ostenditque verum fuisse prophetam, cum id quotidie fieri videamus, quod ille prædixit. Homil. contra Iudæos. Vtrumne mentis est an dixit verum? Euenit quod prædictum, an fuit inane vñguentum. Interrogat Iudæi, eism illes perficeret frontem: aduersus hanc prædictionem non poterit oculos attollere. In omnibus enim ecclesiis appellari mulierem audimus. Sunt Consules, Duces, viri, mulieres, nobiles, illustres, splendidi, in omnibus vñguentum: & in quacumque vñguentum partem deuenis, summo cum silentio audunt omnes vñguentum mulieris officium: nec est vlla mundi plaga, quæ factum hoc ignoret. At qui quot reges multa magna que in vñguentum consulerunt beneficia, bella cum laude gesserunt, trophaea statuerunt, gentes conseruauerunt, vñguentum condiderunt, & innumeris commodis publicam auxerunt: & tamen cum suis beneficiis silentio reguntur? Item Regina, primariæque femine innumerabili benefacta consulerunt in eos, quibus imperabant, quæ ne de nomine quidem vñguentum sunt. Hæc autem abiecit mulier, quæ tantum effudit vñguentum, toto terrarum orbe decantatur. Ne temporis quidam tam immensa longitudo memoriam illius vel exstinxit, vel exstinguet vñguentum, id quod, cum ipsam non esset insignie: quid enim in vñguentum effundere? neg. persona esset: celebris erat enim mulier abiecit: neg. multi testes aderant: non inter discipulos res esset gesta: neg. locus nobilis, neg. enim hoc fecit per iheaturum transiens, sed in domo decem duntaxat hominibus presentibus?

Quod porro Calvinus ait, nos ita errare, vñguentum putemus nos legitimos esse Dei cultores, nisi in sumptibus profusi sumus, eius est calumnia.

Nos sine omni sumptu animi puritatem esse Dei cultum sanctissimum arbitramur. Sumptus oportet nos suo loco ad decorem huic interdum addendo. λαληθός, i. a. d. i. c. e. t. u. r. Beza interpretatur: & dicitur legem, non sine deprauatione sententiæ. Dicitur enim est in Ecclesiâ, multo ante a doctis, quam le dicitur.

nunc etiam quamvis legatur à multis, dicitur tamen ab innumerabilibus. Præsumitur enim prædicatum est Evangelium, deinde scriptum: non in Iudæis modò, sed in Gentibus, quarum vocationem etiam hoc loco Christus prædicat.

§. 3. Bullingerus postquam in Ecclesiasticos dicit, quæ dictant splendida bilis, magistratus suos alloquitur. Sane si magistratus, bona Ecclesiastica non legimus, & ita ut instituta sunt sancte, ad ministerij verbi, pauperum publicarumq; calamitarum, sustentationem, sustentationemq; ut pauperes, aut dispensant: si illa converterint in vñs vel priuatos vel prophanos, si neglexerint studia, si non curant pauperes, si res suas, & suum compendium quaesierint, non modo Iudæi similes, erunt Episcopis, Pflaßis & Monachis conuelleriores. Multi enim ex his per ignorantiam peccant: illi vero videntes, quam male cesset his aurum Tolosanum, nihilominus contra propriam conscientiam pergunt se sacilegio pollueri, non ignorantes quanta hinc ipsos maneant tormenta. Reuera non est Deo gravior fructus, quam quæ ex verbo sancto, iustisq; ministerio & ex charitate & misericordia Deo offertur. Proinde sancte Deo litantur, accepta Deo thymiamata adoleuerit, quicquid facultates suas ad sustentationem ministerij verbi & pauperum benignè cõtulerunt Ecclesiis. Vnde necessitate Iudæi similes esse, Deoq; bonâ hinc inuidere fragrantiam quicquid; propter auaritiâ suam incommodat stultis & Pauperibus, dum in suos vñs priuatos conuertunt, quod fuerat publicum, dum sacilegijs suis ararium expilat ecclesiasticum, ut postea estuendum, aliquidq; sit pauperibus, neg; porro tantum superius, vnde ali possit idoneus verbi minister. Admoneo ergo omnes, quib; commissâ est dispensatio ecclesiasticarum facultatum, ut pietatis & equitatis memores boni & fideles sint dispensatores, malitiosos imitatores esse Stephani fidelis Diaconi, quam Iudæi proditoris perfidissimi. Sed de vñs facultatum ecclesiasticarum dixi copiosius in libro de Functione Episcoporum, cap. 9.

Hæc pro se suisq; sollicitus; decepti sunt enim Ministri, dum Principibus ad Ecclesiâ rapinas concitatis, suam fore prædâ arbitrabantur.

Hic si conferamus quæ hæcenus in Europâ sunt facta, non erit difficile iudicium de magistratibus, quorum in potestate tot, tamq; opulenta sacerdotia fuerunt.

VERSUS 14. 15. 16.

Tunc abut unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat opportunitatem, ut eum traderet.

QUESTIO I.

Quodnam precium proditoris pactus est?

Les aliquot ante festum nefariam sacerdotibus operam detulit; nam querebat opportunitatem quæ traderet, ita pluculum temporis intercessisse videtur, dicitur vnus de duodecim, ut criminis atrocitas magis elucescat, Iscariotes nominat, ut ab altero Iudâ secernat. Christi respõsõ, & damno magis videretur omnia meditari, ut opes congerat. Luc.

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

cas Satanam intrasse in eum testatur: non ut torqueret, sed tentaret, & obsequenti in maius facinus impelleret. August. tract. 62. in Ioan. aut vi alium impulisse, nunc possidere ut proprium. Non itaq; secundum substantiam, ut rectè Didymus obseruauit, sed secundum operationem ingressus est. Itaq; & tota, seu ut Syrus מן הירין. Ex tunc querebat opportunitatem ut eum traderet, ita autem & deo, addit alia exemplaria à vñs, ipsis. Quamvis etiam Syrus singulari eius inquarandâ occasione industriâ indicare voluit, cū ait, querebat sibi. Nèpe, ut sine turbis eum traderet, videretur et sperasse rem fore occultâ, ne amicos domini offenderet, à qb. aliquod lucrum latere adhuc scelere sperare poterat.

§. 2. Merces igitur proditori designatur, oĩs & estonay d'vñs & d'vñs & d'vñs, quia appendebantur argentei, ut dixi. Iudæi autem hic est proprium, & ad bilancem pertinet. Hoc precium pactus est, plus sine dubio petiit, sed postquam improbam operâ obtulit, iam vilis haberi cepit, ideo tam exigua stipe contentus recessit. Quod autem eum et acculationem contra Dominum intulisse, eum delictis indulgere, vñctum cernere. Verum ista tum locum non habuerunt, non causa mortis, sed mors querebatur. Non est tamè dubium publice narratum de vñctione fuisse. Quantum precium sit 30. argenteorum adhuc quaeritur. Vix in re aliquâ tanta est varietas sententiarum, quanta in hæc de argenteis quaestione. Qui minimi æstimant argenteum ex triginta argenteis tres aureos conficiant, qui plurimi trecentos. Tantum efficit diligentia computandi, & veteres monetas cum nostrâ conferendi.

S. Ambros. l. 3. de Spiritu S. c. 18. Aureos 30. vocat. Alibi viginti aureis emitur alibi triginta. Quomodo enim poterat verum eius pretium comprehendere, cuius non potest meriti definiri? Erratur in pretio, quia erratur in studio. Viginti aurei in veteri testamento venditur, triginta in Euangelio. Pretiosior enim Typo veritas: largior gratia, quam disciplina. Optior lege præsentia: quia lex præmisit aduersum, legem aduentus impleuit. Viginti aurei emunt Ismaelita, triginta Iudæi. Nec hic figura mediocri, ad sacrilegium perfidis largiores quæ ad salutem fideles sunt. Vñs & tamen contrarius considerare conuenit qualis item. Viginti aurei, pretium seruicij: triginta aurei crucis sunt.

Fustra autè de obliuione & negligentia eum accusant. Septuaginta interpretes Gen. 37. Kai d'vñs & d'vñs & d'vñs, vendiderunt Ioseph Ismaelitis viginti aureis: q. s. l. argentei, qui in Hebræo leguntur illam summam æquarent, sic in il. à collatione pecuniæ existimant et Ambro. Eodem tamen capite ait Iudam triginta denarios vendidisse, itaq; non potest denarios, quales suo tempore erant, existimasse.

Rupertus l. 10. in Matth. & Glossæ etiam denarios 30. asserit, decimam trecentorum. Item D. Thom. & Budæus l. 5. de ass. Sed Budæus in eâ opinione cõstans non est, nam vnus ex his argenteis vidisse se ait Patrisius, visumq; sibi constitueret duas argenti drachmas. Egesippus in anacephalæosi etiam denarios esse existimat. Itaq; tres, aut summum quatuor aurei inde conficerentur. Non est credibile sacerdotes tanto in metu, odioq; non plus æstimasse Christi sine tumultu apprehensionem, præsertim cum ex publico, non de suo darent. Nec Iudas tam facili negotio in scelus induceretur. Alia postea argumenta adferam.

Iansen. Siclos triginta existimat. ita Abulens. in 4. Reg. 6. Vatablus hoc loco. Iosephus l. 3. antiq. c. 4. Siclos sanctuarij valere quatuor drachmas Atticas. quæ est etiam summa stateris. Vide Hier. in 4. Ezech. Montanum in apparatu. Eam sententiam multi, etiam nonster Barradius sequitur. Septuaginta communè duab. drachmis definiunt, Exo. 30. & Leu. 27. vbi Siclus est didrachma. Mirum est, & absq; vlla dubitatione fictu Illirici commentum in Scholis anno 1572. Leipzæ precium editis.

Tt

argentum
lib. i.

edunt. Verum si nullo sed anonyro codice, Budā allato
scribit contineri: fuisse nummos argenteos libales,
regum imaginibus insignes, centum denariis aestima-
tos, qui denariis & altariis a collybistis solerent per-
mutari. Verum cum hactenus nulla talium argenteo-
rum mentio fuerit, aut libri, aut Flacci (prout inge-
nium hominis fuit) commentum est.

Baronius anno 32. T. 1. 800. aureis, Franciscus Lu-
cas 800. florenis Turonensibus aestimari.

Tota sententiarum diversitas oritur ex variā argētei
aestimatione. Nā varia sunt apud Graecos, & apud Hebræos
מספח. Quamvis nonnulli a γροδο legunt
apud Prophetā, ut Aquila, & Symmachus. Hoc loco
autem Syrus habet מספח.

Argenteus. Tringenta argenti: quod potest quipiā interpretari,
Tringenta argenti denarios, drachmas, stateres, libras.

Argenteus igitur 2. Reg. 18. est Sichelus. Vbi enim no-
ster verit: Et ego dedi tibi mibi dei argenti siclos. Et dixit
ad Ioab: si appenderes in manu mea mille argenteos,
&c. in Hebræo est מספח.

S. l. u. & מספח. Vbi Launus, Chal-
deus, septuaginta consensu siclos verunt. Siclos autē
par est Tetradrachmo, quatuor regalibus Hispanicis.
Act. 19. vbi nominantur, & p. v. u. p. u. d. e. x. p. e. r. t. e. s.

Talentum. Argenteus in Prophetis pro libra accipitur, ut refert
Elias Levita in Thibsi, & alij apud Montanum. In Ha-
giographis vero Talentum, citat hanc omnia Baronius,
& praeterim Epiphanius de mensuris & ponderib.
Qui ait argenteum idem esse, quod apud Romanos
milliatium, seu donatium militare. Et deinde de
Phole. Phol. s. inquit, est ex duobus argenteis compo-
situs, & sunt ducenti octo denarii. Argenteus ergo centum qua-
tuor denarios continet. Hæc Baronius. Denarius au-
tem fere æquivaleret drachmæ, ut testatur Iosephus,
Budæus de asse. Est enim non omnino conveniant,
non tamen multum distant. Itaq; & γροδο minam cē-
tenariam significat. Mina autem Attica libra Roma-
na, demptis quatuor drachmis. Iosephus in Aegyptū
vendit dicitur viginti argenteis, Iosephus id inter-
pretatur viginti minis. Ita l. 2. antiquit. c. 3. Quamquam
autem ingens pretium videatur, si Iosephus vendi-
tur minis viginti, seu libris, in æq; te mihi sit Iosephi
fides suspecta. Hoc tamen constat eum ita vertisse, qd
מספח Iosephus indicaret non modo siclum, sed libram
etiam significare. Itaq; non tam facile negandū quod
Rabbini de argenteis prophetis asserunt: cum in re
presenti testis sit Iosephus. Quāvis autem de dictio-
ne מספח Silegha interpretetur, tamen Iosephus
non admodum examinans Hebræa verba ita etiam
interpretatus est מספח quod cōstat generale vocabu-
lum esse. Maius autem esse pretium quam sint trigin-
ta Sichi mihi clarum etiam apparet, ex Prophetā:
מספח magnificentiā precii appellat, hoc est,
quod magnum & dantibus, & accipienti putabatur:
quod in Siclos tringenta certe convenire non potest:
alioqui paruum, comparatum rei venditæ.

Mina.

**Magnū
pretium.**

S. 3. Baronius alio etiam argumento vitur. Nempe
agrum figuli tam ex quo vendi pretio non potuif-
se. Nam hoc satis constat, illā solā pecuniā agrum em-
ptum non alia addidit; illā enim pietas est ad statua-
rium. Et Act. 1. 18. Et hic quidem possedit agrum de merce-
de iniquitatis, non alio pretio emptum. Agrum illum
sat magnum fuisse oportet, ut sufficeret sepultura
peregrinorum, quorum erant Ierosolymis multe my-
riades. Deinde erat ager suburbanus, Terra etiam ar-
gillosa seu figlina: Erant vero agri in Palestina preciosi
ab hominum multitudinem, & bonitatem terræ, ex
vno alterove iungere familia ali potuit. Valde etiam
probabilem facit illa ratio, imo mihi quidem certam.
Nam suburbia Ierosolymorum erant speciosissima, ut

**Agrorum
magnum
pretium.**

Ioseph. l. 7. c. 1. belli Iudaici. Deinde coris anni solen-
nibus scilicet ad dena, vel vndena horarum millia, ab-
unde aduenientium inueniebantur, quæ res precla-
rorum suburbiorum vehementer arguit. Neque hoc
negligendum quod Hierony. ait, agrum illum mortuus
ignobilis altis humo regit, a ioseph. l. 7. c. 1. f. 1. Quin-
tiam Ierosolymis famosus erat, & Ataceldema, æt
sanguinis vocabatur. Quod si tam exiguum pretium
fuit, quomodo in consilio de eo de libentis quā-
dam florenis facile erat donare vel legis, vel scelerū
minitris, at decorum pretium esse oportuit, de quo
inter principes consiliaretur, quodq; in publicam
utilitatem convertendum iudicaret. Dubium ergo
esse non potest, quin ager ille Siclis tringenta cō-
muni non potuerit.

Quod si Iudam spectemus, facile apparet tam pe-
no precio scelus suum non fuisse venditum. Nam
ingenti avaritiā ageratus Dominum prodidit, alce-
ratis igitur homo sordidus, quantum potuit extor-
sit. Non ignorabat autem magno tam expetum caput
posse videri: norat odia, & meum Sacerdotum & re-
dictæ, & sua securitatis auditorum: non paria iure
sciebat emendum, quem publice quietis, & religio-
nis perturbatorem esse iactabant. Quin huius quoq; re-
tentionibus consulebat, hactenus a Domino alchaur, &
furta reconderebat, non difficile erat tringenta Siclos
uertere ex opibus quas ferebat: in posticum profici-
endum iudicabat, ut esset vnde vitam toleraret. De-
niq; ipse agrum de mercede acquisivit, & quidem de
mercede iniquitatis: vel ut noster interpret habet
sedm.

Hoc duob. modis intelligi potest: vel ut mercede
sceleris sui ipse agrum emerit, vel emere constituit:
ut Lucas non de euentu, sed consilio & proposito lu-
da loquatur. Si igitur illo precio agrum emere statu-
erit, dubium non est, tantum fuisse, ut ager aliquis, ex
quo ille vivere posset, emi valeret. Itaq; scilicet non
est, quod multarbitrantur, & dicunt, Iudam in ho-
stium potestate posuisse, quid dare vellent: Licet autem
enim est, & proditiōis pretium, quantum potuit ex-
torfit. Argentei quos Romæ ostendi Iansenius obli-
cit, minores sunt, quam ut eam summam conficiant:
& sunt quidem illi, quibus venditus est Dominus, sed
non tringenta modo, vel ut tot dati sunt, quod necessa-
rij erant ad libram conficiendam. Vt si quis centum
aureos debeat, & Siclis soluat, non ideo Sicli dicendi
sunt aurei. Numi vero qui ostendi solent florenos se-
ptem, & dimidium conficiunt: quæ summa nulli agri
lo emendo sufficit. Obijciunt Iunius & Tremellius
notis in hunc locū. [O]bservant Hebræi vbiq; in
scripturis argenteorum fit mentio, non expressa nu-
mismatis argentei species, intelligi Siclum sanctuarii,
æquivalentem quatuor denariis, atq; huius Hebræo-
rum sententiæ patrocinantur Chaldaei paraphrasæ.
Onkelos & Ionathan, qui in suis paraphrasibus so-
lud. explicationis causā nomen מספח Sicli sanctua-
rij. Vide passim in ipsorum paraphrasibus, præsertim
vero Onkelos in Genesim c. 20. 18. & Ionath. ad Reg.
6. 23. Nihil obstat illa ratio nostra sententiæ, si enim
sanctum est iudicio Hebræorum מספח Selag in Prophe-
tis libram significat: Deinde non modo falsa, sed inu-
cūla est etiam interpretatio cum מספח interpretantur
Siclum sanctuarii, & locus Genes. pios scilicet ab-
imelech Gen. 20. 16. dar mille argenteos: non Siclos
sanctuarii, quod nullum tū erat, sed quales figu-
ræ rex ipse. Latins igitur accipitur Siclus. Argenti
argenteis, de quibus olim etiam Camerarius ex-
mauit, minam Atticam aliquando significare
libro de Graecorum, & Latino.

A Iudaeis hoc habuisse tradunt, ut omni die Pascha celebrarent, non ergo Iudaei quidam ferias habebant, quae festi illius non essent capaces. Vid. Epiphanius haer. 50. & 70. Achan. Epist. ad orthodoxos. Nolla tunc festi translatio. Solo interdum tempore differabant, inquit, at si Iudaeos secuti sunt, semper tempore differabant: nunquam Dominica die secundum Scaligeri mentem Iudaei Pascha celebrarent, ne duo festa concurrerent, at vero aliter factum esse, nos docet Ecclesiae authentica traditio. Ambrosius Epist. 83. docet exemplo Ecclesiarum cum in Dominica incidit luna quarta decima, in sequentem transferendum Pascha, consulantur verba eius toto tractatu.

De Basso & Paschatibus vide Tertull. in praescriptio. Epiph. haer. 50. August. haer. 27. si luna illa in Dominica incidere, ieiunabant. Quod vero Scaliger fingit, eos ab Apostolis hunc habuisse morem, eos centum annos Iudaice Pascha celebrasse, miranda est in homine doctus & sententiis, S. Petrum constituisse, ut Pascha Dominica die celebraretur, idq; S. Marcum Alexandriae doctorem auctor est Proteus Episcopus Epist. ad Leonem pontificem: recenset Beda in retract. in acta Apostolorum. Ignatius Epist. ad Philippenes exiit, ante undecimo Taitiani, negat Pascha cum Iudaeis celebrandum. Epistola est octava, ad Philippenes, in alijs est Epist. 3. adhuc dico Episcopo & Presbyteris in Domino, qui cum Iudaeis Pascha gerit, aut solennia dierum festorum suscipit, participat eis, qui Dominum & Apostolos secuti sunt.

Namque si difficile fuerit Scaligerum ex suomet libro retinere. Lib. 7. recitat Canonem Hippoliti Episcopi Ponticis, qui martyrium subiit anno Domini 229. Imperatore Alexandro, ut est in Martyr. Roman. Augusti, apud Baronium anno 229. num. 3. Centesimam annus ab Apostolorum aetate, & plures transierant. Ex canone tamen conuincitur, priores non celebrasse Iudaice Pascha, si Scaliger de translatione credamus. In Canone habetur, *ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν*. Transfere ieiunium oportet, ut hinc Dominica incidit. Si autem incidit Pascha in Sabbatum, scilicet Iudaico more transferetur in proximum sabbatum. Victorinus in prologo ita de hac celebratio. Si autem die Sabbati plenilunium esse contingit, & consequenti Dominico Luna decima quinta reperiri, res huiusmodi de transmissa in alterum diem Dominica, id est, Luna vicissim secundam, transferri Pascha debere dicunt, ne minus eiusdem Dominica peragendo mysterio deficiant, quam sexta in decima, ne amplius quam vicissim secundam Lunam aliquando recipiant, eligentes potius in Lunam vicissim secundam diem festi Paschalis extendi, quam Dominicam Paschalem ante Lunam quintam decimam transferri inchoari.

Hinc Scaliger l. 7. in Canone Hippoliti, concludit. Ergo in illa prisca Ecclesia mos erat, nunquam Pascha in XV. Nisan celebrare. Et ergo contra Scaligerum: non ergo illa prisca Ecclesia Pascha Iudaice celebrabat. Hec enim ille citat: nec minus eo facit Canon, quem citat ex Clemente Alexandrino l. 7. c. 12. *ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν*. Vnde dicitur, sabbatum nobis custodiendum toto anno, quod est sepulture Domini, qua ieiunare conuenit, non festum agere. Hoc ieiunium, cum esset Sabbato, sequebatur die Dominico Pascha Christianorum, non Iudeorum secundum Scaligerum, ne duo dies Festi concurrerent.

Quin Canon Apostolorum indicat, non celebratum Pascha die lunae, & Iudaei die lunae ieiunium celebrare poterant. Verba Canonis sunt, *ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐκείνῃ*.

ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐκείνῃ, ἡ τῇ σάββατῳ, καὶ ἡ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐκείνῃ, καὶ ἡ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐκείνῃ. Si quis Iudaeus inuentus fuerit Dominica ieiunans, aut sabbato, praequam vno & solo, deponatur. Nunquam Dominica ieiunare permittum erat, Sabbato vno habebat & solo, qui Pascha antecedit: at semper pridie Paschalis erat ieiunium, non ergo dies Paschali pridie erat dies Dominicus. Quin clare Scaliger l. 7. in eodem Canone. [Nam quoties, inquit, terminus incidit in Dominica, si in illa Dominica celebraretur Pascha, antecedente Sabbato ieiunandum fuisset ex Canonibus qui vetat villo Sabbato ieiunare praequam vno, id est Sabbatum Paschalis. Sed quia in termino Paschali non licet celebrare Pascha cum Telsare decatis, ideo ab illo Sabbato ad sequens tradendum ieiunium, & ab ea Dominica in proxima, unde vocatur hoc *ἀποκρίσις*, h. e. translatio ieiunij.]

Si non licet celebrare cum Telsare decatis, non ergo cum Iudaeis, nam Scaliger iam ante hos cum Iudaeis conuenire docuit. l. 2. de cyclo Telsare decatitatum. [Nam qui per omnia Apostolos hac in re imitarentur, & permulti ex illis ex Iudaismo ad Christianismum transierant, non obsecrum est eorum cyclum merum Iudaicum fuisse, & de Periodo Alexandria Iudaeorum per solutum.] At dicit, hoc fuisse posterioris aui, postquam Victor Dominica instituit celebrationem Paschalis. At vero aliud conueniunt priora testimonia: non Ecclesiae, sed patrum fuisse illam consuetudinem. Et rationes ostendunt, quae & prisco Apostolorum, & Apostolicorum virorum tempore valuerunt. Ambrosius Epistola ad Episcopos per Aemiliam eadem ratione vtitur. Domig. 1^a die (si ut superiora docent) Pascha cum discipulis mandauit. Si quenti autem die, hoc est feria sexta, rursus est, luna quinta decima. Sabbato quoque, magno illo sexta decima fuit. Ac per hoc septima decima luna surrexit a mortuis. Vnde haec Pascha nobis seruanda est, ut non quartam decimam obseruemus in die resurrectionis. Sed in die magis Paschalis, ut & re alius proximis superioribus diebus. Quia resurrectionis celebratio die Dominica celebratur. Dominica autem ieiunare non possumus, quia Manichaeos etiam ob istius diei ieiunia iure damnamus. Hoc est enim in Resurrectionem Christi non credere, si legem quis ieiunij die resurrectionis indicat, cum lex dicat Pascha edendum cum amaritudine, hoc est, cum dolore, quod tan o facit legio hominum auctor salutis sit interceptus: de autem Dominica exstantum Propheta docet dicens: Hic est dies, quem fecit Dominus, exultemus & letemur in eo. Ergo non solum Paschalis diem, sed etiam Resurrectionis seruari oportet a nobis, ut habeamus & amaritudinem & letitiam diem: illo ieiunemus, isto letiamur. Vnde si incidit, sicut futurum est proxime quarta decima luna mensis primi die Dominica, quia neq; Dominica ieiunare debemus, neq; tertia decima luna die Sabbati incidente ieiunium soluere, quod maxime die Paschalis exhibendum: in altera hebdomadam celebrat Pascha est differenda. Morem confirmat exemplis. Nempe an 80. Diocletiani, & alijs.

§. 4. Non dubium est multos in Asia Christianos, inter quos Polycarpus alijsq; viri magni decima quarta luna Pascha celebrasse, verum non omnes Asiatici id fecerunt. De Polycarpo narrat Eusebius l. 4. c. 13. Cum beatus Polycarpus, Antiochensis Episcopus administraret: Romanus vetus conuenerat, cum ille & Antiochensis de alijs rebus, de quibus fuerat inter se discerebant, placita dedit. Constat pax inter eos quoniam fuit conuinita: quin pro hoc fisco obseruatio, quod controuersum in Pascha caput videbatur, charitatis vincula nequaquam ruperunt. Sed et celebratio tamen Antiochensis Polycarpo poterat persuadere, ut suum obseruandum morem deponeret: neq; contra Polycarpus Antiocho persuasit, ut obseruandam Asiaticam (quippe qui motum Presbyterorum qui illius etiam antecessit, debere fido retineri, et asserere) villo modo obscuraret. Hanc Polycarpus ex consuetudine Christianorum, qui ex Iudaeis fidem susceperunt, erat illa multorum consuetudo Iudeorum, praeterea, ad religionem conuictorum, quos ne offenderent

caritonia causa, cum illis legem Moſis ſeruiabant, & alij; ferebant ad Apoſtoli, quod ſine maiore malo emendari non poterat. Pius quidem pontifex anno Domini 119. decretum fecit, vt Paſche dies die Dominica celebraretur, vt reſert Eufebius in Chronico. Et ait Socrates Nouatianus ad Petrum & Paulum iſtam conſuetudinem reſerti, ſcripto autem doceri non potuiſſe. Verum fidem eius, cum Nouatianus fuerit, qui Quartodecimaniſtae uocabantur, merito ſuſpectam habeo.

Cum enim Dominica dies celeberrima fuerit in Ecclesiâ, Apoc. 1. nec aliam ob causam quam quod eâ dominus resurrexerit, quis dubitare potest illam ipsam annuum celeberrimam fuisse. Luna autem decimaquarta in varias dies incidebat, vt etiam aliquando dies dominicus profectus pasche necessarii fuerit. Imo die dominico stantes orabant, & à pascha ad pentecosten: seu ad octauam pentecostes, quam vocabant *שבועות* *שבועות* *שבועות*, Festum omnium Sanctorum. Post illud tempus, vt etiam in Ecclesiâ Romanâ vsitatum, de genulius adorabant, vocabant illi *גנוולוסות*, & *גנוולוסות*, genuflexione, & genupositionem. Syrus *שבת כרובה* *Sim rechuba*. Hinc Tertullianus. *Die Dominico nescis ducimus vel de geni uis adorare*. Eadem immutitate à die Pascha ad pentecosten vsque gaudemus, ita libere de corona militis c. 3. & inter traditiones hoc ipsum refert. Sic Hieronym. aduersus Luciferianos, vbi docet similia auctoritatem legis scriptæ sibi vsurpasset. Athiopes tempore Liturgie, quæ est apud eos longissima, ad stationem fulcra parata habent, cum igitur Dominica propter resurrectionem ita instituta sit, quis dubitet resurrectionem suâ, non alienâ die celebratam, non die sabbati, quo in sepulchro, non ueneris quo passus fuit, non die iouis quo tristis anima eius ad mortem fuit, non alia die celebratam, sed die resurrectionis. Quin Eusebius l. 5. c. 22. docet, patres Concilij de Pascha in instituti, traditionem Apostolicam allegasse, & vnâ sententiâ decretum fecisse, ne alio aliquando die, quam Dominico celebraretur. Hoc decretum ad sua tempora peruenuisse scribit.

VERSUS 18.

At Iesus dixit: Ite in civitatem ad
quendam, & dicite ei: Magister
dicit: Tempus meum prope est,
apud te facio Pascha cum discipu-
lis meis.

QVÆSTIO I.

Apud quem Pascha Christus comeditis?

511. **V**erba sunt: *עֵשֶׂה לְךָ סִימָה*, ad quendam. Miror quodam interpretes existimare Dominilla verba non esse, cum neminem nominarit, sed ad quendam non iussit; Deinde signa quaerentibus respondit, vt hominem vas aquae ferentem sequeretur, vt est Marci 14. 13. Luc. 22. 26. Graeci & Latini vsu Hebraeorum phrasin exprimunt, dicunt illi *עֵשֶׂה לְךָ סִימָה* Pheloni almoni; Est illud 1. Reg. 21. 3. vbi Dauid ait, *Condisxi praeter, in illum & illum locum*. Syrus interpres habet *לֵאנַת פֶּלֶן* Leuath pelan, & glossa marginali: *כִּמְרָה פֶּלֶן*, vt Peloni; Pagninus vertit, *in locum obscuri signi*. Iun. & Tremell. Caluiniiani, *In locum cui usum n. sic Rhuth: 4. 1. Booz appellat, illum cui Ruth debebat vxor.* *פֶּלֶן almoni* vt Pagninus, *quidam singularis*. Iun. & Trem. *Nem tu n.* Vetus inter-

pres vertit, vocans eum nomine suo: 70. vtrunque re-
gum redduntur. **חַסְדִּים** *Kspis*, occulte, latitator. Sisto-
maneab **אֵלִים** obmutescere, manipulos colligare, alij
viduum significare volunt. Sed illa interpretatio
nimium a reabit. In libro regum est **בְּמִקְוֵי הַיָּרְדֵּן**
אֵלֵינוּ *al loam cinisam*. Nam **בְּמִקְוֵי** est pro **מִקְוֵי**
in regimine scilicet. Danielis 8. 13. duo nominata
vnum contrahuntur, dicitur **בְּמִקְוֵי**, aliqui,
quidam.

Duo itaque illa ponuntur, pro nomine vel hominis, vel loci, alteriusve rei, ideoque diversis modis explicari debet. Deinde nomen eius quid dicitur? Probabiliter, aliquo contemptu non subiceretur, vel indignatione, sed vrbane, & amice. Imo exprimi poterat. Nec enim Booz cognatum apud Indices dare appellabat; quocum illi nulla contumacia erat, & multo minus Daniel illam contemptum voluit, quicum Angelus loquebatur. 24

Nec tamen opus viroque vocabulo, Syrus vero contentus est, סור, nam סור idem quod סור ad, recipit autem morem nominum omnia affixa. סור & in feminis סורה est talis, quedā, alterum סורה non purē Syris vitarum. 25

VERSUS 20.

*Vespere autem facto discumbebat
cum duodecim discipulis suis.*

QvA.

nam a numero asarcha Hebraei vocant, offerunt Deo
primogenitum suum, triecies, duobus asarchis cum fer-
mento confectum, mactantque agnos duos.
Et in diebus illis Pascha post templi novam re-
edificationem. [Postea deinde ezymon uisum, men-
se primo qui Macedonibus est Xanthicus, nobis vero
Nisan, conflixit totus populus ex oppidis in urbem,
et exheredemque; id festum casti ac puri, una cum con-
suetudine ac liberis ritu patrio, & victimam Paschalem
immolantes decima quarta luna epulati sunt, per co-
munes dies septem, nullis sumptibus parcentes, holo-
cauta etiam offerentes, & agentes gratias Deo,
qui eos tandem antiqua patria & eius legis ac rituum
restituisset, deflexo ad benignitatem ac clementiam
Regis Persici animo. Atque ita summa liberalitate
in re divina vim coluerunt Hierosolyma, instaurata
republica forma quae per optimates administratur.]
Percontuberna igitur epulebantur, dum vicini te-
te conuenerent, & Deo gratias agerent, atque ita nul-
lum dubium est, Christi etiam tempore, atque in ipsis
diebus praeter sacrificii consumptionem etiam con-
munda celebrata. Quin etiam hodie Iudaei illos dies in
comuni agunt, & computationibus.

VERSUS 24.

*Fluvius quidem hominis vadit, sicut
scriptum est, & aeternum homini illi per
quem fluvius hominis tradetur, bonum
erat si natus non fuisset homo ille.*

QUESTIO I.

Ad quid non potuerit non prode Christum?

C Alvinus hoc modo interpretatur: Postquam
Christum non temere ab hominibus
ad supplicium raptum docuisset, non tamen ideo Iu-
dæam excedendum adiungit. Negat tamen, inquit, Chri-
stus propter Iudæam absoluti a culpa, quia nihil aliud ge-
nit, nisi quod dicitur, statum erat. Causam reddit. De-
us enim redemptionem mundi, Iudas avariâ causam
habuit. Totam deinde blasphemiam aperit. [Hinc
peripetimus, quavis nihil possint homines, nisi quod
statuit Deus; non tamen ideo a reatu absoluti, dum præ-
terea ad peccandum feruntur. Licet enim Deus
excolet eos in fine illis incognitum dirigat, ni-
hilominus illis propositum est, quia eius decreta obse-
rent. Vnde quidem hæc duo humanæ rationi pa-
reant, constantia, quod Deus sua providentia sic mo-
deretur res humanas, ut nihil fiat, nisi ex eius volun-
tate, & patet, & tamen perdat reprobos, per quos ex-
coletur, quod voluit.] Nec eorum conciliatio-
nem admittit qui de præsentia, non autem decreto
loquuntur, quia Luc. Act. 2. 13. definitum ait. Præscien-
tia inquit substituit decreta, lo. 9. ac si eminus tantum pro-
phetæ Deus, quæ futura sunt, non autem suo arbitrio dispo-
neret. Hinc etiam Piscator scelera decreto diuino heri
concludit. Hoc idem Zanchius l. 2. de natura Dei, &
l. 6. Beza, alij. Imprimis Zyvinglius (serm. de Provi-
dentia 5. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

quod proinde ipse derelictiōis præcat, ergo temere & ignoranter
ipsi Deo, qui eos derelictiōis perituri derelinquuntur, quod non
est aliud, quam providentiam Dei singularem negare. Cum
idem Beza dicat: oportuisse hominem laici, ut in eo miferi-
cordia & iustitia locum habere eposset. Quomodo hoc tan-
to opere fugit & amolitur a Zyvinglio? Secundo dicit
Zyvinglius: Cum Dei bonitas non minus in se conti-
neat, equitatem & iustitiam, quam beneficentiam &
miseriordiam: necesse fuit, ut cum Angeli & animi
creandi essent, hac ratione conderentur, ut Dei iusti-
tiam perinde ac benignitatem cognoscerent. Indicat
vero hanc non potuisse cognoscere sine iustitia: Ut etiam
Beza pag. 325. Colloq. Mompelg. oportuit Eum per-
suaderi, ut legem transgrediretur, &c. Verum ut Deus
finem creationis hominis consequeretur, oportuit E-
uam & Adam per Satanam decipi, ut misericordiae
in condonando delicti locum esse possit. Et pag. 324.
Si Deus inquit, huiusmodi misericordiam non ager, iustitiam v. am-
ape ut sit fieri via illa fuit perentia, n. s. s. r. io per iustitiam
ape iusta. S. c. Beza p. 323. Sic cum iustitia præsupponat
culpam, sine qua, iustitia exerceri non potest (ubi enim
non est culpa, ibi etiam iustitia locum non habet) ideo
hominem quoque, ita creati oportuit, ut servata natura
aptus esset, in quo Deus iustitiam suam declarare pos-
set. Iustitiam enim suam declarare non potuisset, nisi
eum ad eternam damnationem destinasset. Hæc ergo
clara sunt, & necesse est aeternum scelus inducant: ut ne-
cessè sit dicere Iudæum aliud non potuisse facere quam
quod fecit. Siquidem nihil egit Iudas, nisi quod diu-
nitus statutum erat. Nihil potuit, nisi quod statuit De-
us. Si nihil egit nisi ex eius voluntate & nutu. Si oculi
tuo scio eam Deus in finem incognitum d. rexit; Dei
ergo, quod d. tu horrendum est, non Iudæ peccatum
est. At alius Deo, alius homini finis, ita ille, & Patet loco
citato contra Cardinalem Bellarminum. Idem facinus
Dei, & hominis esse fatetur, se esse varietatem in modo,
& fine. At vero iam hoc ipsum græce est. Deinde mala
quæ talia sunt natura sua ex modo & fine bona non
sunt, ordinare productione, ad eum Iudæam impellere,
ut aliud non possit, quam machinari: ita malum est, ut
nullo bono fine possit reddi bonum. Si enim semel
statuamus, mala esse facienda, ut eveniant bona, mū-
dum totum scelera sententia euerteremus. Quod si
rem accuratè perpendamus, etiam Deus in Iudæa sce-
lere id quaesivit, ut scelera faceret; hoc enim etiā in
peccato primorum parentum propositum eius, si Beza
credimus, fuit. Ille Coll. Momp. p. 318. Necesse, inquit,
ergo est, ideo lapsum quod, esse homines primos, Deo si ordina-
re, ut quidam damnarentur. Si necesse est, lapsum esse,
ut damnarentur, voluit Deus eorum peccata, ut media, ad
damnationem. Ideo & mala illa esse: Deus vult. Nec
quicquam suos iunat Pareus, dum adducit. Beza 2.
de opor. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Deus ex
sententia
Calumnias
rum pecca-
uit.

Mala quæ
dam nun-
quam bene

Calvinista
consent, De-
um velle
peccata ut
peccata.

sunt ad penas vult. Tum quia Thesi 10. dicit, vult per-
mittere, ac permissio secundum Calvinistas ad forma-
le peccati pertinet. Deinde eadem argumentandi
forma hoc evincit. Si Deus noller ut peccata, quae
peccata sunt, fierent, impediret. Si impediret, non fi-
erent. Si non fierent, non posset patefacere suam in-
stitutam illa puniendo, nec misericordiam illa remit-
tendo, atque Deus vult hisce modis patefacere suam in-
stitutam & misericordiam. Ergo vult peccata ut pecca-
ta ex 6. Thesi, procurat ex 7. destinat ad illa ut pecca-
ta ex Thesi 9.

§ 2. Verum peccata ut peccata in alijs operatur, alijs
enim sic faciunt, nec tamen aliud faciunt, quod Deus
facit, & iubet. Si Deus operari potest per hominem
omnia opera quae flagitia sunt, si decipere, si ad men-
dacia cogere, iubere fraudes, quia lege non tenetur,
si illa ideo vitio vertuntur hominibus, quia in legem
committuntur, plane poterit fallere mentiri, ad quam
blasphemiam merito omnium piorum mentes, &
imporum aures cohorescunt. Deus & quidem abs-
que culpa Cur enim non ipse poterit, quod alijs im-
perare, decernere, in illis operari poterit? aut qualis
illa lex, quae facere suo matre verat scelera, alias co-
gere, impellere ad eadem permittit? an ipse in se
factor esse non potest, in alijs suasor, factor, coactor
est? Sublato igitur illo spatio necesse est, ut appareat
idoli Calviniani seditas. Quod enim est, quod natura
sua, quae est lex aeterna, prohibet operari? peccata
ut peccata; sed an haec in alijs operari potest? Non,
inquit, sed opera ipsa, quae sunt peccata. An ergo o-
pera, ut opera potest se bona intentione operari, ver-
bi gratia fallere, decipere, mentiri? An per Satanam
fallere potest effectivus? non se solo, an non per asinam
Balaam idem potest? an non per aërem formare verba
mendacia, aut filicibus inscribere, quibus hominē
in fraudem inducat, imposturas? posse videtur, ex

Deum p sse
fallere se-
cundū Cal-
vinistas.

Calvinistarum ingenio. Qui enim bona intentione,
ad iudicia sua exequenda Satanæ & impiorū ora de-
terminat, effectivus, detorquet in verba mendacia, il-
la imperat, cogit, &c. Cur non idem agnæ linguam,
aëris mobilem facilitatem in falsiloquia mouere que-
at? non characteres deceptorios exarare in marmore?
nam ille in his effector est, & creaturae suae determina-
tor? Quae lex vel obstat vel sunt in parte alterutra?
Nusquam legis freno tenetur, utrobique recta intentio.
Nec refert in Satana, & impijs esse etiam voluntatem
creatam, haec enim minifra est, impulsu, motu à vo-
luntate principe, ut aliud non possit. Imo minor ex-
cusatio cum in societatem facinoris, creatura adscit-
tur, ipsa enim voluntas humana hoc velle debet, quod
eam velle vult voluntas omnipotens. In filice igitur
potest mendacium inculpete, quod per Prophetam
impostorem potest eloqui. Nec illa de voluntate re-
plica Zyvinglij duritiem mitigat. Nam ratio de in-
voluntarijs redit, eadem & multo nervosior: opera-
tur haec in ignorante, non consentiente, contrarium
sentiente, dormiente, & sunt tamen illi motus pecca-
ta mortalia, non de malitia voluntatis, quae laudabili
charitate concupiscentiae constanter obnititur, aut si-
ne culpa praevenerit. Sed de imbecillitate brutae par-
tis, quae a Deo movetur, ut resistere nequeat. Deniq;
fallere potest Deus per pseudopropheta volentem,
an possit & per dormientem? non de absoluta poten-
tia sed de potentia in ista bona; loquor, & quid lex a-
eterna vel sinat, vel vetet inquit. Quod si Deus per
Satanam, homines impios, sic per voces in tubo, per
vocem quae reulatus est Samueli, per legem digito
suo tabulis inscriptam fallere nos potuit. Concidit
omnis religio, atheismus inducitur, ex Deo idolum
constituitur, ex Deo Christianorum, Deus Calcuta-
tanorum. Nam forte quod facere potuit, re ipsa iam

fecit, aut si non fecit, nos tamen quasi fecerit, timere,
& quasi facturus sit, expectare debemus. Porcissime
tamen reuinci potest alia ratione aduersarius. Libro
de gratia primi hominis c. 7. sic argumentatur. Si con-
cupiscentia carnis fuisse naturalis, fuisse rebellio, & concu-
piscencia in homine ut peccatum. Quia rebellio & concu-
piscencia sunt peccatum, contra praeceptum non concupisce, sic Deus
auctor naturae, necessario auctor peccati. At hoc falsum, ego
& illud. Analogia huius argumenti rationem Bellami-
mini facile vindico. Primo, rebellio & concupiscencia
ex errore aduersarij sunt peccatum. Haec est enim
ratiocinatio. Quod si nunc inane effugium querat:
Deus est auctor odij ut opus est, non ut peccatum. Pla-
ho mox ore clamabunt Libertini: Deum naturae cre-
atorem fecisse concupiscentiam & rebellionem, ut
actus, seu res, non ut peccatum, fecisse bona intentione,
ad sua iudicia exequenda, habuisse causam iustam,
nobis ignotam. Hinc & illud Zyvinglianum, de lege
constatur, Deus lege naturae suae tenebatur, ne ho-
minem crearet concupiscentiae morbo corruptum,
secus auctor esset ipse peccati, quamvis crearet talem
bona intentione, & ad sua iudicia, eadem ergo lege
tenetur, ne conditum efficaciter moueat, impellat,
cogat etiam inuitum, nescientem ad peccatum. Quod
si hic auctor est operis non malitiae, cur non & ibi au-
ctor concupiscentiae & vitij?

§ 3. Verum absit, ut Deus hoc iusserit, aut occulto
freno omnipotentiae voluntatem Iudaeo direxerit, nam
omni benevolentia, & dexteritate id egit, ut
um a proposito desisteret, nec occulta illa actio sal-
uatoris est, quae in exitum ruit; sed demonis impium
animum occupantis. Decrevit redimere humanū ge-
nus, idque morte filij sui, cum vero omniſcientia videret,
quid essent acturi homines, si eo loco res consti-
deret, quo tandem constituta est, voluit filium impi-
orum arbitrio permittere, non definitis, ut impie illi
agerent, sed cum sic videret acturos, si filium illorū po-
testati permittens, ut ex eius morte vita mundo naceretur.
Nec ociosus spectator affedit, sed omnibus fa-
cultates agendi, & generale concuiſum indulſit; atque
adeo ne vel plura, vel alia praetercrea facinora conciperent,
voluntates malorum direxit, non in mala quae
fecerunt, sed ne alia conciperent, quae non fecerunt.

Deſtinaſta eſt, inquit Proſper, ad obiect. 10. & alio
minanda opinio, quae Deum cuiusquam male voluntatis, aut
male actionis credit auctorem: cuius praedestinatio nunquam
extra bonitatem, nunquam extra iustitiam est: Vnde ſe-
niti via Domini miſericordia & veritas. Adulterium enim
matronarum & corruptelas virginum, non inſtituit non
ſancta diuinitas, ſed damnare: nec diſponere ſed punire. Quae
mala homines cum admittunt, ſuis concupiſcentiis & cupi-
ditatibus ſeruiunt, quae ab illa prima voluntarie praeparati-
onis labe traxerunt: cum autem declinant a male & faciunt bo-
num, à Domino grefſus hominis diriguntur, ut viam eius volent.
Propter quod dicit Apoſtolus: Oramus autem ad Domi-
num ut nihil malifaciat: non ut probati appareamus,
ſed ut vos, quod bonum eſt faciatis. Non ergo eo ſuſ-
tentium, nec maligni aem iniquorum, neq; cupiditatis ſpecta-
tium praedestinatio Dei, aut excitauit aut ſuaſit, aut impulſit.
Sed plane praedestinauit iudicium ſuum, quo vnicuique, iuxta
meritum, prout geſſit, ſive bonum ſive malum. Quod iudicium
omnino futurum non eſſet, ſi homines Dei voluntate pecca-
rent. Erit autem maniſeſtiſſime. Et omnis homo, quem diſ-
trictio diuina ſcientia in ſiniſtra conſtituerit parte, damnabitur:
quia non Dei ſed ſuae executus eſt voluntatem.

Nec modo veteres hoc cenſent, verum etiam Ba-
taui moderatioreſ & doctioreſ. Peccati, inquit,
Armin. cauſa eſt, qui neceſſitat ad peccandum,
qualicunque neceſſitatis actu, ſive externo ſi-
ue interno: ſive interna ſuaſione, motione, du-
ctu, qui neceſſario obedit voluntas; ſive externa
violencia.

violenti adhibita, cui resistere non valet voluntas, licet uterque quam tunc non sit futurus actus ille voluntarius. Immo grauius ille peccat, qui isto actu vitiosus, quam hoc; nam ille hoc facit, vt voluntas creaturæ consentiat in peccatum, iste minime: licet iste consentiat non sit voluntarius, qua se habet secundum modum voluntatis libera, scilicet qua se habet vt natura; quo solo modo Deus voluntas, m ita mouere potest, vt illud moueat, hoc est, non possit non moueri. Atque isto pacto voluntas, vt natura consentiens in peccatum, immunis est à culpa. Peccatum enim, quia peccatum est, à voluntate libera, & secundum modum voluntatis libere in obiectum tendente. Lex enim non liberat, sed voluntati; non voluntati, qua se habet vt natura, sed voluntati, sed secundum modum voluntatis libera. Vana itaq; hæc est distinctio & inlicita ad liberandam illam primam sententiam obiecto crimine. Si quis peritaciis tueri velit, vnum eandemque actum libere & necessario patri posse diuersis respectibus, nempe respectu causæ primæ ordinis necessarii. A respectu causæ secundæ libere, & contingenter. Ille sciat contingentiam, & necessitatem, non respectibus, sed integris essentis dissensu, totamque entis amplitudinem diuidere; propterea cōcedere non potest. Necessarium est, quod non potest non fieri, contingenter fit, quod potest non fieri. Ecce contradicentia quæ nullo modo eidem aduerti potest. Voluntas libere tendit in obiectum suum, quando à potentia superiori non est determinata in vnam partem. Ad determinationem illa facta, per decretum aliquod Dei non amplius dici potest libere in suum obiectum tendere: non enim iam principium est sui actus, dominium & potestatem habens. Pugnare itaq; cum diuina & naturali lege necessitate Caluianus docet Arminius, & in Hollandia plerique doctores.

QVÆSTIO II.

An melius fuerit Iudam natum non fuisse?

Q Vamuis suam feliciter Iudas conditionem, quam magistri sui existimavit, se enim iam diuinum, Christum in potestate inimicorum bene futuram opinabatur, contrarium tamen inculcat Saluator. Se quidem ite sicut scriptum sit de se; mors enim discessus est à vita laboriosa. Ita Victor Antioch. Theophyl. Tanta vero manere Iudam supplicia ex verbis Christi discimus, vt melius illi esset, nō esse quam ad atrociam in eternum tormenta natum esse. Athanasius ad Antioch. q. 101. Liqueat hinc quod eterna sit ipsorum beatitudo, & peccatorum pena. Et rursus ait Dominus de Iuda: Prestatet nunquam natum esse hominem illum. Si autem suum habet penam prodest Iuda, natum esse: siquidem & Iudas olim ad regnum celorum resurrecturus erat post penam excusitatem, sicut heretici decepti fabulantur.

Penam igitur illius æterna, & adeo grauis, vt melius sit non esse, quam tam miserum esse. Et quamuis miserum esse credant Philosophi, non esse. Aliud tamen Christus æterna veritas docet. Melius erat illi, si natum nō fuisset homo ille. Misericordiam illam etiam serio attulit Hieronymus in Hierem. c. 21. Nos vero legentes illud beati Iob: Maledicta dies in qua natus sum: & nox illa in qua dixerunt, ecce masculus: & maledictus homo qui annuntiavit Patri meo dicens: natus est tibi puer: diuic testimonio cooperamus, quod scilicet melius sit, non esse quam viuere in supplicio: etiam illud quod scriptum est: Mors viro requies, cui clausus Deus via suam: Et iterum: Quare data est mihi lux, & visus, qui in amaritudine anime sunt: & in Evangelio similitudinem dicimus: Melius ei fuerat si natus non fuisset: nam quod sit, qui natus non fuerit: sed quod melius sit non esse, Adam. Conzen in Euang. Tom. I.

quam male esse. Aliud est enim omnino non esse: aliud cum sit, absq; vlla intermissione cruciari: quomodo mortem quietam vita misera præferimus. Vnde & Anos diem appellat tenebrarum, & diem afflictionis. Et Iacob eo quod vixerit in labore, & angustia, dies vite sue paruos & pestimos vocat.

An vero omnium, paruulorum etiam ea sit conditio, vt melius sit ipsis, non esse, quam sic esse: Angustinus definire non audet, quod hoc de solo Iuda propter diros cruciatus quos passus est, dictū sit. l. 5. c. 8.

VERSUS 25.

Respondens autem Iudas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum Rabbi: ait illi: Tu dixisti.

QVÆSTIO I.

An absoluit Christus affirmari Iudam esse proditorem?

§. I. AN plena illa sit affirmatio. Tu dixisti: an dubia: valde disputant interpretes. Si enim verificatum sit, ita affirmare quod aliter interrogauit, Christus expellere Iudæ exprobrauit mediatum scelus proditoris. Ita factum esse existimat Baronius. negat Chrysostomus & Cassianus: si enim clare proditorem illis verbis designasset, alii in eum insurrexissent. E quidem illius affirmationis in scripturis exempla non habemus: videturque, & vbi bane concessio esse, quæ Christo idcirco peculiaris, quod omnium corda nosset. Equidem, Iudæ, Pontifici, Pilato sic respondet. Caiphas v. 64, cum enim adiurasset, vt diceret, an esset filius Dei. respondet Christus, Tu dixisti. Mox ille scindit vestimenta, quasi Dominus planè id affirmasset. Sed neque eo loco, solis illis verbis Dominus est usus: sed addidit: verumtamen dico vobis, a modo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei; &c. Imo dixit, Tu dixisti, Ego sum. nam illam responsionem, ego sum, Marcus habet. Et apud Lucam 23. 71. Vos dicite quia ego sum. Sic & Pilato respondet. Nam quod est apud Euangelistas, Tu dicis: Ioannes pluribus exponit. cap. 18. v. 34. 35. 36. 37. A temeripso, hoc dicit, an alij dixerunt tibi de me? Respondit Pilatus. Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & Pontifices tradiderunt te mihi, quid scissi.

Concessio,
Tu dixisti.

Constat itaq; modum loquendi Apostolos non intellexisse, ideo secundum signum dedit. Responsio autem in eo versatur, vt quod Iudas interrogantis vultu & sono prorsus sum ego? Christus ita accipit, quasi affirmatiue dicat. Ego sum. Nam hoc ita esse Iudas intus sibi in conscientia loquebatur, sonus quo interrogationis exprimebat affectu, simulantis erat malitiæ. Non absimili modo & Caiphas, & Pilatus ex tot miraculis Regē Israelis esse cognoscebant, conscientia convicti clamabant. Interrogatio in Caipha erat calumnia. In Pilato dissimulatio.

Quod vero addit, visuros filium hominis, minæ sunt, aduentum suum & iudicium prædicentis extremum. Iam scilicet ante iudices iniquos reum, breui sessurum pro tribunali, & iudicia impia iudicaturum. Quia verbo rem consideranti videbatur satis dictum, idcirco Theophylactus & alii manifestatum hac voce proditorem arbitrantur, Syrus autem Epitheton addit Iudæ Ἰσκαριώτα Machabæana, id est, proditor.

VERSVS 26.

Cenantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: hoc est corpus meum.

QUESTIO I.

An cenasset Eucharistia?

§. 1. **M**oris est apud Sectarios Eucharistiae celebrationem nominare cenam. Noster vertit, *cenantibus*, in Græco est *ἐσθίωντων*, edentibus, 1. Cor. 11. 24. *μὲν τὸ δεῖν ἡσται*, post cenasse. & apud Ioan. 13. 4. *facta cenā*. Non igitur proprium est cenæ hoc sac. amen- tum, licet nondum mensis remotis Apostolis sit datum.

*Cur cenam
Caluinista
vocent.*

1. Corinth. 11. 20. quæ nominatur cenā dominica non est Eucharistia, sed agape, quam diuites pauperibus præbebant, ut quibuscumque videtur. Verum constanter dominicam cenam appellant Patres institutionem Eucharistiae. ut Augustinus de sermone Domini in monte, lib. 2. cap. 7. Caluiniani cenam appellant, ut veterem loquendi modum, quo corpus & sanguis Domini vocantur, sensim obliterent. Quod tamen minus commodè faciunt, cum matutino tempore & ipsi, non pomeridiano administrent, quæ est antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam celebrabant antelucanis cætibz Eucharistiam, quorum Plinius ad Traianum meminit. Et Tertullianus ad uxorem lib. 2. cap. 5. *Non fiet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustet*. Et lib. de corona militis, cap. 3. *Eucharistia Sacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino etiam antelucanis cætibz, nec de aliorum manu, quam presidentium sumimus*. Sic Cyprian. Epistol. 64. ad Cæciliam. *Ch. istum vesperti obtulisse, nos mane resurrectionem Domini celebrare: itaque calumnia est Magdeburgensium, dum hanc consuetudinem ad Montanistas referunt*. Porro vides hic vsitatum Eucharistiae nomen, tempore Tertulliani, quod etiam dominicum Africanis appellarunt.

Eucharistia.

Imo adeo notum hoc nomen fuit, ut non modo Ecclesiæ Latine, verum Syriacæ etiam fuit vsitatum. Nam Actorum 2. vers. 42. ubi nos habemus, *ἐν τῇ κοινῇ αὐτοῦ*. In fractione panis. In Syro est: *בְּרִצְיָא* Baketzia deucharistia, ubi d in principio signum est Genitrii seu regiminis. Non possum intermittere e, uin fraudem in parua re, & manifestam ostendam, qua imperitia suorum Lutherani abusi sunt in versione responsi, quod Hieremias Constantinop. ad quæstiones eorum, & postula a reddidit. Verba Constantinopolitani sunt. *καλεῖται ἡ δὲ χάρις ἡ περὶ τῆς ἐκκλησίας ἡ λογικῆς λατρίας*. ubi illi: vocatur autem Eucharistia, seu rationalis cultus illa, caritativa, seu ritus sacer. At περὶ τῆς est sacrificium, oblatio, non quilibet ritus sacer. sicut περὶ τῆς ibidē verba appellat, cū non modo Hieremias vigeat. Missam, & Eucharistiam esse περὶ τῆς ἱερουργίας, sacrificium, quod illi negabant, sed alii quoque ea vrantur significatione: sunt enim περὶ τῆς ἡσται maiores, sanctiores etiam apud gentiles, & Christum vocat Dionysius Areopagita περὶ τῆς ἡσται, hoc est, summum sacerdotem, quod non minus improbe vertunt quidam nouato-

*Fraus Lutherano-
rum.*

rum etiam in Lexicis suis, *cerimoniarum conditum* non minore Christi filii Dei, quam Catholice religionis contemptu. Ita in Iacob. Cellarii Lexico est περὶ τῆς. Augustinus lib. 10. de ciuit. Dei dixit confessionem, alii *μυστήριον*, *ἱερουργίαν*. Gaza sacrum verbum. Sed maior fraus in versione Hieremias, qui se ipse explicat.

Quod dixerat: *καὶ ὁ κύριος ἡσται ὡς φάρος*, *ἐσθίων ἡ ἡσται*. Et sit quidem oblatio, sit autem & missibiliter sacrificium. Quomodo autem fiat, ostendit. *καὶ τὸ εἶδόν με ἔβλεπεν εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ αἷμα ἡσται τῆς ἡσται χάρις* & περὶ τῆς ἡσται διχάζων. Et mutatio specierum in corpus, & sanguinem Domini, occulte diuina sacrificium gratia perscicente, seu perlatante, & precibus περὶ τῆς ἡσται, hoc est, sacrificium peragentibus, non autem perscicentibus tantum, omnia enim illa verba περὶ τῆς ἡσται, περὶ τῆς ἡσται, sunt sacrificiorum, sicut ἱερουργίας.

QUESTIO II.

Quomodo benedixit?

§. 1. **M**ultis voluminibus versus hic, & sequenti disputantur: Ego memor huius mei instituti, ostendam duntaxat, quid ex hisce verbis proutitate Catholica contra hæreticos disputari possit, quid insuper ipsi inter se discordes obiciant. Quod licet vllus tota Scriptura locus est, varie agitur, ac in multiplices sensus distractus, hic profecto tantam interpretationum varietate vexatur, ut vel numerum sententiarum quærere sit operosum.

§. 2. De Iudæorum consuetudine & distributione, benedictione ac fractione panis rem omitto, tum quod à plurimis tractetur, tum quod ad institutum meum non magnopere faciat. Summa nobis de benedictione controuersia est. Caluinus ridiculos putat Papistas, quod crucis figuram fecisse dicant: at vero nemo nostrum id asserit, nec tamen non esse factum asserimus, veterum nonnulli censere. Multa fecit Iesus quæ scripta non sunt, nos de re incertum nihil affirmamus, temerarios eos indicamus, qui hanc argumentum s. scriptum negant.

Negant hæretici plei quæ panem benedixisse, itaque διχαρησας referunt ad Deum, atque interpretantur διχαρησας, gratias agens. Nam viroque verbo Eucharistia utitur Beza itaque vera, quæ accipit pro eodem. P. scator tamen in Græcis peritior caret, etiam interpretatur διχαρησας τὴν ἀρετήν, Benedixit panem. Nam accipiens calicem διχαρησας, gratias agens. Clara sententia est, καὶ ὁ κύριος τὸν ἀρτον, καὶ ἡσται τῆς ἡσται. Accipiens Iesus panem postquam benedixisset, fregit. De benedictione illa Lucas nono, vers. decimo sexto, & 1. Corinth. 10. egi. Certum est Deo gratias agi solitas & benedixisse Christum creaturis. Paulus enim vocat calicem benedictionis, cui benediximus. Imo ἐν χάριτι est etiam benedicere, & Syrus veteri solet, בְּרַח Berach. Sic Ecclesia vtrumque coniungit: Tibi gratias agens benedixit. Hinc Græci vocant ἐν χάριτι τὸν ἀρτον benedictum cibum.

Dubium esse nemini debet, quin gratiarum actio, Dei laudatio, creaturarum benedictio, & sanctificatio coniuncta fuerint. Hoc enim nobis Liturgia veteres expriment. Ethiopice quæ est Matthæi, apud Genebrardum, est in fine sæculi primi mentio, habetur gratias egit, benedixit, & sanctificauit. & dedit discipulis dicens. Et ne Caluinus crucem mitteretur, cum sacerdos dicit: Benedic, sanctifica, munda, crucem facit ad verba singula. Et in Litania Iacobi minoris ὁ ἱερεὺς σφραγίζων τὸ δώδεκ, λέγει, &c. Sacra-

Pateus fractionem præceptam esse, non partem essentialem docuit, in Catechismo Heidelbergensi partem substantialem aiunt, ut sine ea cœna celebrari non queat iuxta Christi institutionem. Casparus Iselbergius docuit fractionem esse essentialem, sed Bremæ tamen usus est rotundis particulis, nec fractionem requirit. de his plura in I. Cor. c. 11.

De carimonis negligentia rem ipsam negant.
§. 3. Ridicula porro eorum est hypocrisis, cum de carimonis digladiantur rem ipsam è medio tollant, & eo tamen usque protervia grassata est, ut in mutuos anathematismos exardescant. Verum superstitiones hærent in externis, cum plura tamen negligant, neque enim in cœna ista faciunt, neque pedes lavant. Nec hoc quidem considerant, ideo fregisse panem, quod parvuli panes ad manum non essent, ex vno enim pane omnibus dedit. Quod si illa carimonia ad Sacramenti essentiam pertinet, quia vno pane usus est Dominus, etiam in numerosis cœtis vno pane duntaxat utendum est. Verum hæc de Epist. 1. Corinth. 11. actum. Hoc tenendum est panem à Christo fractum initio, deinde consecratum, ac benedictum discipulis datum, hoc corpus Christi quod Apostolus dicit *ἐσθ' ὃν ἡμεῖς ἐσθ' ὃν ἡμεῖς*, quod pro vobis frangitur, quod non nisi impie ad panem potest referri. Quod explicandum est eo modo, quo dictum est ante de *שֶׁבַע* Schabaz, fregit.

QUESTIO IV.

Quæ hæreses in controversiâ de Eucharistia fuerunt?

§. 1. **P**recipue enumerandæ sunt, quæ & hæc & alia verba ad suam perditionem depravarunt. Sola autem recensione eorum satis, moueri quisque debet, ut in Ecclesia permaneat, & à qua Scripturam accipit, ab eadem etiam audiat interpretatorem.

Capernaita.

Iudas.

Simoniani. Menandriani.

Gnostici.

Prima hæresis fuit Capernaitarum & Iudæ, cum enim Ioan. 6. 51. 52. 56. Audite autem carnem Christi comedendam, & cibum esse. Dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire, discesseruntque à Christo. Inter eos & Iudas fuit. Nonne ego duodecim elegi, & vnus ex vobis Diabolus est? inquit Christus. Iudas non credidisse constat ex cap. 6. Ioan. 65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Iesus qui essent non credentes, & qui traditurus esset eum. Iudas igitur traditor erat ex non credentibus. Atque hæc est sententia Chrysostomi. homil. 46. in Ioan. Augustin. tract. 27. Theophylactus in 6. Ioan. noster Val. lib. 1. cap. 2. de reali præsentia corporis Christi. Quod ad Theophylactum attinet, veram putat quorundam suorum antecessorum sententiam, qui Iudam in cœna corpus Christi sumpsisse quidem, non edisse autem, sed Iudæis per contumeliam ostendisse, poculum bibisse autem, quod dissimulare nequiverit, docuerunt. Secuti sunt Iudas, Capernaitas Simoniani, Menandriani, & quicumque humanam Christum indidisse carnem inficiati sunt; illi enim cum corpus Christi aspectabile contenderent esse phantasticum, non ponerunt veritatem eius in Eucharistia agnoscere, quam in sua substantia negabant. Error ille etiam in quibusdam Corinthiis fuit, qui tamen veritatem carnis in Christo confitebantur, de Eucharistia nondum satis edocti erant, ita Cyrillus libro quarto Peritabili, citatus à nostro Turriano in libro primo, canon. Apostol. capite 24. Sed hos errantes, non hæreticos appellat.

Secuti inde Gnostici quorum in profananda Eucharistia tanta erat turpitudine, quam Epiphanius hæres.

26. recenset, ut aures merito abhorreant, animulque. Epiphanius hæres. 26. impunitatem eorum describit.

Montanistarum non omnino abimilis improbitas, qui infantium compunctorum sanguine tantam miscebant, ex qua Eucharistiam conficiebant, ita Epiphanius hæres. 48. Augustinus hæres. 26. Artotyritæ qui & Priscilliani, & Quintiliani, & Pepæ Priscilliani, ex caseo & pane Eucharistiam suam compoluerunt. Epiphanius hæres. 49. Augustinus 27. Tatianus & Encratitis materia Eucharistia aqua fuit, unde & Aquaticorum illis nomen est tributum. dicti sunt & Hydropicæ, Augustinus etiam, hæres. 64. Epiphanius 46. Crispianus. Epist. 67.

§. 2. Manichæi fieri corpus Christi ex pane negabant. Præter V. Manichæi. Gnosticos quoque in illa imitabantur. Cyrillus. Cateches. 6. Augustinus 46. de eisdem Augustinus lib. 20. contra Faustum capite decimo tertio, decimo quinto decimo sexto. Verba etiam Christi in eadem calumniabatur. 1. col. 6. de ieiunio mensis 7.

Origenistis, non Origeni Theophylus Alexandrinus, & Concilium Nicenum etiam contemptum Eucharistia adscribit. Quod indignum exiit maribus terrenis, ut pane & vino, res celestes quasi includi, & in illis percipi. Paulus Samosatensis de sancti corruptione corporis C. H. R. I. S. T. I. in Eucharistia periculose disputare cepit. Teste Dionysio Alexandrino.

Arianos etiam in Eucharistia errores defendente constat ex Epiphanius hæres. 68. Ex eo principio quod filium assumpsisse quidam dicunt loian carnem abique anima. Quæ etiam ex Cyrillo libro decimo, in caput decimum tertium Ioan. colligimus, realem eos non negasse præsentiam. Anfortasse inquit, Arianus putat ignotam nobis mysticam benedictionem esse virtutem? Quæ cum in nobis fiat, nomen corporis quoque facit communicatione carnis Christi. Christum in nobis bibere. Eisdem sermone de paichate, etiam Nazianzenus huius erroris accusat. Certe mysteria Catholicorum pedibus conculcare, & modis iniquitatis solui sunt.

De Vrbico apud Augustinum Epistol. 86. quid senserit, dubito. Augustini verba sunt. Dicit esse poculum, tanquam nesciens, & tunc in mensa Domini panis propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere.

Possit forte excusari quasi sanguini pendum quæ spectabili cæde effundebatur, diceret poculum fuisse, in quo quidem sanguis verus, sed non visibili modo continebatur. Verum Augustinus corrigendum vel citorem, vel loquendi modum putat.

Messaliani Eucharistiam ex *τὸν ἀλλοτρίον* ex indifferentibus, esse dicebant, eius perceptionem nec utilitatem, nec omissionem, habere culpam. Theodoret lib. 4. histor. c. 10.

§. 3. Iconoclastæ, ut est Act. 6. Nicenæ Synodice, in Eucharistia dicebant esse viuificæ carnis imaginem, non veritatem, id esse videtur ex Nestorianò dogmate, ut ex Cyrilli Anathem. 2. constat. Fuisse quosdam etiam Damasceni tempore constat, qui figuram corporis in Eucharistia esse dicebant.

Ridicula fuit Paulicianorum, seu Pauliloannitarum, seu Atinganorum hæresis tempore Constantini, qui Nepos Heraclii fuit. Christum cum diceret: *εσθ' ὃν ἡμεῖς*, comedite, verba, non panem, aut vinum, nec dum corpus suum dedisse, ita sola suis verba dabant. Euthymus auctor. Idem in Pagnopl. tit. vigesimo primo. Arme.

Armenios ait, in Sacramento negasse verum Christi corpus, sed esse in eo corpus diuinitatis; nam corpus in diuinitate mutatum esse imaginabantur. Vide Georg. Cedr. Anno 640. Sandi. hares. 132. Succes-
sant deinde alie pestes ex errorum barathro exhalatae, & mundum inficientes. Bogomil-
theri sub Alexio Commeno Eucharistiam in templis
demonum sacrificia esse blasphemabant. Euthy; Pa-
nopl. 13. Hoc illi de Missa proprie dicebant; alio-
qui Eucharistiam dicebant esse orationem domini-
cam. Auctor eorum Basilus medicus, Trinitatis ne-
gator; anachoritis morphita, Iconoclasta. Mundum ab
angelis conditum; Michael em incarnatum dicebat;
resurrectionem negabat.

§. 4. Mahomedani, ut Atteroes testatur; Impios
Christianos dicebant, quod Deum suum comederent.
Saraceni, Iudæi; alii etiam rogare solebant, quantum
illud esset corpus, quod tor edentibus per tot secula
sufficeret?

§. 5. Ecclesiam Latinam turbauit primus Iohannes
Scorus, Anno circiter 886. damnatus est in Concilio
Vetellensi. ita Lanfrancus lib. de veritate corporis
& sanguinis in Eucharistia. Triterminus à Carolo Ma-
gno pœdectam ait; fuisse Monachum Benedictinum;
Petrus discipulum; Græce doctum. Gaguinus lib. 5.
genilibus ab auditis confusum refert. Oecolamp-
ad lib. 1; Epistol. Vadianus lib. 3; aphorismo. um Se-
dæ sue facit auctorem. Bellarm. lib. 1. cap. 1. de sa-
cram. Euchar. dub. e scripsisse affirmat. Eodem pen-
tempore Bertrami eandem Questionem mouit;
quem Paschasius Corbeensis Abbas confutauit. Scri-
psisse librum ad Carolum eo de argumento tradunt.
Verum Bertrami negant libri auctorem, nec desunt
rationes. Claudius de Sanctis existit, fraudem fa-
ctam; ut hæresis magni viri auctoritate redderetur
commendabilior. Iudicium eius ascribam. Eodem, in
quod resp. 2. de veritate Eucharistia. Tritermio auctore, illo
seculo floruit Bertramus, sacra in literis & profana com-
mentatus presbyter & monachus. Tum editus est liber de Eucha-
ristia, quem nostri Bertramo ascribunt. Sed quo minus ei tri-
butum ab iustis. Imprimis verum illum Bertramus to-
losanos spoliandos nemo hæreses reprehendit; quasi male
scripsit: sed refertur in Catalogum scriptorum Ecclesiastico-
rum, ut vir non minus vita, quam doctrina, ingenio, & eloquio
legitimus & Catholicus; nec memoratur de Eucharistia quicquid
scripsisse. Deinde in controversia Berengariana Catholici Ber-
tramo proximi nihil tale quicquam ipsi imputant; ut faciunt
Scoti; quum Berengarius extolleret, & se imitari uellet, non
laudatur de Bertramo; magis nominis viro, si quid illi de sua
hæresis potuisset acceptum ferre. Insuper tum Paschasius Cor-
beensis, qui etiam illo seculo vixit; suum scriptum opponat corru-
ptum libri, qui Bertrami dicebatur, ut ex collatione notum fiet;
prealibus Bertrami nomen non peperisset, ne quis tanti viri
auctoritate falleretur. Postremo hæc liber Bertrami excellentiam
& probitatem præfert, aut sapientiam, sed artem callidi & impu-
lentis hæretici, simulantis, se à Catholica fide non recedere, cu-
ius locutionibus vititur, cum tamen desinat in hæresin Berenga-
rianam, cui uiam fecit; ac tandem agnoscat sententiam, quam
introducitur recepta doctrina de Eucharistia repugnare. Sic enim
videtur: Hæc si probauerit Catholice dicta, fidei vestra meritis
deputate. Sin minus placuerit, id nostri a deputetur insipientia,
quæ, quod optauit, minus efficaciter explicare potuit. Indicat
per quos fuit, suam doctrinam ab Ecclesia non approbari, & re-
satur se auctus scripsisse quasi non potueris simpliciter & a-
perius. Itaque certum est, orationem disputationem de Trans-
substantiatione; ac Corporis Christi in Eucharistia veritate &
verba institutionis circa seculum Caroli Magni, & Caroli Cal-
ini, quemadmodum cernitur ex Rabano Mauro, Paschasio Cor-
beensi; & tunc ex illo libro, quem nunc Bertramo ascribunt,
tunc Paschasius responderit. Sed credibile est, tum produsse An-
onymum cui auctor non fuerit ausus nomen apponere; ne scilicet
Adami Concen in Euang. Tom. I.

ad Ecclesia iudicium traheretur; sicut Berengarius, cum primi
innocentius vocatus est. Tandem vel nostra solum auctoritate per Oeco-
lampadium; qui prior emisit hunc libellum, vel post Berengaria
tempora, à quibusdam moleculis Bertrami nomen fuit imposi-
tum; ut adulterino serui & hæretico maior consiliaretur au-
toritas.

Ex his constat Bertrami non fuisse, sed per fraudem
Bertramo tributum.

§. 6. Circa annum 1026. Leuthericus Archiepiscopus
Senoniensis idem docere cepit; sed à Roberto Gallie Rege
perpressus, cessauit. Verum primum clam, deinde mortuo Roberto palam docere hæresin sacra-
mentariam incepit Berengarius. Monerat eum Fulbertus;
Ad Imannus Episcopus Brixensis, sæpe da-
mnatus sæpe relapsus est, an. 1079. in concilio Rom.
verè conuersus hanc confessionem edidit:

Ego Berengarius corde credo & ore confiteor panem & vi-
num, quæ ponuntur in altari per mysterium Sacrae orationis &
verba nostri Redemptoris substantialiter conuertere in veram &
propriam ac viuificam carnem & sanguinem Iesu Christi Do-
mini nostri; & post consecrationem esse verum Christi corpus;
quod natum est de Virgine, & quod pro salute mundi oblatum
in cruce pendit; & quod fidei ad dexteram Patris: & verum
sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est; non tantum
per signum & virtutem Sacramenti, sed in proprietate natu-
rae, & veritate substantia, sicut in hoc Breui continetur; & ego
legi, & vos intelligi. Sic credo, nec contra hanc fidem ulterius
doceo, sic me Deus adiuvet. & hæc sancta Dei Evangelia. An-
no 1088. morientis vox fuit: Hodie, in die apparitionis sue
apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus, propter peniten-
tiam, ut spero ad gloriam, vel propter alios, ut timeo ad penam.
Non tamen ille reuocante errores, & moriente etiam
hæresis exstincta est, sed Validus in Arelateni Pro-
uincia erupit, grassante Petro de Brui per annos 20.
Multos ille errores habuit; paruulos baptismo saluari
posse negauit, Ecclesias destruendas esse docebat, cru-
ces frangendas, deidenda sacrificia; orationes, elee-
mosynas, pro defunctis. Tatidem cum crucem Domi-
ni subiectis flammis exulisset, ipse quoque in rogam
inictus penas dedit. Petrus Venerab. Epist. 1. li.

§. 7. Abelardus eiusdem hæresis specus fuit; ut
est apud Bernard. Epist. 187. nec immerito, cum enim
negaret humanam à Christo carnem assumptam;
non potuit eius in Eucharistia veritatem agnoscere. Il-
lum tamen penitentem, & Catholicam in fide Cluniaci
mortuum tradit Petrus Abbas Cluniac. lib. 5. Epistol.
3. & 20.

Albigenses seu Albianos pro sanctis agnoscunt
Caluiniani anno 1176. in Ptoincia Tolosana conui-
cti sunt; Manichæorum hæresin instaurarunt. Eadem
fere Beguæ di; cum suis Beguinis sectati sunt. Impuri-
tatis esse dicebant; ita ab altitudine suæ contempla-
tionis descendere, ut de Christi humanitate, aut sacra-
mento Eucharistia cogitationes susciperent. Nec
Græcia immunis fuit, refert Nicæta Chomart. l. 3. annal.
disputatum, an corpus Christi in Eucharistia esset in-
corruptibile, nata disputatio ex Aphthardocitis. Tan-
dem Flagellantes, Waldenses, Wicleffus, Hussus
prodire; quorum adhuc reliquæ in minutis Sectas
sparte supersunt.

QUESTIO V.

Quæ hæreticorum nostri temporis explanationes?

§. 1. IN Tabella spectandas exhibuit eas nobis re-
petitione 1. c. 10. Claudius de Sanctis, Reue-
rendissimus Episcopus Eboricensis. Eam hic tibi Le-
ctor repræsentō. Sunt vero octoginta quatuor inter-
pretationes; quarum etiam aliquæ aliquando in eundem
sensum incidere videntur: differentiam tamen ha-
bent ex sententia preferentium, etiam eorundem au-
ctorum.

etorum, dum à se ipsis dissident, & aliter atque aliter rem exprimere conantur.

1. *Hic est corpus meum.* quia Hebrei careant neutro genere.
Luther. in Capt. Babyl. & Bremenses notantur à Caluino inultima admonitione contra Westphal. & in Epito. Colloq. Mulbrunensis.
2. *Hoc est sanguis meus.*
Beza in annotat. in nouum Testam.
3. *Hic suus in hoc loco, est corpus meum.*
Biblia gallici Genevæ: & notantur ab Heidelbergensibus in Conform.
4. *In hac actione, non tamen in pane, est & exhibetur corpus meum.*
Bucerus in suis retractationibus Heildberg. in Conform. Caluinus locis citatis in Examine doctrinæ eius de cœna.
5. *Hac actio est meum corpus, id est, Societas sue communitatis sacramentum in corpore meo.*
Ioannes Alasco in Tractatu de Sacramentis.
6. *Corpus meum est hoc, nempe panis.*
Suenckfeldius citante Heshuffio, & Petrus Martyr in magno volum.
7. *Corpus meum est hoc, id est, cibis spiritalis: ut Ioan. 6. dicitur, Caro mea vere est cibus.*
Ioannes Langus Silesius in Comment. ad Apolog. 2. Iustini.
8. *Hic panis proprie, ac sine figura, est corpus meum.*
Luther. de Captiu. Babylonica. Heshuffius & Bremen. ut notatur in Iudicio Melanch. de cœna.
9. *Hic meus est panis.*
Anabaptista; citante Westphal. lib. Recta fides de cœna.
10. *In, cum, sub pane est corpus meum, ut pillula in ouo.*
Brenicius cum suæ vicis ministris in Syntagma contra Oecolamp.
11. *Cum pane est corpus meum.* Ut, cum, non sit præpositio sed aduerbium temporis, & significet corpus capi, quâdo capitur panis.
Wilhelmus Clebicius l. de cœna: & Brandeburgenses, ut habetur in disp. Heildberg. habita anno 1560.
12. *Est in pane, vel cum pane, corpus meum: ut non intelligatur locus, aut tempus sed externum cœnæ subiectum, remotum à Christi corpore, quod in illo vel cum illo edi dicitur, non tanquam in illo existens, sed tanquàm obiectum cœnæ actionibus circa panem exercitis.* Ioan. Matthæus Smalcaldensis lib. de cœna.
13. *Circa panem est corpus meum.* Ut aer circumfusus.
Suenckfeldius de duplici statu Christi. Notatur à Luthero in Confessione Eucharistia.
14. *Hoc est corpus meum: in panis usu: seu quamdiu sumitur panis in eo est corpus meum.*
Lutherani, & Bucerani in colloquio Wittembergensi & in Concordia anno 1536.
15. *Hoc est corpus meum speciali modo existens in pane ad edendum, cum alias aliq. sit.*
Brentiani in disput. contra Bullingerum & alios de omnipræsentia corporis Christi.
16. *Verbis mentis demonstratur corpus sicut panis digito sensibus: ut propria & non figurata sit locutio, & tantum demonstretur corpus.*
Matthias Illiricus ex Bucero lib. de fidei admonitione.
17. *Proferendo panem, dico me proferre corpus meum contentum in eo sine ulla figura: sicut proferendo Barbam, dico hoc esse argentum.*

Hoc est corpus meum, id est,

Hoc est corpus meum, id est,

- Wittenbergenses in colloq. Mulbrunensi.
Matthias Illiricus in demonstrat.
18. *Tantum demonstrat corpus meum, neg. significat panem esse corpus aut factum esse corpus meum.*
Wittenbergenses in colloq. Mulbrunensi, & Matthias Illiricus in Append.
 19. *In Eucharistia duabus rebus composita, scilicet una demonstratur: ut in ferro ignito dici potest separatim, Hic est ignis, & hoc est ferrum sine figurata locutione.*
Matth. Illiric. in fidei admon. & in demonstr.
 20. *Hic cibus pane & corpore constans est corpus meum: ut sit propositio sacramentalis, & duas res simul coniunctas demonstrat.*
Matthias Illiricus in Appendice. Valentino Erytraeus in Fabulis Conf. fl. Augustanæ.
 21. *Hic panis est corpus meum: ut non sit propositio naturalis & secundum proprietatem Logicam, sed naturalis, & familiaris Scripturæ, quâdâ vult significare res diversas inter se verè coniunctas.*
Martin. Cerniticius in Repetitione de cœna, & in Examin. par. 2. contra Concil. Trid.
 22. *Hoc est corpus meum: non absolute & in actu primo, sed in actu secundo & in operatione & energia.*
Seckius in Respons. de duabus naturis in Christo.
 23. *Hoc est corpus meum: non in proprio subiecto, nec in panis subiecto & materia, sed in obiecto cœnæ & actionum eius.*
Ioannes Matthæus Smalcaldensis libro de cœna.
Suenckfeldius citante Heshuffio.
 24. *Corpus hoc meum est: ut dixit, destruit tempus hoc: quasi demonstrat corpus suum in naturali statu & subiecto.*
Pontanus in Francia Antiqua citante Villagagione in lib. de Eucharistia.
 25. *Corpus meum est hoc, quateus mente accumbit.*
Carollad. in Dialog. de Eucharistia.
 26. *Hoc significat corpus meum.*
Cinglius in subsidio Eucharistia & alibi: & Beza contra Westphalum.
 27. *Hoc est mea humana natura.*
Cinglius in expositione rei Eucharistia.
 28. *Hoc est diuinitas, seu Spiritus qui vivificat.*
Cinglius in eadem expositione.
 29. *Hoc est mors & Passio mea.*
Cinglius in lib. 2. de institutione cœnæ.
 30. *Hoc est fidei corpus, seu fides de me.*
Cinglius lib. 2. d. Institutione cœnæ.
 31. *Hoc est commemoratio corporis mei.*
Cinglius in Responione ad Conf. Lutheri. Oecolampadius ad Theobaldum Bellicanum.
 32. *Hoc est Symbolicum corpus, sed figura veri corporis.*
Cinglius in Præfat. ad Regem Gallorum, & ad Principes Germaniæ.
Oecolampadius. De dignitate Eucharistia.
Petrus Martyr in Tractatu de Eucharistia.
Caluinus in consensu cum Tigutinis.
 33. *Hoc est tessera societatis Christiana.*
Cinglius citante Bucero in Epistola ad Episcopum Erephordensem, & Heildbergensem in Conform. cœnæ.
 34. *Hoc est corpus meum, quatenus pro vobis datur.*
Cinglius in quadam Epistola, & Oecolampadius ad Theobaldum Billicanum.

- Hoc est signum quod admonet vos, quomodo corpus Christi pro vobis traditum vos vivificet.
 36. Hoc est Symbolum, quod testatur vos ab uno eodemque corpore esse redemptos.
 37. Hoc est protestatio & munuscorum beneficiorum.
 Bucerus in Apolog. de doctrina cenæ Domini.
 38. Hoc est corpus meum, quod do vobis animo edendum, sicut panem ore.
 Petrus Martyr in tract. de Eucharistia. Bucerus in cap. 26. Matthæi.
 39. Hoc est corpus meum panem.
 Campanus à Luthero notatus in Confess. de Eucharistia, & à Macione sumptat.
 40. Hoc est Symbolum sacrum gratia & redemptionis mea quod post me vobis relinquitur.
 Bullingerus in cap. 10. prim. ad Corinth.
 41. Hoc est testimonium & obsequium corporis pro vobis tradit.
 Bullingerus in tractatu de Eccles. sacram.
 42. Hoc est mysticum corpus meum, seu ecclesia sanctorum redempta meo corpore.
 Bulling. in tract. de Eccles. sacram. Caluin. in cap. 5. ad Eph. 1.
 43. Hoc sacramento significatur passio & mors mea, ac communio cum omnibus sanctis.
 Bulling. in tract. de Eccles. Sacram.
 44. Hic cena est tessera & arrabo corporis mei.
 Stancarus in Polonia & Transylvania, ut notat Staphylus de Lutheranorum concordia.
 45. Hoc est verbum meum cui credatis.
 Ministi Anturpien. in libello de ruina Rom. ecclesie.
 46. Hic panis est Tessera nuda communitatis, & nudum testimonium participati corporis.
 Srenckfeldius ut citant Heidebergenses in conformit. cenæ.
 47. Hic panis est signum effusæ corporis mei & participationis in eo.
 Caluinista, & Heidebergenses in conformit.
 48. Hoc admonet vos de corpore Christi edendo per fidem.
 Silestorum confess. citata à Luthero in magna confess. de Eucharistia.
 49. Hic festus dies, seu ceremonia ista est commemoratio, seu gratiarum actio pro corpore meo passo.
 Urbanus Regius in Epistola Chigii ad ipsum.
 50. Accipite edite, quod pro vobis datur, est corpus meum.
 Notatur à Luthero in confess. de Eucharistia.
 Caluin. in 2. defensione contra Westphal.
 51. Hoc est corpus meum in divinitate transformatum.
 Srenckfeldius de duplici statu Christi, notante Luthero de confess. Eucharist. & Staphylo de Lutheranorum concord. De eodem notatur Sernetus à Beza.
 52. Hic est societas vobis gratuito delata, vis & usus illius in meo corpore.
 Ioannes Alasco in tractatu de Eccles. Sacram.
 53. Hic est communio in meo corpore, non iuxta substantiam suam naturalem, sed iuxta meritum passionis mee & mortis, ac gloriam admirandæ resurrectionis.
 Ioann. Alasco apud Melancthi. In iudicio de cenæ Domini.
 54. Hic est qualitas mei corporis vobis delata à quibus substantiam accepi.
 Idem Ioann. Alasco in tract. de Eccl. Sacram.

Hoc est corpus meum, id est

55. Hic est cena instituta forma, ceremonia, ipsa externa actio.
 Ibidem.
 56. Hic est visibilis extrema mea voluntatis contestatio.
 Ibidem.
 57. Hic tota cenæ actio, symbolum est non tantum corporis & sanguinis, sed mortis & effusionis quæ facta est pro vobis.
 Viretus libro 7. de Sacram. cap. 9.
 58. Hoc est corpus meum, si fides adsit.
 Hypothetici nominati ab univ. cordio in iudicium Melancthi. de cenæ.
 59. Hic est participatio corporis mei si fides adsit: sin minus oblatio quæ recusat ab indignis.
 Passim Caluinus & Caluinista.
 60. Hoc est Testamentum in corpore meo.
 Heidebergens. in conformit. & Calu. sæpe.
 61. Hoc est corpus meum in celo positum tam distans à pane & à vobis, quam celum à terrâ.
 Caluin. in Heshuls. & Beza in declam. Pissiaci habita, atque alibi.
 62. Hic est canalis spiritus sancti, per quem quicquid est Christus ad nos descendit.
 Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 11.
 63. Hic est canalis corporis mei.
 Bucerus ad Epist. Erepford.
 64. Hic caro est canalis vite.
 Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 9. & in cap. 6. Ioannis.
 65. Hic panis est instrumentum, quo Christus nobis suum corpus distribuit.
 Caluin. lib. de cenæ.
 66. Hic est virtus & gratia spiritalis mea.
 Caluin. in cap. 26. Matth. Pauperes semper habebitis vobiscum.
 67. Hoc est abstractum quid à substantia corporis mei.
 Caluin. in ratione in eundem concordia.
 68. Hic panis est corpus meum, sacramentali locutione & coniunctione per metonymiam signi & signati.
 Caluinus & Beza in Heshulium.
 69. Hic panis est symbolum defluentis qualitatis alitius & virtutis à corpore meo, quæ in cenâ per fidem extra panem recipitur.
 Eo recidunt omnes Caluinista Catholicorum argumentis oppressi.
 Liber Anonymus sub persona veri Catholici editus 1572.
 70. Hoc est corpus meum, visibile sacramentum corporis invisibilis: seu, hac est visibilis species panis, sacramentum invisibilis corporis.
 Tanquam ex magistro sententiarum citat falso libellus ille anonymus.
 71. Hoc est verissimum corpus Christi ut verba sonant.
 Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 3. & in cap. 11. prioris ad Corinth.
 72. Hoc est corpus meum ibi ubi est panis.
 Caluin. lib. 4. Instit. cap. 17. num. 10.
 73. Hoc est Symbolum, quo verba corporis mei communicatio exhibetur fidelibus.
 Bucerus ad amicum quendam. Bulling. in cap. 10. ad Corinth. Caluinus lib. de cenâ: in confessione cum Tigurnis.
 74. Hoc Symbolum est, & refectio, quæ spirituales gratias figurat.
 Caluin. in Catechismo.
 75. Est obsequium seu confirmatio gratia in recepta.
 Caluinus lib. 4. Instit. cap. 14.
 76. In hac cenâ quatenus est celestis actio, & non quatenus est externa & terrestris, est corpus meum.
 Caluin. in Heshuls. Heideberg. in conformitate, & Beza in Apolog. ad examen doctrinæ Caluinianæ de cenâ.
 77. Hoc

77. Hoc est symbolum promissionis meae de carne mea.
Calvinus in ratione iuendae concordiae.
78. Hoc est substantia corporis cum gratia, energia, & efficacia inseparabili.
Vt energiam dicti apud vnicordium in iudicium Melandth.
79. Hoc est communicatio, seu participatio corporis: quasi per Apostolum sermo Christi explicetur.
Beza contra Heshuls.
80. Hoc vñio cum tota persona Christi: Vt corpus significet quicquid est Christus.
Beza in solut. 17. contra Illyricum.
81. Adest corpus meum spiritali presentia & participatione.
Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. num. 18. & in cap. 4. ad Ephes.
82. Hoc est corpus meum sine diuinitate & sanguine.
Post Nestorium omnes nostrae aetatis negantes concomitantiam naturarum in sacramento; ne admittant communionem sub vna specie; & adorationem in sacramento.
- Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. num. 37.
83. Hoc est corpus meum sub ratione immolationis; siue, hac est communicatio passionis & immolationis meae.
Carol. Molinaeus in Annotat. ad suam Harmoniam.
84. ierest, siue sit corpus, siue non sit: nam articulus fidei, nec de eo est gloria.
Citat de busdam Lutherus in Confess. Eucharistiae: eoque inclinat Melandth. & via prona ad Alcoranum ait Staphylus de Lutheranorum concordia.

Hoc est corpus meum, id est,

QVÆSTIO VI.

Quomodo contemnant Calviniani & omnes sacramentarij verba institutionis?

§. 1. **D**emonstrauimus in verbis explicandis malitiosam ruditeriam; calliditatem; argutias; nec omnia tamen attulit Claudius, nec exposuit, nec operat. Brevis tabella tam multiplices errores non capit, volumine opus est. Imo illa ipsa quæ refert, asperius & absurdius ab illis dicuntur. V. 9. num. 30. ex Zwinglio citat: Hoc est corpus meum, id est, fides de me. Zwinglius vero non hoc modo dicit, tract. 2. de instit. cenæ. Sed hæc eius verba sunt: *Panis & caro cuius meminit Christus, nihil aliud est, quam fides.* Sic de aliis quibusdam sentiendum est, exempla pauca producam. Calvinus instit. de cenæ, §. 33. *Ipsa caro Christi in mysterio cenæ; non minus spiritalis res est; quam fides aeterna.* Cinglius Epistola ad Lutherum: *Sic nostra quoque commemoratio corpus dici consuevit, non quod solennis hac festiuitas vel panis, qui in hac frangitur, Christi corpus reuera sit; sed quod corporis & mortis Christi memoria celebratur.* A. Martyr disputat. Oxoniensi: *Hoc est corpus meum pro vobis tradendum: si fide & spiritaliter à vobis manducatur, est pro pane, vel instar panis, ad vos nutriendos & sustentandos.* Cinglius de vera & falsi religion. nos non nitimur sub Christi verbis; Hoc est corpus meum. Beza lib. 2. quæst. pag. 121. *Hic panis est sacramentaliter corpus meum; Beza lib. 2. quæst. pag. 121. Hic panis est sacramentaliter instrumentum, nostra cum Christi corpore societas.* Ioannes Leonardus in gladio velsatili fol. 81. *Hoc, Quæstacola, seu hæc res, est corpus, quod relinquo vobis loco rei inuisibilis corporis mei.* Ioannes Leonardus. *Hoc est corpus meum, id est, in hoc signo & sacramento panis est verum meum*

corpus, quod non erit vltimus, sicut est nunc visibile. Ioannes à Laco tractatione de Sacramentis, *Hæc est communio; & societas mei corporis; societas quidem passiva non actiua.* Epist. ad regem Polon. Ioannes à Laco tractat. de sacrament. Ecclesiæ. *Hoc est corpus meum; id est, Hæc est extrema voluntatis meae testificatio.* Hemming; est obsequium; quo filius Dei suam beneficiam obsequatur. Carolstad. in Dialog. ad 1525. *verum est hoc corpus meum, verum istud est corpus meum.* Musculus in locis commun. ad corpus quod sedebat in mensa; refert Calvinus in Corin. 11. vocat insulsum commentum. Cinglius de vera & falsi relig. corpus meum hoc est ecclesiæ. Cinglius ad Epistol. Pomerani; *Hoc est corpus meum, id est; passio tolerata in corpore meo.* Bucerius in apolo. Hæc est præstatio & memoriaculum beneficiorum Dei. Bullingerus in 1502. *Hoc est corpus meum non naturale sed mysticum & spirituale; per hoc tamen non intelligit ecclesiæ.* Lanaterus in historia sacramentaria; *In verbis, Hoc est corpus meum; pronomen, Hoc, accipiendum pro demonstratione spirituali, per quam fidelium mentes ab externo loco ad Christum, qui in celis est perducantur.* Abdias Liberius. *Hoc est corpus meum; perinde est, ac si sponsus abiens; daretur huius sponsæ & dicit; Hoc est sponsus tuus;* Iosephinus Cureus. *Hoc est corpus meum, id est, ista mentatione significor meritum remissionis peccatorum ad te pertinere.* Et, *Hic est calix, &c. reficor, te socium esse fidei mei.* Candidus lib. de cenæ Domini. *Hoc est corpus meum, non quod ita ordinari sed quia vos creditis.* Breuenses, *Hoc est corpus meum equivoce.* Ita Pezelius; *Stimulus contra Otiandrum, Hoc est corpus meum.* Hæc est substantialis & vniuersa gratia, seu Evangelica gratia, vis & virtus. Neuerius Wismatensis, *Hoc est corpus meum non proprium, sed illud quod est in sacramentis, apud Lauacrum, alius etiam docet. Hist. sacram. pag. 43. Auctori diallaetici. Hoc est corpus meum improprium, caligine diuinum, non corporale sed spiritale.*

Hæc tanta est in paucis verbis expositionum diuersitas. Necessè est enim, vt qui à veritatis vnitatis discederant, in diuersissimos errores labantur.

§. 2. Postquam verò argutiae eos defecerunt, in aspectum institutionis contemptum prorumpere non verentur, & impiam virulentiam audacter euomunt, *res sacras uolunt, perficientes frontem; & Cleomeum illud viupantes, &c.* *si non uideat, Regem & deperit, compendiosa res improbas, virtus lenia & tarda.* Nedum ergo cum soluere non possunt, gladio secant. Casparus Swenickfeldius fanaticorum antistes exclamat; *Remoue ex oculis meis uerba ista, accipite & comedite, Hoc est corpus meum.* Martyr contra Brentium dialogo; pag. 137. *Mihi vos; inquit, semper mihi uisus minimus, quam par est, sapere; cum pro dogmate agitis falsi ac inutili sic laboretis, nec pro eo tuendo quicquam habetis nisi Christi & pharisei; Christi essetum; seu dictum.* Quasi uero dictum æternæ sapientiae satis non sit; vt in eo sustinamus. Zwinglius de vera & falsi religione uocat commentum argutum quod solis Christi uerbis consistit. Anno 1560. cum Bremæ Calvinistæ & Lutherani in uetero nobilissima urbis colliderentur, cuius conflictus finis fuit; vt Lutherani pellerentur, Daniel Baren consil. *Quid vos Lutherani, inquit, habetis nisi uia infirma uerba: quibus probatis uerum corpus & sanguinem suum in cenâ Christum nobis dare?* Neustadiani in Syn. Ephes. per ironiam uocant. *Verba, uerba, uerba.* Calvinus contra Westphalam uocat, stultam iactantiam. Danæus contra Selneceerum ualde exagitat eos, qui duobus in uerbis sententiæ suæ fundamentum collocant, pag. 103. Bernardinus Ochinus contra Westph. *Fieri posse, ait, ut cum Christus dixit: Hoc est corpus meum; dicere uoluerit: Hic panis significat corpus meum.* Martyr clamat; *non uerborum struem, sed Christi consilium spirituum esse.*

QVÆ

QVÆSTIO VII.

Quid est, Hoc?

CRACE est τὸ ἐν τῷ κύπελλῳ. Hoc est corpus meum. Varias interpretationes in tabella videre licet. Andreas Carolstadius anno 1525. Hic pronomen ait, quo suum corpus in mensa accubens Christus demonstrat. [Hic versus; Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, plena & perfecta est sententia, quam alias in euangelis, quamquam aliis verbis Dominus posuit, ubi nullam de sacramentis fecit mentionem, Matth. 16. Ioann. 3. & 6. Nam pronomen, Hoc, habet magnum H. maiuscula autem littera indicat initium nouæ sententiæ: est itaque hoc verus inferus sermone de cœna Domini, vt aliquid solet interponi, quod præfati sermone inferat, & tamen per se sermo est perfectus. Bonum esset si interpretes græcum pronomen τὸ τοῦτο reliquissent, & latino sermone permiscuissent, & si ita legeretur: τὸ τοῦτο est hoc corpus meum, &c. germanice Tuto, Ist der ich mein / der für euch gegeben wird: Tum vtique homines cogitarent, quid vocula τὸ τοῦτο sibi vellent. τὸ τοῦτο, est græcum pronomen, indicans nomen neutrum: iam vero vocabulum ἀέρας, latine panis, germanice Brodt, est masculinum ideoque pronomen τὸ τοῦτο ei adiungi non potest, nec consistit illorum opinio, qui dicunt panem esse corpus Christi. Nam id non testis græcus sermo, vt nec in latina lingua recte dicitur: istud panis est corpus meum, siue in Theutonico sermone der Brodt ist mein Leib. Ego semper sic sensi, Christum demonstrato suo corpore dixisse: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Nam Christus non demonstrat panem: Non enim dicit, hic panis est corpus meum. Qui autem dicunt, panem esse corpus Christi, ex seueris loquuntur mentientes. Hæc oratio: Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, est conclusa punctis: habet puncta in initio, & fine, quibus indicatur hunc versum: Hoc est corpus meum, non esse connexum cum præcedentibus, sed per se esse distinctum sermonem, ideo necesse habeo fateri, Christum dicendo: Hoc est corpus meum, &c. corpus suum non panem demonstrasse.] Hæc sæpe & multis locis inculcat Carolstadius, & nonnullis allectis, aliquando etiam ad locum applicat.

Verum ridicula est illa demonstratio, nec est coniectio, vt si dicat. Accipite, & comedite, hic sedet corpus meum. Bibite, hic enim est sanguis in meo corpore, quod vobis affidet, nec veterum vlli hoc in mentem venit, adde quod τὸ τοῦτο, & Syrum ܚܢܐ Hanau, non est loci. Deinde cum ait; Hic calix nouum testamenti, cum est in meo sanguine, in illis verbis τὸ τοῦτο demonstrat id, quod manu Dominus gestabat, non autem sanguinem, vt venis continebatur: ait enim τὸ τοῦτο. Hic calix, pari igitur modo de corpore sentendum. Denique Apostolus institutionis historiam referens, 1. Corinth. 11. 23. 24. 25. non potest sic intelligi. Quocirca Musculus locis comm. de cœna, multa Carolstadium oppugnat. Sic Danaus, Heidelberg. Caluinus in 1. Cor. c. 11. insulsum commentum appellat. Beza in dial. ineptum dogma vocat, alii Carolstadium trionem fuisse causantur, qui quæ arma cuiuslibet parti conueniant, ignorauerit, à Zwinglio ceterisque in multis dissensit.

§. 2. Multo magis à vero abhorret eorum opinio, qui pro vocabulo Hoc, τὸ τοῦτο, totam actionem significant volunt, vt Ioannes à Lasco tractatu de sacramentis. Vel vt Ioachimus Cureus, ista manducatione tibi remissa peccata. Nam cum dicitur: hic est calix noui testamenti in meo sanguine, non potest actio-

nem aut testificationem significare, sed ipsum calicem, parigitur in primis verbis est ratio. Deinde tota illa actio varia continet, Benedictionem, actionem gratiarum, panis & calicis in manus acceptionem, imperiū iubentis accipere, comedere, bibere, obedientiam Apostolorum ista facientium. Non autem nisi stolidissime fingi potest sententiæ esse. Hæc omnia sunt corpus meum; neque enim proprie, quod omnes concedunt, neque tropice sunt corpus Christi, nec enim verbum concionale, vt isti vocant, neque acceptio, neque manducatio est corpus Christi, at nec symbolum est corporis, vt de calice taceam qui non nisi stolidissime vocari potest tota hæc actio, itaque hanc etiam expositionem refugiunt plerique, tanquam inutilem, nec suæ causæ conuenientem.

§. 3. Inuertunt alii propositionem: vt dicant particulam: Hoc, τὸ τοῦτο, esse prædicatum. Corpus meum est hoc, seu corpus meum est hoc, quod manibus teneo. Illi autem per pronomen hoc intelligunt panem. Vt sit *Conuersio* sensus tandem. Corpus meum est panis. Hi pari modo ad *propositio-* difficultatem fugiendam, sequentia verba inuertant, num saue- *sectariis.* necesse est: Sanguis meus est calix, &c. Quamuis autem tem pro libidine verba fingant, & refingant, non tamen efficiunt, vt aut sensus eorum constet, aut veritatem opprimant. Nam propositiones singulares vt cumque inuertantur, vim tamen suæ affirmationis retinent, & vt dialectici docent: Conuertuntur. Si enim Bucephalus est hoc animal, etiam Hoc animal est Bucephalus. Et si τὸ σῶμα χριστοῦ ἐστὶ τὸ τοῦτο, si corpus Christi est hoc, & τὸ τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα χριστοῦ. Etiam hoc est corpus Christi. Sine profectu igitur, pestilenti se labore conterunt, qui verbo inuersione testamentum Domini irritum facere conantur.

Langi ista fuit ex Cratoaldo deliratio, ex ignorantia Grammaticæ orta. Quia namque τὸ σῶμα dicitur; existimauit homo imperitus σῶμα propositionis subiectum esse, τὸ τοῦτο prædicatum. Subiecto enim, non prædicato addi articulum. Verum ad certam demonstrationem ac Emphasin articulus frequenter *Articulus* prædicato apponitur. Matth. 5. υἱαῖς ἐστὶ τὸ φῶς, vos *iungitur* estis illa lux. Imo plane similis est locutio cap. 3. 17. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου, ὁ ἀγαπητός. Hic est filius meus dilectus. & c. 11. 3. σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος. Tu es ille veniens? vel, venturus? & cap. 16. 20. οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, Hic est sermonem audiens. & versu 22. & 23. & cap. 18. 4. οὗτός ἐστιν ὁ μέγας. Hic maior est. Infinita talia sunt, & apud sacros & profanos auctores. Nihil porro attinebat vim corporis sui explicare, sed tantum panis, nam vt Calviniani existimant, tantum panem non corpus dedit.

§. 4. Multi Lutheranorum Hoc interpretantur esse subiectum, & designare panem, sensum esse. Hic *Lutherano- rum error.* panis proprie ac sine figura est corpus meum. Lutherus, Heshusius, alii. In, cum, sub, circa panem, vt in bursa aurum, vt in tabula sententiæ recensite sunt. Hæc Lutheranorum imprudens expositio, Calvinismum peperit. Nam scriptura nullo loco dicit: esse in pane corpus suum, nusquam panem esse corpus, quod si diceret: non posset proprie intelligi, cum reuera panis non sit proprie, verè, realiter, substantialiter corpus Christi. Ita Carolstadius, Zwinglius, & postremo in controuersia eucharistica Pareus. Bonam enim causam pessime pugnando produnt. Belarmin. lib. 1. c. 10. Nec adiectiue, nec substantiue de pane dici posse probat, si enim adiectiue; dicendum est τὸ τοῦτο, nempe ἀέρας, & si substantiue eodem modo; nam discipuli panem videbant, nec dicere soleamus, si panem manu ostendamus: Hoc est corpus meum, sed, hic panis est corpus meum. Si panis & vinum manent, debuit & illa promittere, sicut in baptismo de aqua.

the generalis in omnibus affirmationibus omnino, in quibus vnus rei duæ animi conceptiones esse intelligendæ sunt. Quod euidentissimum est in illis propositionibus, in quibus definitio dicitur de definito. Homo est animal rationale. Non alia res homo, alia animal rationale. Sed vnus tamen rei duæ vt vocantur conceptus formales. Hac igitur in re nulla est difficultas, quæ non omnibus propositionibus sit communis.

7. Superest illud quod obiciunt. Cum diceret Christus: Hoc est, nondum erat in manu corpus, ergo erat panis, ergo sensus erat: Panis est corpus meum. Hoc Lutherus viget: & panem proprie ait esse corpus Christi. De captiuitate Babylonica. [Crede fit] non modo corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi, sic enim me tenebant verba, vbi dicit, Accipit panem, gratias agens fregit & dixit, manducate: (Hoc) id est, hic panis quem accipitis, est corpus meum: Et Paulus: nonne panis quem sumpsimus participatio corporis Christi est? Non dicit, in pane est, sed ipse panis est participatio corporis Christi. Quod autem in græco & latino pronomen ad corpus refertur, ita sit similitudo generis: sed in Hebræo, vbi neutrum genus non est, refertur ad panem: vt sic licet dicitur: Hic est corpus meum: quod & ipse vsus loquendi, & sensus communis probat subiectionem sciendi demonstrationem panis, & non corporis, dum dicit: Hic est corpus meum. Inscriptum etiam librum de deificatione vtriusque verborum eorum, & ait: Hæc eo scribo, vt noster habeant, quid respondeant Sacramentalis traditioni interrogantibus, vbi sit scriptum in sacris literis, quod panis sit corpus Christi, simulant hæc simplicitatem, ac si nūquam legissent. In libro vero contra caelestes prophetas ita concludit: Cum nullus fidei articulus nos hanc partem culam excipere & eximere cogat, aut quo minus panis sit Christi corpus impediatur, verba simplicitate accipienda sunt vt sonant, & nequaquam immutant. Aut nondumque panem esse Christi corpus.]

Hinc & illa monstra de corpore, de corpore, de corpore, de corpore. Bredisch / Fleischbrod / Weibslut / Blut. Item. Que Tigu in, P. reus, præcipue Heidelbergeres in certamine contra Wirtenburgenes, & nominatim Eberam, Selneccerum, Brentium, Smidelinum, auctores syntagmatis magna cum insultatione, & iniuria produciunt.

Ab hac itaque interpretatione Bucerus, Illyricus, alii abhorrent Lutherani. Imprimis Wirtemburgenes. Qui in pane aiunt esse, prolatis vasculis aiunt, hic est vinum, canis; hic est insens. Ita panem & corpus Christi simul adesse pronunciant.

Porro quam mouent difficultatem omnibus propositionibus efficientibus communis est. Statuamus enim Christum cum in nuptiis ex aqua vinum faceret, remansit hydria, & dixit, Hoc est vinum. Potuit sine dubio hoc facere, vera etiam esset propositio. Nam tunc vinum erat. Nam Deus qui verbo mundum condidit, res creatas verbo etiam omnipotente mutare a se in alias potuit. Formauit Deus hominem de limo terræ, Gen. 2. 7. Formauit, aut certe formare potuit sine mora, sine motuum & temporum successione, momento deus est indiuisibilis. Si igitur limum tenens, diceret, Hoc est homo, & illis verbis efficaciter operantibus hominem in fine prolationis faceret, nõ esset magis quærendum, quomodo pronomen hoc demonstraret hominem. Nam propositionum veritas ipsarum efficientia constituitur, & quod ipsa propositione fit, designatur. Verba Maldonat grauilissimi corporis adducam. In eiusmodi propositionibus quæ præterea sunt & effaceres hæc pronomina demonstrare solere, id quod nondum est, sed per ipsam orationem fit, eaq. finita erit.

Cum Deus ex limo terra hominem finxit recte verè, dicere potuisset, sumpto in manus limo, hic est homo, sicut Christus dixit, Hoc est corpus meum, & cum ex costa mulierem fabricauit, sumpta costa dicere potuisset, hoc est mulier, quamuis cum pronunciasset pronomen hæc, nondum fuisset mulier, nec significasset, si ita locutus fuisset, limum esse hominem, & costam mulierem, sed limum in hominem, & costam in mulierem conuersti. Ita cum Christus dicit accepto pane, hoc est corpus meum, quamuis eius corpus nondum illic esset: tamen quia statim futurum erat, illud eo pronomine demonstrat, nec significat panem quem accipit esse corpus suum, sed mutari in corpus suum quemadmodum si in Cana Galilee, cum aquam in vinum mutauit, ostensa aqua dixisset, hoc est vinum, nunc illud, Hoc, aquam, sed vinum ostenderet; nec sensus esset aquam esse vinum, aut vinum significare, sed illo verbo in vinum esse conuersum. Quod exemplum eo magis est ad rem, de qua agimus accommodatum quod ex alio simili Christi factum sumptum sit & quod eo veteres auctores ad probandam, explicandamque huius sacramenti fidem vsi fuerint, vt Cyrillus Hierosol. Cat. ch. 4. Mystagogica.

Nec solus Maldonat est, sed D. Th. 3. p. q. 78. ar. 5. Hæc locutio habet virtutem sacramentalis conuersionis panis in corpus Christi. Et ideo comparatur ad alias locutiones, quæ habent solum vim significatiuam & non sacramentalis, sicut comparatur conceptio intellectus practici, quæ est factiva rei conceptioni intellectus nostri speculatiui, quæ est accepta à rebus: nam voces sunt signa intellectus, secundum philosophum Iacobum. Et ideo sicut conceptio intellectus practici non præsupponit rem conceptam, sed facit eam; ita veritas huius locutionis non præsupponit rem significatam sed facit eam, sicut enim se habet verbum Dei ad res factas per verbum: Hoc autem conuersio non fit successiue, sed instanti: sicut dictum est. Et ideo oportet quidem intelligere prædictam locutionem secundum vltimum instantem prolationis verborum: non tamen ita quod præsupponatur ex parte subiecti id quod est terminus conuersionis, scilicet quod corpus Christi, sit corpus Christi; neg. etiam illud, quod fuit ante conuersionem, scilicet panis: sed id quod communiter se habet, quantum ad virtutem, scilicet contentum in generali subiectu spiritibus. Non enim faciunt hæc verba, quod corpus Christi, sit corpus Christi, neg. quod panis sit corpus Christi; sed quod contentum sub his speciebus, quod prius erat panis, sit corpus Christi. Et ideo significanter non dicit Dominus, Hic panis est corpus meum, quod esset secundum intellectum, secunda opinionum: neg. hoc corpus meum est corpus meum, quod esset secundum intellectum tertie opinionis, sed in generali, hoc est corpus meum, nullo nomine appposito à parte subiecti: sed solo pronomine quod significat substantiam in communi, sine qualitate, id est forma determinata.

Multis hæc exponit Soarez disput. 58. sect. 7. & refert sententiam variorum, qui omnes tamen realem corporis præsentiam tuentur, quamuis nonnulli, qui cum hæreticis non litigabant, locuti sint securius. Bonauent. d. 8. p. 2. Ocham in 3. d. 4. Holcot quæst. 3. Particulæ Hoc indicari panem, sed, est interpretantur, transit in corpus. Quod instanti fiat, alii veteres, significari notā demonstrationis panem, non vt est panis in se, sed vt conuersus in termino prolationis in corpus Christi, atque ita est, quidem vt visum est nonnullis identica propositio, sed reuera non est, sensus enim est. Hoc conuersum in corpus Christi, est corpus Christi. Nec illi Ocham, & Maior dum aiunt, posse per Hoc intelligi corpus in sua specie, & indicari esse iam in sacramento, seu sub speciebus, fauent Calvinianis, sed veritatem præsentie tenuerunt, modum exponendi alienum secuti sunt. Imo alium illi iidem sensum protulerunt, vt Maior d. 8. quæst. vnicæ. Nempe hoc quod significatur his accidentibus est corpus meum, seu potius: Hoc significare corpus Christi, prout est sub accidentibus in termino prolationis verborum. Alens quæst. 43. membr. 3. art. 2. Marfil. in 4. quæst. 6. art. 4. Gabriel lect. 48. & 52. in canon. Richard. d. 8. art. 3. Verum illi reale, & sub-

Multa ex-
positiones.

Non omnia
distincta.

& substantiale Christi corpus agnoscunt. Et dicunt: Hoc in quod conueritur panis est corpus Christi in fine prolationis. Argumento illi firmo videntur. Nam in propositionibus praeiudicis, & reuera effectricibus, pronomen quod subiecti locum tenet demonstrat praeiudicatum, ut supra exemplo ostendi. Si ex aqua fiat vinum, hoc eclogio: Hoc est vinum, necessario indicat pronomen id quod factum est. Imo si manu circulum ducas, & eo momento dicas: Hic est circulus, particula hic circulum designat. In his enim significatio non absoluitur nisi in termino integro propositionis. Habet enim necessariam recipiendationem cum praedicato, sine quo intelligi non potest. Quod veritatem esse in communi sermone videmus. Si enim pingere viderem quempiam in tabula figuram, cuius ductus non viderem, audirentque dicentem: Hoc est, manet suspensa mens audientis: at si absolveret, & dicat: Hoc est Ioseph, iam plene intelligo id quod pronominis nota indicabatur. Nec est identica, quia prior conceptus confusus erat, alter vero distinctior, ut supra ostendi. Sensui etiam satis res demonstratur: quia in fine propositionis res exhibetur, quamvis id necessarium non sit. Optime tamen illi rem exposuerunt, qui nota demonstratrice signari aiont, rem communem, non reipsa communem, sed secundum rationem seu conceptum, ut supra exposui in Petro à longe viso, nec cognito, nisi quod sit homo, ita enim sub communi conceptu hominis apprehenditur, quod si ita longe absit, non necan homo, nec an animal aut corpus sit, sed an vmbra, aut spectrum, alius vero eum sciens esse Petrum, diceret. Hic est Petrus, hoc est, id quod vos communi ratione apprehenditis, est Petrus. Verbi gratia, Apostoli vident Christum super mare ambulanti, & timore exclamant: putabant enim spectrum esse. Si quis diceret, videris isus & videris. Vel etiam tibi videris. Hic, vel hoc est Dominus, non est dubium, quin non sit identica propositio, sed id quod alio modo apprehenderunt, dicere esse Dominum. Nec dicit, hoc spectrum est Dominus, blasphemiam est enim propositio, sed hoc quod vobis videtur spectrum, est Dominus.

Hæc est expositio præceptorum Theologorum veterum, etiam Bellarmini, & Suarez, loco citato. Eius verba ascribere lectori non inutile erit, multa enim Pareus in sua controversia in hac contra Scholasticos attulit. Ita sentit, inquit, Guidmund lib. 2. de hoc mysterio in fine, & videtur esse sententia D. Th. hic art. 5. & in 4. d. 8. q. 2. art. 1. ad 1. quæst. 4. ad 1. Scoti q. 2. art. 3. Durand q. 2. ad 1. Capreol art. 3. ad 1. Scoti contra primam concl. & ad argumeta contra 5. conclus. Palud. q. 3. & aliorum ibi. Ancon. 3. parte. tit. 13. c. 5. d. 4. & Ferrar. 4. contra gentes c. 63. Caiet. tom. 2. opus. Tractat. 2. c. 7. Iansenius c. 131. Concord. Soto. d. 11. q. 1. art. 5. Alsiador. lib. 4. tract. 5. c. 2. Regid. Theore. 4. 2. Victor in summa. num. 75. Beda in a. q. 19. art. 5. & eandem sequitur Bellarmin. lib. 1. de Eucharistia c. 11. & Rihar. & multi alij ex autoribus citatis in præcedente sententia non multum ab hac discrepant. Fundamentum huius sententiae est quia iuxta hanc explicationem, & veritas illius propositionis est facillima, & accommodatissima proprie significationi verborum, & valde apta ad explicandam conuerfionem, quæ per hæc verba significatur & efficitur. Explico singula, quia pronomen (hoc) substantiue sumptum, demonstrat substantiam, quæ mediis accidentibus sensibus obijciatur. Ut constat ex v. uocis, in illis autem verbis Christi, pronomen (hoc) substantiue sumitur cum locum habeat integri subiecti in propositione illa: ergo designat seu demonstrat in confuso eas sive substantiam contentam sub illis speciebus. Dixerat enim hanc non posse accommodari forma calicis ubi pronomen n. v. substantiam non, sed adiectiue sumitur cum dicitur. Hic calix novum testamentum est. Respondetur apud Mattheum & Marcum in textu graeco non legi. Hic est, sed, hoc est sanguis meus novi testamenti, & ita

fuisse vertendum censet Iansenius c. 131. Concord. & ubi Cyprian. Epist. 63. ita legentem. Refertur etiam Iustinus Martyr, apol. 2. in fine: Latius tamen interpretatur, vulgatus in sacculino verit, hic est, & ita legunt antiqui patres omnes, & vniuersa Ecclesia, ut videre licet in omnibus liturgiis quæ in 4. Biblioth. referuntur & apud Cyprian. & Iust. citati loca, ita etiam habent emendatores codices. Et potest reddere eandem sensum: nam etiam pronomen masculinum generis pluralis substantiue accipi, ut apud Mattheum. 17. Hic est filius meus dilectus, & Exod. 16. Vbi interrogantibus hebreis. Quis est hoc? Respondit Moyses, Hic est panis qui de celo descendit. Quia hæc adiectiue interpretetur, subintelligendo aliquid, per quod hæc homo, vel hic corpus eodem modo interpretatur, nos huius forma, ut cum dicitur, hic est sanguis substantiue interpretatur, hic panis, vel hic calix, sicut expressum habent Lucæ & Paulus. Et eadem ratione in forma panis subintelligi potest cum dicitur, hoc est corpus, hoc edulium, vel hoc ens contentum sub his speciebus, & ita red idem sensus, quem hæc aporia & ratio facilius intendunt, quia semper subintelligitur demonstrari aliquid sub ratione communi ipsi panis & corpori Christi, vnde ac sanguini nimirum, sub ratione calicis vel panis, calicis calicis, vel entis sub his speciebus contenti. Deinde videtur, hanc interpretationem esse accommodatam proprie significationi verborum: quia & pronomen hoc, statim ac præteritur, demonstrat id quod præsens est sensibus: ergo demonstrat contentum sub his accidentibus, quæ præsupponuntur, & præteritur sensibus, & demonstrat illud sub ratione calicis, sive contenti sub speciebus, quæ ratio tunc etiam præsupponitur, & sensus, licet non in eadem re individua & materiali, quæ permanet in termino prolationis, verborum: propositio tamen vera ac propria, quia non designatur hac res materialis, sed propria ratione, sed simpliciter aut formaliter sub ratione contenti sub speciebus, quod in fine prolationis est corpus Christi. Dixerim videtur pronomen (hoc) designare substantiam, quæ tunc est sub accidentibus quando ipsam præsentem: quia illa est tunc præsens, & pronomen (hoc) demonstrat rem præsentem, imo proprie videtur demonstrare hoc sensibile, in quo includitur substantia, quatenus vniuersum contentum cum accidentibus componit. Et arguetur difficultas, quia pronomen (hoc) ex propria impositione tantum designat substantiam, cui hæc accidentia inherant, quæ solum est substantia panis. Respondetur ex doctrina tradita, præcedenti sectione pronomen (hoc) p. s. considerari: primo, per se, ut est simplex quidam terminus, habens significationem complexam, vel hoc modo significatio eius est vaga & multiplex. & quasi aqua, quæ enim signo (hoc) ibi sistendo ex v. u. vocis possumus deprehendere, vel solum accidentis, vel solum substantiam, vel compositionem ex utroque. Quapropter dum præteritur talis propositio, præsa est significatio illius termini, donec absoluta propositio determinetur. Secundo ergo potest considerari significatio illius vocis, quatenus est extremum aliquid propositi, & tunc præteritur integrum significatum eius, quod non est, donec solatur propositio, quia, ut Aristoteles dixit, propositio præfatur aliquid: quod sine extremis non est intelligere, & hoc modo significatio talis termini non est integra donec absoluta propositio. Ad difficultatem ergo propositam respondetur, quia pronomen (hoc) non designare substantiam panis, cum pronomen præteritur, cum tunc habeat, quasi suspensam, & indefinitam significationem suam, tantum ergo designat hoc sensibile, seu contentum sub speciebus, quacunque ratione præexistat, in fine tamen prolationis determinatur ratione prædicati ad significandum, vel supponendum pro re contenta sub accidentibus, cui tale prædicatum positi connectitur. Et hancque ostenditur hanc interpretationem esse aptam ad significandam conuerfionem, quæ per hæc verba fit. Primum quia per hæc verba, hoc efficitur scilicet, ut contentum sub speciebus sit corpus Christi. Deinde quia, cum in omni conuerfione præteratur aliquid utriusque termino commune, hoc apte significatum est, per subiectum huius propositionis. Vnde iam videtur superesse difficultas, in hac sententia, quia iuxta præcedentem interpretationem, hæc propositio (Hoc est corpus meum) non

est singulari sed infinita, æquivalens huic, contentum sub
speciebus, est corpus meum: consequens est contra proprietatem
propositionis demonstrativæ (Hoc) quod sicut significat singula-
rem rem, ita & singularem propositionem constituit, præfer-
tum cum sit demonstratio ad sensum. Soto respondet, inter-
dum per hæc pronomina non demonstrari rem individuum sed
demonstrari, ut cum quis dicit, hæc herba nascitur in horto
meo, illud pronomen non significat hanc numero herbam, sed
herbam huic similem. Quod exemplum videtur accommoda-
tum, saltem ad probandum huiusmodi pronomen demonstra-
tivum non semper demonstrare directe, sed quasi in recto rem
singularem & præsentem, ut in dicto exemplo demonstratur
herba, quatenus est similitudo huic quæ sensibus obijciuntur. Et ita in
presente ex parte contenti, ut sit, est quasi infinita propo-
sitiō, tamen ex parte specierum in ordine ad quas sit demonstra-
tio singulari, est singulari: quia demonstratur contentum sub
huius numero speciebus, unde sub formalitate contenti potest
quodammodo dici idem numero designari, quia est eadem nu-
mero forma, sub qua continetur.

Hæc autem sententia sunt probabiles, & magis in modo
loquendi quam res ipsa differunt: Ultima vero simpliciter pro-
bata est, quia constat pronomen (Hoc) non significare corpus
Christi secundum propriam rationem eius, sicut in prolationis
verborum termino supponit pro illo tantum & de illo verificari
per prædicatum. Constat insuper in principio prolationis pro-
nomen (Hoc) neq. demonstrare definit ac determinate corpus
Christi, neq. omnino carere significatione seu demonstratione
aliqua: quia statim demonstrat aliquo modo accidentia, seu
aliquid habens connexionem seu habitudinem ad illa, quod o-
portet explicari sub ratione contenti sub illis: ergo distincta
nominum designat corpus Christi, materialiter autem demon-
strat illud in eo instanti, in quo absoluitur significatio verborum.

Nec semper huic interpretationi hæretici obli-
stant. Illicius contra 28. & 29. solutionem Beza, re-
gula Philosophorum agnoscitur. Nempe talia esse sub-
iecta, qualia describuntur, aut afficiuntur ad prædicatis,
itaque cum in prædicato dicatur hoc esse quod pro-
nobis datur, non potest pronomen aliud demonstra-
re, quam illud, ad quod monstrandum adhibetur.

QUESTIO VIII.

Quid est verbum substantivum Est?

Notandum primo existimo verbum Est, de
quo tanta est concectatio in Syro non esse,
duo enim verba sunt duxaxat, *אֵלֶּה הָאֵלֶּה* Hanau pagri.
hoc corpus meum. Quod si affixum quod adiunctum est
secundum numerate libeat, statuet tria esse. Nihil sensui
tamen Syrus deoravit; nam in talibus non modo cle-
gantiam, sed energiam habent, si verbum omittant.
Sic & in vers. 28. *אֵלֶּה הָאֵלֶּה* hanau dem, Hic sanguis
meus. et apud Marcum *אֵלֶּה הָאֵלֶּה* Hana it hau-
pagri, Hoc est ipsum corpus meum. Lucas in consecra-
tione eadem verba habet, quæ Matthæus. In calice
hæc calix. Paulus 1. Corinth. 11. 24. Mat-
thæum sequitur, ubi de corpore loquitur.

Tota questio in eo vertitur. An Est proprie, an
tropice accipiendum sit. Zwinglius enim pro Signi-
ficat usurpat, itemque Calvinus, Beza, alii. Vide
Zwinglium Epistol. ad Alberum. Et lib. 1. de vera &
falsa religione. Non tamen omnes Sacramentarii in
ea opinione sunt. Oecolampadius à seipso dissidet.
Viretus in tract. de sacramentis, ait verbum Est esse re-
linquendum, esse veritatis & existentie verbum. To-
pam tamen ille ponit in nomine corpus. Boquini o-
pinio; Est, indicare communionem idiomatum, à
Calvinistis iam exploditur. Theophilus Alymantas
lib. de sacramentaria miserrime tricaritur, fingitque
arg. de vniuersi hypothetica differentia specifica. Ve-
rum eam opinionem iam Calviniani explodunt.

Orthodoxi vero multis demonstrant verbum
adami Conzen in Euang. Tom. 1.

substantivum, communissimum, non posse in aliam
significationem trahi. Bellarminus lib. 1. cap. 10. do-
cet alia verba resolui in verbum est, & aliud, ut, ho-
mo ambulat, idem est ac si dicas: Homo est ambulans.
Si verbum Est ad aliam significationem tradatur,
non potest sic resolui. Posset quidem responderi. Si
propositio Christi: Hoc est corpus meum, resoluiatur,
oportere hunc in modum resolui. Hoc est significans
corpus meum. Quod si fiat; iam substantivum ver-
bum est, resoluitur in se & aliud; nam significat esse,
& significans esse, idemque semper includitur in eo al-
lio, in quod resolui dicitur. Nam significare est esse
significans, seu esse signum.

Negat etiam Bellarminus copulam, quæ subiecto
& prædicato est connexio, posse sua significatio-
nem priuari. Hoc verissimum est; nam Est cum sit vincu-
lum subiecti & prædicati, non potest eam propria-
tem amittere, quin tota propositio dissoluatur & esse
desinat. Et noiter Maldonatus non Græce, non La-
tine, non Hebræice Est, accipi pro significat, ut cum
dicunt agnus est pascha, non est figura in verbo sub-
stantiuo, sed in dictione Pascha: quæ non pro transi-
tu, sed pro agno accipitur. Quamvis & hic alia ra-
tio sit.

§. 3. Argutia hoc loco pugnat Martyr pag. 3. con-
tra Gardinerum. Verbum Est ait esse idem ortho-
doxis, quod sit, vel transubstantiatur. Idem etiam no-
bis affingit Vostrius Tesser. p. 2. pag. 226. Et vos
accusat, quasi eo error minime obliuiscimus. Quare
pontificis nihil hæc verba patrocinantur, sed potius causam
ipsorum grauisimè laedunt, quippe quorum neque veram
vocem, neque errorem ipsi tenent. Sed argumentum Mar-
tyris uelimus. [Nam alioqui falsa esset propositio: Hoc
est corpus meum; prius enim debet esse res, quam
pronunciatur eam esse: vera enim est propositio, si res
ita se habeat, non contra ac præsertim secundum Ca-
tholicos, qui volunt hæc verba esse causam conuer-
sionis panis in corpus Christi: semper enim causa est
prior suo effectu. Sed corpus Domini non est in Eu-
charistia antequam dicatur, Est, ergo falso dicitur, Est,
nisi sumatur pro sit. Præterea ista oratio est operato-
ria ex sententia Papistarum, sicut illa: Fiat lux; ergo
verbum, Est, debet sumi pro sit.]

Respondet S. Thom. 3. p. q. 78. art. 2. & 5. (nam ex
eo obiectionem accepit Martyr, solutionem omisit,
quia sibi putabat non profuturam) Respondet ergo
S. Thomas, & ex eo Bellarminus l. 1. c. 11. de sacramen-
tis. Verba illa consecratoria non habere perfectam significationem,
nisi in ultimo instanti, quo profertur ultima vox: pendet
enim intellectus: donec ad finem veniatur; in eodem autem
ultimo instanti ponitur effectus verborum in esse, id est, conuer-
sio panis in corpus Christi. Neq. obstat quod verba non videan-
tur habere ultimum instanti positum cum finiuntur per mo-
tum. Nam etsi non datur ultima pars motus, & proinde verbo-
rum: tamen datur ultimum mutatum esse, & proinde vlti-
mum instanti terminatum verborum; quomodo in linea non
datur vltima pars, datur tamen vltimum punctum. Quare si
multoties sunt completa significatio verborum, & conuer-
sio panis in corpus Christi: ordine tamen natura inuicem se
precedunt, & sequuntur hæc duo. Nam verba illa quatenus
causa sunt illius conuersionis, precedunt conuersionem: & con-
tra quatenus veritas propositionis pendet à rei essentia, conuer-
sio præcedit significationem.

Verissime Bellarminus, addere tamen iubet, quod
aduersariorum ostendat imperitiam. Nam in omni
propositione ita res habet, ut nec veritas sit nec falsi-
tas propositionis, nisi in toto complexu, eoque abso-
luto. In eo enim solo conformitas intelligentiæ & rei, toto com-
plexu cum dicitur. Hoc, vel, est, nondum veritas, non-
plexu pro-
dum falsitas apparet, sed cum additur: corpus meum. propositionis
Hæc vel dialecticorum pueris nota sunt ex Aristotelis est.

μέν ἐξῆναι τὰς βιβλίας : *Qui dixit, et factum est*, veri-
 tatem & falsitatem in sola enunciatione constituit.
 Nec opus est, ut ante res sit, quam verba promi-
 cipiant, satis est, ut simul & res existat, & verba com-
 pleta veritatem habeant. Nec in operatoris modo,
 sed etiam aliis. Nam dum sol oritur, si orientem ec-
 cli plagam aliquis innuatur, si sole nondum orto di-
 cat: iam sol est, nondum certius aliquid, affirmat, at si
 eo ipso tempore quo ille promittit, absolutam proposi-
 tionem, addito verbo ortus, iam eodem tempore, &
 solis ortus, & propositionis veritas consistit. Nec e-
 nim fol cum ortus est, intervallo, sed eodem momen-
 to lumen diffundit, & videtur, eodemque momento
 perfici potest enunciatio, sunt ergo eodem ut philo-
 sophi loquuntur instanti, propositio perfecta, eius
 veritas, & res ipsa. Non enim necesse est rem fuisse
 cum dicitur esse, sed satis est, tum esse, cum esse dici-
 tur. Sic enim Aristotel. definit μέν ἐξῆναι. cap. 5. ἐστὶ
 δὲ ἀπὸ τοῦτο φανερὸν, φανὴν σημαίνει καὶ τὸ εὐαγγελί-
 σθαι, καὶ μὴ εὐαγγελίσθαι, ὡς οἱ ἁπλοῖα ἀνέγνωται. Est igitur sim-
 plex enunciativa vox significans esse aliquid, vel non esse, pro-
 ut tempora dividuntur. Nempe si tempus sit præsens,
 vera est, si in præsenti efferatur.

*Verba ante
rem non ve-
ra.* §. 3. At Catholici verba efficientia iudicant, sunt
ergo causa praesentiae, sunt ergo priora, sunt ergo ante
rem factam vera: quod natura repugnat. Respon-
det Bellarminus, quatenus sunt causa conuersionis
praecedere, quatenus veritas eorum a rei essentia pen-
det, conuersionem praecedere. Hoc quia imperi-
ti non capiunt, trident; facilius est enim calumniari
quam dicere. Constat inter Philosophos, aliud
esse verba, seu enunciationem, aliud veritatem & fal-
sitate, λόγος διαφανής apud Aristot. l. b. i. de
interp. cap. 4. definitur, ἐν τῷ τὸ ἀληθὲς εἶναι, ἢ ψευδὲς εἶναι
ἡρώγεαι; Oratio enuntiatiua est, in qua verum, aut fal-
sum est. Verum tamen & falsum, cum sit analogia,
conformitas, vel difformitas orationis cum re de qua
affirmatur, vel negatur aliquid, naturā posterioris est
ipsi oratione. Oratio igitur, seu enunciatio essentia-
liter perfecta, cuius essentia in affirmatione vel nega-
tione consistit, causa est conuersionis, conuersio effe-
ctus est simul tempore, naturā posterior. Idem ta-
men effectus veritate propositionis est prior, sed natu-
rā, non tempore. Ideo enim vera est propositio,
quia res ipsa est; non igitur propositiois veritas est
causa conuersionis, sed conuersio effectus propositi-
onis, est causa veritatis. Simile aliquid, sed male
tentant in mala causa sectari: vt mirum sit eos hic
Scholasticis obiectionibus veritatem oppugnare. Fi-
des sola iust, se iustificari: Fides ea est, vt credant
se esse iustos, peccata sibi non imputari. Cum pri-
mum igitur hunc animus actum cogitatione credula
promunt, Non imputantur mihi peccata: mox re-
missa sunt, vt ipsi credunt. Hic quarunt orthodoxi.
Quomodo facere possint vt id credant. Nam cum
credunt, nondum erant remissa, fides enim remissi-
onis est instrumentum. Ideo naturā prior, quam re-
missio, ideo eius obiectum, cum ipsa est actio non
dum est. Hic varia respondent irrita conatu, sed nostra di-
stinctione vt non possunt, non enim actio credendi
est effectiua, sed opus habet, vt sit obiectum, cum
vere exercetur ipsa.

QVÆSTIO II

Quid est Corpus meum?

§. 1. **H**ic alii corpus mysticum seu Ecclesiam, alii
Corpus signum interpretantur, & horum est maxi-
Christi mum pars inter Caluinistas, vt ex Catalogo etiam appa-
est ret. Plane absorta est interpretatio de corpore my-

nico, seu de Ecclesia. Neque enim panem voluit dicere esse Ecclesiam, aut significare, ac illi panem autem esse subiectum propositionis. Neque Ecclesia pro nobis tradita est, sed Christus Ecclesie redemptor, et sponsus. Quod si hac etiam reuocemus verba, quibus sanguinem confecerando fecit; multo minus Ecclesiae esse potest, neque enim sanguis Ecclesiae, aut ipsa Ecclesia sanguis effusus est pro Apostolis. Curdenique diceret: accipite, comede, bibite Ecclesiam? et biberent ex ea omnes; sunt illi profus atropa, et non est apud Græcos; *οὐκ ἔστι τῶ παντός κινδυνος*; *οὐκ ἔστι τῶ κέρους*. Oceam fronti, tibia galeam induunt. Non magis hac, quam ista coherant. Hæcigitur ex polio in incunabulis, quibus orta est, sperit. Nam & Calixtus & Beza eam oppugnant, pudent recentiores, eam improbi, putidæ quæ commenti. Minus etiam conuenit verbis, quibus calicem consecrasset Dominus, nam sanguis Ecclesiae dici non potest. Nec Ecclesia sacramentum est, sed sacramenti vitæ.

§. 2. Nec melior tamen altera. Nam signum cor-
poris non datur pro nobis, nec signum sanguinis ef-
funditur, sed corpus, & sanguis. Habet Lucas pro-
bis *δοξασας*, Paulus 1. Cor. 11. *καταβιβας, quod frange*
Hæc siue ad sacrificium incruentum, siue passionem
referantur, non possunt nisi verum corpus, & verum
sanguinem nobis indicare, quod apud Lucam est di-
tissimum. Nec Caluinus aut P. Martyr effugium
argumentum. Cum aiunt corpus dici, non signum,
sed corpus, eo, quod corpus sit signum sacrificii, imo
a signis inanimis diuersum. Nihil i. quam ad rem per-
tinet. Nam imago quantumvis efficax, imago
non res ipsa. Nec figura quamvis præstantissima pro
nobis expensa est, sed vnicigenitus Dei filius. Frustra
ergo figuratur & signorum ficticia efficacia, & mai-
estate Ecclesiæ illudunt, vt Chr. humiliter cupiunt. Pro-
priis autem verbi vtendum esse, testametu, seden-
tis, & legis sanctitas, claritas, vñs conueniunt. Sicut
hic quod dicit Christus esse corpus suum, est vmbra
corporis, pari modo cum Deus dicit, Christum effu-
sionem suam, cum Christi corpus crucifixum dicitur de
vmbra corporis dicere possumus. Denique omnes
Euangelistæ, interpretes, scripturæ idem docens, vñs
antiquitatis & Ecclesiæ.

QVÆSTIO X.

*Quæ hæretici contra verba institutionis obij-
cere soleant?*

§. I. **N**on est nouum sanctissima quæque conuictio
impiorum impeti; iam initio clamabant: *deus
est hic sermo. Manna cibum leuissimum in deserto nunc
seabundi Israelite appellabant.*

Murmurat impietas manna veniente refecta.
Panis adest Christus, murmurat impietas.

Fons est rosis etc. omnipotentia ergo ratio cum sit
perba presumptione, qua eam te comprehendere
posse arbitrantur, non capiunt, quomodo sub panis
specie panis Christi totum sit corpus. Eo ideo o-
ducti Vossius, & alii, etiam diuinam immensitatem
negare coperunt. Non enim capiunt, quomodo
in quolibet corporeculo Deus immensus totus esse
presens, & totus vbique.

cap. 5. 2. Primum argumentū est Berengarii apud Gu-
mundū 1. 2. Nota demonstrationis id significat, quod
manu Dominus gestabat, cum diceret: *Hoc est*. Sed tu
manu panis erat. Panis ergo demonstratur. Respondit
Guimundus. Non demonstrari panem; sed Christi
corpus. Hoc quod fuit panis, est corpus meum, corpus
inquam communi conceptu apprehensum, ut ante
expofui, atque hæc adeo est sanctorum patrum sen-
tentia.

QUESTIO X.

Quid senserit de hac re Tertullianus?

Minibus hæreticis in promptu est sententia Tertulliani l. 4. contra Marcionem cap. 40. acceptum panem corpus suum illum fecit: Hoc est corpus meum dicens. Id est, figura corporis mei.

Integra verba Tertulliani sunt ista. Professus itaque se sententia concupisse edere passus ha vi sum, (indignum enim vi quid alienum concupisceret Deus) acceptum panem & distribuit discipulis, corpus suum illum fecit, hoc est corpus meum dicens, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset panis, sed esset corpus. Ceterum vacua res, quod est phantasma, capere non posset, aut si propterea panem corpus suum fecit, quia corpus careret veritate, ergo panem debuit trahere pro nobis, faciebat ad veritatem Marcionis, ut panis traheretur, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veritatem, istam figuram corporis Christi, dicens per Hieronymum: Adversus me cogitauerunt cogitatum dicentes: Per panem, conuenimus lignum in panem eius, sicut est crux in corpore. Itaque illuminator antiquitatum, quid tunc viderit, faciebat panem, satis declarauit, corpus suum vocans panem. Sic & in eo mentione testamentum constituitur (sanguine quo obsecratur, substantiam corporis confirmat. Naliam enim corporis sanguis potest esse, nisi carnis).

Hæc Tertullianus probaturus Christi corpus verum fuisse, non vi illi iactabant phantasmum.

Daplex est apud Pammeliū, & Claudium Santelesium solutio. Prima vocari panem veteris testamenti, qui figura fuit corporis Christi. Deinde figuram non semper veritatem excludere. Pammelii commentum in Tertullianum ita habet. Intellectum cum alii alium reddant, certe originem suam habere videntur illi, quæ in vi maxime placeat interpretatio ex scholio marginali in editione Parisiensi, hoc nempe: nihil de veritate corporis Christi detrahi, propterea quod tota hæc oratio interpretatio ad nouum sacramentum eucharistia, tanquam illud reuertitur figura, sed ad panem de quo Hieronimus l. 11. locum hic citat, ratione, quæ panis oblatum & conuersus in sacrificiis naturæ & legis, tam tum figurabat, consociandum tempore Eucharistia, Christi corpus, ex materia & sub specie panis manducatum: De illa enim figura, quæ fuit olim sub lege, non de illa quæ Christo insinuebatur, Tertullianum loqui; patet ex eo, quod veterem figuram appellet, tum de pane dicens: non intellexi veterem fuisse istam figuram corporis Christi, tum de calice paulo post: Vt autem & sanguinis veterem figuram in vino cognoscam. Conuenit autem hæc interpretatio, cum totius loci scriptura, ubi non aliud conatur auctor ostendere, quam in nouo testamento, & non testamenti, ex eo, quod veteris testamenti figura, non testamenti veritate adimpleantur. Quod dicitur fuit inter cetera etiam testimonium supradictum adfert. Item, r. Venite mittamus lignum in panem eius, id est, in panem noui testamento hoc explicat Tom. 1. lib. aduersus iud. cap. 10. & supra lib. 3. aduersus Marcionem, cap. 19. Crucem in corpus eius, similiter etiam paulo post adfert testimonium illud Genes. 22. Laniabit in vino solum suum, & in sanguine vine amicum suum. Atqui ut probet, panem antiquius veterem fuisse dominici corporis figuram, adfert verba hæc Evangelistæ: acceptum panem & distributum discipulis suis, corpus suum illum fecit, similiter uti probet: Vino antiquius figuratum Christi sanguinem, infra dicit. Ita & nunc sanguinem suum in vino conuertit, qui tunc vinum in sanguine figurauit, sicut autem dicitur obsecrare loquitur, & quasi contrario sensu, pro eo quod dicitur debuerat: qui tunc sanguinem in vino figurauit, ita & primo quum supradicta verba adiecit: Hoc est corpus meum dicens, id est, figura corporis mei, etiam quasi contrario sensu loquitur, pro eo quod dicitur debuerat conuenienter suo instituto, id est, panem nempe, fecit Christus corpus suum in noua lege dicens: Hoc est corpus meum, quod in veteri lege erat figura corporis sui. Sic autem debere intelligi probatur ex verbis Adami Conzen in Euang. Tom. I.

immediate sequentibus: Figura autem non fuisset, quum aliquis dicere debuisset. Eset, si in noua lege figuram corporis sui agnosceret. Et vero senon loqui de noua corporis sui figura, sed veteri, (vbi paucis iam diximus ex Gagno, patet manifeste ex illis verbis: Cur autem panem corpus suum appellat, & non magis pepomem, quem Marcion cordis loco habuit; non intelligens, veterem istam figuram fuisse corporis Christi? Et rursum subiiciens: Itaque illuminator antiquitatum (nempe Christus) quid tunc (nempe in veteri testamento) voluerit significasse panem, satis declarauit corpus suum vocans panem, indicat quod tunc panis significaret corpus Christi, non vero quod nunc id significet. Simile est etiam illud: Vt autem & sanguinis veterem, non nouam figuram recognoscas. Et quod habet paulo post: ac nunc id est in nouo testamento, sanguinem suum in vino conuertit, qui tunc (id est in veteri) vinum in sanguine figurauit. Denique, similia erant sunt verba, dictis locis lib. adu. Iudeos, & lib. 3. adu. Marc. ubi locum hunc Hier. 11. citat. Porro si hæc loci obscurissimi interpretatio, cuiquam non satisfaciat, vel persistat in hoc, quod etiam nunc (id est in nouo testamento) appellauerit auctor sacramentum istud eucharistia, figuram corporis sui, fateor cum B. Augustino lib. adu. Adimantum Manich. cap. 12. esse in eucharistia etiam figuram corporis Christi, seu figuram, sed eo modo quo, sanguis anima, animalis signum dicitur, nempe non nudum signum, sed etiam quo ipsa res significata continetur. Est enim corpus Christi, ut idem B. Augustin. in eucharistia tradidit in sententia Properi, & veritas & figura, veritas dum sita etiam corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius, ex panis, vinique, substantia efficitur, figura vero, quod exterius sensu re signata, Et vero nihil obflare, quum idem & veritas sit, seu substantia, & tamen figura, siue effigies, aut similitudo dicatur; patet ex ipso etiam Tertulliano, infra lib. 5. tractante epist. ad Philip. Plane (inquit cap. penult.) de substantia Christi putant & hic Marcionita Apostolum, sibi suffragari, quod phantasma carnis fuerit in Christo, cum dicit, quod in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit parari Deo, sed exhausti semetipsum, accepta effigie serui, non veritate; & in similitudine hominis, non in homine; & figura inuentus homo, non substantia, id est, non carne. Hactenus argumentum Marcionis. Quid autem responderet Tertullianus? Quasi inquit, non & figura & similitudo, & effigies substantia quoque, accedant. Bene autem quod & alibi Christum imaginem inuisibilis Dei appellat. Nunquid ergo & hic, qua in effigie hominis constitutus. Vtrobique enim veritas, necesse habebit excludi; si effigies & similitudo & figura phantasmata vindicabitur. Ceterum nobiscum consentire videtur, quod ad priorem nostram huius loci interpretationem attinet (quamuis inuitus) Caluinus, dum alicubi conficitur: figuram non cadere in vocem corporis, sed in vocem panis; quemadmodum ipsi illius verbis comprobauit. Dn. Claudius de Sanctis in examine doctrinae Caluianæ, & paucis repetit in Apol. aduersus Beza; pag. 139. Hactenus de vera sententia Tertulliani, quod ad veritatem corporis & sanguinis Domini in eucharistia (de qua etiam supra lib. de Resurr. carn. cap. 8. num. 76. attinet. Qui vero aliorum Patrum de eadem testimonia requireret, videat, adnot. nostras. Tom. 2. lib. de orat. cap. 6. num. 23. & latius ad librum de lapsis B. Cypriani, num. 82. & ad Epist. 63. ad Cæciliū, num. 12. Denique & nostra Liturgica latinorum, ubi frequentissimam habes mentionem, sacrificij corporis & sanguinis Domini, per singulas fere paginas, ex diuersis sex primorum seculorum latinis Patribus, & vero etiam grecis a pag. 1. vsque ad 93. cum illud a Christo institutum, & ab Apostolis visitatum late comprobauimus.

Hæc adducere operæ precium fuit, quia valide multis allatis institutum probat. §. 2. Alia tamen à qua non abhorre videtur Ebroicensis, mihi solutio & facilima, & planissima videtur. Nempe hæc verba: Id est figura corporis mei, non esse Tertulliani affirmantis, corpus meum in Christi propositione significare figuram corporis, sed Marcionis interpretantis, corpus, id est figura corporis. Tertullianum autem cum probare vellet Christum

Explicatus
sacra-
mentum Ter-
tullianus.

habuisse verum corpus, non phantasma corporis, verum esse loco evidenti, Christus enim dixit. Hoc est corpus meum. Habuit igitur corpus: Nam sciebat glossam Marcioni calvinisticam. Nimirum dicere Marcionem, corpus id est, figura corporis; atque ita hoc ipsum, quod ab ipsis responderi sciebat, sibi Tertullianus obiicit. Panem fecit corpus suum. Dicendo: Hoc est corpus meum, quod quidem vestra ò Marcionitæ hæresis interpretatur, figuram corporis mei, sed ne sic quidem idem enaditis, si est enim figura corporis, non est figura phantasmatis, sed veritatis, vrget ergo hæreticos, ut potest, ex cōcessis. Martyr in celebri disputatione contra Oxonienses fatetur esse argumentum contra Marcionem. Et hoc modo format rationem.

Rei phantastica non est figura; nam figura rem veram significat.

Sed hoc sacramentum est figura corporis Christi.

Ergo corpus Christi non est rei phantastica.

Hoc argumentum esse concedimus, sed minorem diximus esse ex concessis, seu ex sententia Marcionis, non Tertulliani. Vterque enim Guilhelmus Cheadseus aduersarius Martyr respondit. Verba Cheadsei sunt. Et ad Tertullianum respondeo. eum in Marcionem scribere, qui ponebat Christi corpus esse phantasticum: fatebatur autem in Christo figuram corporis humani. Vnde Tertullianus arguebat à concessu à Marcione. Argumentum sic inducebat. Quod est phantasticum non habet figuram: ut concedebat Marcion. Ergo Christus verum corpus habet, non phantasticum. Fuitque iste scopus Tertulliani, & ex necessitate sic arguebat, ut confunderet hæreticum & erat violenta collectio. Vnde hic in summa est sensus Tertulliani, Christo figuratum & phantasticum corpus attribuebat: & in sacramento tantum non negabat esse corpus Christi, id est figuram corporis. Hinc arguit figuram non esse corpus, nisi etiam verum corpus extaret, quia non est figura nisi veritas.

Hanc esse sententiam Tertulliani probo, quamuis opus probatione non sit, sed aduersariis probatio incumbat, & responsionis destructio. Sed sententiam Tertulliani expendamus. I. contra Iudeos c. 10. De hoc enim ligno etiam Deus insinuat per Hieremiam quod esset dicturi: Venite mittamus in panem eius lignum, & conteramus eum à terra viuorum, & nomen illius non memorabitur amplius. Vtq; in corpus eius lignum missum est. Sic enim Christus reuelauit, panem corpus suum appellans cuius retro corpus in pane prophetæ figurauit.

Vbi panis & Christi verum corpus, quod crucis lignum sustinuit, & Christus reuelauit, corpus suum, verum scilicet, panem appellans. Nempe dixit, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et aduersus Marcionem l. 3. c. 19. ait dominum corporis sui figuram pani dedisse; nempe in quem lignum miscrunt Iudei; Et addit: Ipso domino sacramentum hoc postea interpretatur. Et de orat. c. 6. quem locum etiam Magdeburgenses alique producant. Et c. 7. de Idololatria. Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit angemens Christianum ab idolis in Ecclesiam venire de aduersaria officina in domum Dei venire, astollere ad Deum patrem manus, matres idolorum bis manibus adorare, quæ forte aduersus Deum adorantur, eas manus ad mouere corpori Domini, quæ demonis corpora conferunt. Nec hoc sufficit. parum sit si ab aliis manibus accipiant quod contaminant, sed etiam ipsa tradunt aliis, quod contaminauerunt.

Et de resurrectione carnis. Caro corpore & sanguine Christivefcitur, ut & anima de Deo saginetur. Distinguit carnis & animæ cibum, caro vescendo, anima credendo saginatur. & l. de pudicitia opimitate dominici corporis pascitur. & l. 1. aduersus Marcionem c. 14. Et panem quo ipsum corpus representat, quod non est significat, ut cioli putant, sed phrasi latina; pascens sistit. ita c. 14. de resurrectione carnis. & c. 17. carnem representandam iudicio. & c. 23. Non representatio, sed expectatio, & c. ultimo, ut

Panis in
veteri testa-
mento si-
gnum cor-
poris.

Representa-
tio.

rursus ex illa representetur Adam, ita Latine dicimus representare solutionem, hoc est, offert præsentem.

Quibus ex locis constat de sententia Tertulliani, eum verum Christi corpus agnoscere, cuius figura fuerit panis, & id non modo ex Christi verbis probare, quæ Christus protulit, sed etiam ex eisdem glossa Marcionis deprauatis asserere.

Porro non modo Tertulliano tantum est vitiosissimum breuiter aduersarii argumenta sine illius noua mentione recensere, & solvere, sed aliis etiam scriptoribus. Tertull. de corona militis. c. 2. Quis facit disciplina? Vtrumque recipiet, quasi neutrum prohibuitur. An vtrumque rejiciet, quasi neutrum preceptum sit: sed quod non prohibetur vltro permixtum est. Imo prohibetur, quod non vltro est permixtum.

Aur lane reponit ex vero contra falsas criminationes aliquid, accusabant gentes cænas Thyestæ Christianorum. Tertullian. apol. c. 9. Vbi sunt item illi, qui de arena feris obsonis cenant? qui de apro, qui de Cerua petunt? Aper ille quem cruentis colluctando detestantur. Cerua ille in gladiatoris sanguine iactant. Ipsorum vtrumque appetuntur cruditates adhuc de visceribus humanis. Rursum proinde ab homine caro pasta de homine. Hæc qui edunt, quantum abest à conuiuio Christianorum?

An ergo etiã talia conuiuia Christianorum? abest. Sed intelligendus est dicere, à conuiuio Christianorum, qualia vos illis affingitis. Ita plane ac si Calvinista pronuntiaret. Edere corpus Christi, esse credere. subiiceret Lutheranus. Corpus Christi, id est figuram corporis, in figuram igitur credis. Aut si orthodoxus ex principiis propriis Calvinianos confutans dicat. Christus, hoc quod manibus gestabat suis, corpus suum dixit, hoc est, figuram corporis, at vero illud ipsum pro nobis dari asseuerat; figura igitur pro nobis data est?

Porro confirmat hoc mirifice scopus Tertulliani, qui ex Lucæ Evangelio, quod commune erat vtrique, Marcionem conuincendum susceperat, nam id solum Marcion, licet à se mutaret, & adulteratum admitteret. Quocirca in fine l. 4. Misereor tui, inquit, Marcion, frustra laborasti, Christus enim Iesus in Evangelio tuo, meus est. Et c. 6. Sed alium iam hinc iniunxi gradum, ipsum, (ut profectus sumus) Evangelium Marcionis pronuntians. Sic quoque probatur adulteratum. Cum ante Marcion Christum omnino phantasma diceret, ubi corporis eius erat mentio, aut debebat, aut in phantasma mutabatur. Hinc totum esse phantasma quod speramus à Christo, concludit Tertullianus de carne Christi c. 5. Amat admodum concessionibus illis ludere Tertullianus. Natus est Dei filius: non puderet, quia pendendum. & mortuus est Dei filius: prorsus credibile est, quia ineptum est. & sepultus, resurrexit: certum est, quia impossibile est. Sed hæc quomodo in illo vera erunt, si ipse non fuit verus, si non verum habuit in se, quod figeretur, quod moreretur, quod sepeliretur, quod resuscitaretur: carnem scilicet hanc sanguine suffusam ossibus substructam, nervis intextam, venis implexam, quæ nasci & mori nouit, humanam sine dubio, ut natam de homine.

Concedit, pudendum, ineptum, impossibile, ut inde prober veram eius carnem. Id vero in refutationibus & poetis & oratoribus perpetuum fere, dum plura refellunt. Sic Iuno.

Aeneas ignarus abest.

Tacitæ personæ inimicæ, dictum eius recitat.

Concludo itaque Christum vere, realiter, substantialiter corpus suum dare discipulis; eamque effectotius antiquitatis sententiam: Et omnium Ecclesiarum etiam Orientalium: Sic etiam Hieremias patriarcha Constantinopolitanus Germanis respondit. ἐν τῇ τῆς πίστεως αὐτῆς αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἐκείνου σώζει.

Hoc est corpus sanctum, honoratum & vitale Domini, & Seruatoris nostri Iesu Christi, quod datur est in remissione peccatorum & ad vitam eternam consequendam, vere sumentibus ipsum. Amen. Hic est sanguis Domini, & Seruatoris nostri Iesu Christi sanctus, honoratus & viuificans; qui datus est in remissionem peccatorum & ad vitam eternam consequendam, vere sumentibus ipsum. Amen. Vere hoc est corpus, ut hic est sanguis Emmanuel Dei nostri. Amen. Credo, credo, credo ex nunc, & usque in seculum. Amen. Hoc est corpus, & hic est sanguis Domini, & Seruatoris nostri Iesu Christi, quod & quem assumpsit, ex Domina nostra sancta, & immaculata Virgine Maria, & vnuit cum diuinitate, sine mixtione, aut copula naturali, sine separatione aut permutatione diuinitatis, &c.

Beza aliquando etiam formam verborum consecrationis Caluinianos confudit. Duas homilias conscripsit, aduersus sacramentarium errorem pro vera Christi praesentia in cena Domini.

Ab his (inquit) dissentimus, qui pro re Sacramenti constituunt Christi *ἐκφύλαξ*, & merita, ab ipso Christo seiuncta. Non enim dixit Christus Hoc est meritum corporis mei traditi pro vobis: sed hoc est corpus meum, & Hoc est sanguis meus. Nec temere additur *ἐκφύλαξ*. Quod traditur pro vobis, & Qui funditur pro vobis. Ita ut apertius dici non potuerit, ipsummet Christum, cuius & corpus pro nobis traditum est, & sanguis pro nobis fusus, vere nobis in cena tradi, ad eternam vitam alimentum: Ac proinde rem illius Sacramenti esse illud ipsum corpus, quod pro nobis obtulit in cruce, & illum ipsum sanguinem, quem effudit pro peccatis nostris: tantum abest, ut symbolicum aliquod seu Typicum corpus, vel allegoricum sanguinem somnietur.]

Hæc ut contra alios sacramentarios recte dicuntur, ita parum sincere pro veritate proferuntur, constat enim Beza in hoc genere fraudulentia & æquiuocatio. Conatus est enim obscure & ambigue loqui, ut Lutheranus deciperet, imitatus τὸ σιωπῶδες ἔλθῃ. Obsecritatem oraculorum Apollinis.

In hanc sententiam Patres omnes etiam loquuntur. Consecrationem enim fatentur fieri Domini verbis, non aliorum. Itaque quicquid præter illa additur, ad caerimonias non essentiam pertinet. Sacerdos enim Christi personam in sacrificio obtinet, Christi igitur verbis sacramentum conficit, non alienis. Vide Florent. Concilium instruct. Armenorum. Quod in Basilii Liturgia post consecrationem oratur, ut sit corpus & sanguis Domini ad salutem fumentium, &c. Non dubitant de præsentia, sed oratione petunt præsentiam sibi fieri salutarem.

Responderunt in Florentino Concilio, non fieri, ut petat ratam esse consecrationem, sed sibi vtilem. Videtur tamen in ea Liturgia aliqua facta mutatio. Quæ præterea obiciunt Græci, friuola sunt, & ad alia Scripturæ loca pertinent.

QVÆSTIO XI.

An ex verbis instructionis sacrificium esse probetur?

Sacrificium quid sit.

§. 1. Sacrificium *ἱερουργία, τελετή, θυσία*, externa est, & aspectabilis, aut sane sensibilis actio, qua res aliqua Deo offertur, ut ad eius cultum, & honorem aliquo modo immutetur, & cum publicum est sacrificium opus est id fieri à publico & legitimo ministro, publica & statuta caerimonia. In sacrificio itaque requiritur Concilium Tridentinum quatuor, offerentem, illum cui offertur, eum pro quo offertur, & id quod offertur. Sacrificium ita ex natura sua, & immediate continet significationem diuinitatis, & maiestatis omnium rerum conditricis & Domine. Ideoque nulli nisi vni, & soli Deo potest offerri. Hoc modo in noua lege est

sacrificium institutum. ut docetur Concil. Trid. Sess. 22. cap. 1. & prædixit Malach. as in omni loco offerendum. Quod necessario verum, propriumque nominis sacrificium dicendum est, ne proprio sacrificio, metaphora succedat, quæ cum illis, & in illis fuit semper. Fuit autem hoc sacrificium, quo Christus sub specie panis & vini corpus & sanguinem Deo Patri obtulit; Cum enim fuerit sacerdos secundum ordinem Melchisedec, qui panem & vinum obtulit, debuit etiam Christus panem & vinum offerre. Quod nunquam nisi in vltima illa cena fecisse legitur. Et hac quidem in re veteres omnes conueniunt, de quo Bell. l. 1. de missa c. 6. & in Genesi expolui. Nunc ex his ipsis verbis demonstrandum est. Verba Christi sunt. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Luc. 22. 1. Corinth. 11. Quod pro vobis frangitur. Matth. in remissionem peccatorum. Et de sanguine, dicit: Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro multis effunditur, ut remissionem peccatorum. Deinde ait: Ille sanguinem novi Testamenti, nempe, respondentem cruentis sacrificiis veteris Testamenti. In Marco 14. & Luc. 22. Eodem vitæ verbo præfenti. Lucas autem & Paulus. Hic calix in sanguine meo. Fractio, datio effusio pro multis est sacrificium. Nam non fit aliqua immutatio pro multis à sacerdote Christo ad gloriam Deo à quo remissio peccatorum tanquam supremo Domino postulat. verum igitur sacrificium continet institutio Eucharistia.

Huic argumento respondet Beza, Kemnitius pag. 2. Examinis in Concil. Trident. in his verbis accipi præfens pro futuro. Nam & in canone Missæ est, effundetur. Deinde in Missa inquit, si sanguis effunditur est cruentum sacrificium. Imo Pareus de cena libro 1. cap. 10. sacrificium cruentum esse debere probat.

[Κρησφύγετον vero missificatorum quod Christum sacrificient ἀναμάρτητος in cruce, sine maculatione & morte: falsum est & ἀόυστητον. Falsum, quia Bellarminus expresse scribit ad verum sacrificium requiri mortem, & destructionem rei oblata.]

Hinc ille concludit, vel sacrificium non esse vltimum, vel necessario cruentum esse.

Respondet. Frequenter verba præsentis temporis futurum indicare, præter tim si res iam iam agitur, quæ proxime instat. Quin D. Chrysostom. D. Thom. quæst. 78. artic. 3. ad 7. ad immolationem in crucifixam referunt. Verum & in cruce, & in Eucharistia sanguis funditur, & corpus datur, imo in Eucharistia dabitur, & fundetur, de lege enim & Ecclesiæ consuetudine futura est sermo. ut hoc loco Mald. Iansen. Bellarminus lib. 1. cap. 12. de Missa recte argumentantur.

Quin hæc ratio est horum verbum, ut non ad crucis modo sacrificium, sed hanc effusionem referantur necesse. Tum quia *κλῶμενον* apud Paulum hæc magis pertinet, tum quia ex Luca clarissime conuincitur. Ille cap. 22. 20. sic habet τὸ ποτήριον ὃ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν τῇ αἱματὶ μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. Hic est calix nouum Testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur τὸ ποτήριον calix ille, vel vili maluit poculum illud effunditur, poculum illud in cruce non erat, iam præfens libabatur, in Dei honorem, nec tantum sumebatur. ut potus, sed pro illis sumebatur, ut sanguis victimæ. Non enim dicit vobis infunditur, sed pro vobis effunditur in remissionem, illa ergo effusio erat ad remissionem peccatorum. Hic vinum dicat effundi aduersarius, non tamen veritatem sacrificii, sed eius efficaciam sustulerit: nam & vitulorum sanguis effusus sacrificium erat. Beza aliter euadere non potuit, quam impugnando Spiritum sanctum.

[Cum hæc verba, inquit, si constructionem spectemus, necessario non ad sanguinem, sed ad poculum perti-

Testamen-
tum.

altare, &c. Ille vero sumptum sanguinem respergit in populum, ait: Hic est sanguis foederis, quod pepigit Dominus vobiscum, &c. Ibi verus sanguis testamenti; ergo & hoc poculum est veri sanguinis, non Symbolum duntaxat. Itaque propriissime Matthæus & Marcus vocant sanguinem testamenti. Ex illis igitur planissime loquentibus etiam Lucam & Paulum interpretari oportet: non è contrario. Quamvis illi nihil contrarium habent Matthæo & Marco. Nam calix continens sanguinem, vel calix sanguinis, non est testamentum tropicè, sed verè, proprièque: Testamentum enim est non modo proprie voluntas & dispositio testatoris, sed etiam Scriptura, quæ vstratissima est locutio, inde fraudes, fallationes, suppositiones testamentorum dicimus. Deinde ipsa donatio & hereditas data, testamentum vocatur, nec improprie. Cum autem Christus sit nostra hereditas, & ex pacto nobis natus, nobis datus, simul ipse sit paternæ voluntatis secundum humanitatem certissimum, omni Scriptura honoratius elogium, & firmamentum, propriè dicitur etiam sanguis eius testamentum. Nam cum testamentum novum fieret, non est quicquam scriptum de foedere; Scriptura enim posterior est testamento novo. Quin etiam imperitè sentiunt, verba vnam aliquam rem propriè significantia, aliud non posse propriè designare, cum significationes sint ad libitum. Quis ignorat, quid propriè sit liber, & codex? At quis cum librum Ciceronis, aut Lucii postulat, censetur loqui improprie? Nec tamen corticem arboris, aut caudicem poscit.

Quod porro Basilium citat Epiph. xi. Definitione 11. qui legerit τὸν τοῦ εὐαγγελίου νόμον, contra tot codicum fidem ex incerta lectione Scripturam emendare hominis est hæretici. Habet quidem ita editio Basiliensis, sed malè fidei est apud eos, qui fidem antiquam retinent. Nam errorem esse in Basiliensi citatione nos multa docent. Primo, Græcæ, Latine, Syrac editiones. Secundo, Patrum lectiones. Tertio, eorum qui varias lectiones notant, ut Erasmus alique, consensus. Tertio, Beza qui nullo in libro inuenit, quam vertit, lectionem. Quarto. In ipso loco Lucæ à Basilio citato additum est verbum substantiuum εἶς, quod non est in textu Lucæ. Si igitur error irrepsit, ut verbum adderetur, quod non erat, non est mirum verbi casus mutari, o micron scilicet, in ο μέγα. Non igitur corruptum Basilii exemplar, omnibus Libris antefecti debet. Si quispiam intetioget, quæ verba Christus dixerit: illane quæ apud Matthæum & Marcum? an quæ apud Lucam, an quæ Paulus habet?

Respondeo. Dixisse phrasi Græcæ, in sanguine meo, hoc interpretati sunt clariore Græcæ Evangelistæ, sanguinis mei, & novi Testamenti. Ita nonnulli. Mihi rectius responderi videtur, si omnia dixisse, plura etiam quam Evangelistæ attulerunt, existimemus. Sic enim res firmior certiorque futura erat. Hoc in aliis etiam nonnullis vsu venit.

QVÆSTIO II.

An necessaria sit in communione species utraq?

9. 1. **V**Tramque speciem, utrumque Symbolum vident non modo Lutherani, qui omnibus in canthatis sanguinem diffusum esse contendunt, sed etiam sacramentarii, qui nec corpus, nec sanguinem adesse credunt. Bibite ex eo omnes. Quod Christus id eo dixit, ut ita quisque biberet, quo singulis sufficeret. Ideo & Marcus ait, & Biberunt ex eo omnes. Quocirca nihil est necesse præceptum fingere, quo omnibus, & semper vtriusque speciei necessitas imponatur? Instat Caluinus. [Quo magis detestabilis est sacrilega Patrum audacia, qui sacrum hoc vinculum rumpere non

Non est v-
triusque spe-
ciei lex.

dubitavit. Audimus Filium Dei vitæ plenitudinem, quam suis confert, duobus Symboli pariter testatum esse. Quæ diuinitus coniuncta erant quo iure diuul- lere homini mortali fas fuit? Adde quod consulto vi- detur Dominus præcipere omnibus ut ex calice bi- bant, quo sacrilegium hoc ab Ecclesia sua arceret. De pane simpliciter dixisse legimus, ut acciperent. Cur bi- bere nominatim iubet omnes, & Marcus bibisse om- nes diserte narrat. nisi vtriusque ab impia nouitate cau- rent fideles? Nec tamen severo hoc interdicto de- teritus fuit Papa. quin fixam à Domino legem mu- tare ac violare auderet. Populum enim totum prohib- uerit ab vsu calicis. Atque ut se probaret non sine ratio- ne furere, obtendit satis esse speciem vnam, quia per concomitantiam coniunctus sit sanguis cum carne. Quali vero non eodem pretextu totum sacramentum abolere liceat, quia æque sui participes nos facere Christus possit absque externo adminiculo.]

Respondeo. Calumniosè Papam accusari, none- nim eius imperio, sed partim sponte, partim suorum Episcoporum suasi à calice fideles abstinere cepe- runt. Nam Concilium Constantiense consuetudinem omnium probauit, eos qui tollerent, damnauit. Vltimè primus oppugnavit Petrus Dreidenfis, quod cum es- set sacramentarius, & sola Symbola agnosceret, non credidit sub specie panis sanguinem, nec sub specie vi- ni corpus, cum simul corpus tolleretur, & sanguinem. Quia autem concomitantiam tollunt, Christum esse vnam, & resurrectionem negant. Non esse autem præceptum Papæ etiam apparet ex Concil. Trid. Sess. 21. c. 1. Tantum legè Laicis datam negat, quo teneantur usurpare vtramque speciem. Nec permittit vsum il- lis qui alteram partem damnant, permittunt, si deuotio- nis studio, non errore infidelitatis sumant. Vnus fuit Apostolorum tempore Act. 12. & Luc. 24. 30. Chrysost. Homil. 16.

Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum; sanctificatio est quod alterum significat; sanctificatum a. alterum sanctificare non potest, quamvis ipsum sit sanctum, ut pote signans panem tuum, quem manducas, sicut ait Apostolus: sanctificatur per verbum & orationem: sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autem Sacerdos de manu sua dat, non solum sanctifica- tum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur quod videtur, sed etiam illud quod intelligitur. De san- ctificato igitur pane, licet & animalibus iactare, & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientem. Si autem tales, quod de manu sacerdotis accipitur, quale est, quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de ma- nu sacerdotis acciperet. Vnde & Dominus in via non solum benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleopæ & sociis suis. Et Paulus nauigans, non solum benedixit panem, sed de manu sua porrexit Luca & ceteris discipulis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porri- gendum: quia non solum sanctificatum est, sed etiam sanctifi- catio est, & sanctificat accipientem.

Eodem modo Augustinus lib. 3. cap. 25. Oculi co- rum acciderat aliquid, quod ita manere permissum est, vsq. ad fractionem panis, certi mysterij causa, ut in illo alia ostend- retur effigies; & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro meritis quippe mentiu- rum, quod oportebat Christum mori & resurgere, simile ali- quid oculi eorum passi sunt, &c. Non autem incongruenter acci- piunt hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio, vsq. ad sacramentum panis: ut vinitate corporis eius partici- para remoueri intelligatur impedimentum inimici, ut Christus possit agnosci. Scio diuersam esse eorum locorum expo- sitionem: sed senserunt igitur illi, ut & plerique inter- pretes Eucharistiam tum datam solo panis symbolo. Dionysius Alexandrinus Epistola ad Fabium An- tiocheum, ita recenset ut non modo apparcat

folium panem dari folere, sed agrotis etiā mitti, quod
 agerent Caluiniani. Serapioni enim presbyter ager
 ent. *Εργάζομαι τὸν πῶλον αὐτοῦ τὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκείνῳ*
ὡς τὸν ἀγρόν, ὡς τὸν ἀγρόν, ὡς τὸν ἀγρόν, ὡς τὸν ἀγρόν
 Panem autem auri senis infillaret. Non igitur species vini
 mittebat, nec enim custodiebatur, & non erat, qua
 non facit abatur. Huc pertinent historia, quam E-
 usebius I. 4. c. 35. Metaphrastes de S. Iuda, & Domna, lo-
 quens de S. Iuda in prato spirit. c. 79. recenset. Græci
 etiam tunc ad agros non nisi vnam speciem mittunt,
 Genes. de titibus Gregorum. Rutheni quoque laicis
 folam vnam speciem dare solent. Ioan. Sacranus c. 18.
 de erroribus Ruthenorum. Tertull. l. 2. ad vxorem c.
 5. Cyprianus sermone de lapsis, Ambr. de funere Sa-
 tyrici. Angust. serm. 232. de tempore. Nolo om-
 nem retro memoriam reuoluere. Hoc vnum satis fu-
 it antiquissimam, & omnibus Ecclesijs vltatam cō-
 suetudinem, non lege pontificis inducām, sed ab A-
 postolicis vique temporibus manasse, qua de multorum
 exham commentarij. Non est igitur pontificis dele-
 ctabilis audacia, sed Caluini miseranda phrenesis to-
 tam Ecclesiam damnantis. Lutherus quamvis hyper-
 bolicus, hic tamen modestior fuit. In captiuit. Baby-
 lon. docet non peccare in Christum, qui vna specie v-
 titur, cum Christus illa vii non preceperit, sed cuiuslibet ar-
 bitrio reliquerit. Additque: non hoc ago, vt irapiatur vtra-
 que species, quasi necessitate precepti ad hoc cogamur. Iniuste
 autem Papam accusat, rapientibus negantem, qui se
 tantum precepto asserunt. Et in declarat. in serm. de
 Eucharistia protestatur, nolle se vtramque dari. Non
 dico, neque iussu, neque mea intentio est, vt vnus aut aliquot E-
 piscopi, propria auctoritate incipiant alicui vtramque speciem
 porrigere, nisi in iussu eretur, aut praeceptum aliquo concilio
 generalis. Post vero de formula missæ protestatur, se
 minime vtraque specie vsurum, si a concilio statueretur,
 aut permitteretur. Eadem de libertate habet in
 affectionibus art. 16. Epist. ad Bohemos. Ad Christia-
 nam nobilitatē, Tom. Sermon. Fol. 100. Melancthon
 in locis comm. anno 1525. Argentorati editis. sic & de
 Eucharistia iudico, non peccare, qui scientes libertatē, & cre-
 dunt, alterutrum a signi parte vnum. Postea tamen Me-
 lancthon mutauit, a Caluinistis subuersus, vt multi
 etiam Lutherani. Et Lutherus semper, hic etiam con-
 stans fuit in leuitate sua.

S. 2. Dicitur est omnes bibite, omnes, inquam, edictum
 auri Dei. Respondeo. Plane ita dictum: nihil opus
 est multum, nemo dictum negat. Merito tamen Chri-
 stiani querimus, qui omnes illi sint?

Non omnes omnino homines, non Iudæi, non
 Gentes, non fideles omnes, non infantes, non abste-
 nui, restringenda est propositio, ne omnes etiam eos
 qui excludendi sunt, comprehendat. Qui igitur om-
 nes? Vos praesentes, de quibus Marcus dixit, *Biberunt*
et omnes. Qui omnes illi? Quibus dictum est, *bibi-*
te omnes. Omnes imperium accipiunt, omnes parent,
 prius interuallo omnes in Christi imperio, & obedi-
 entia discipulorum nominantur. Qui illi omnes?
 Quibus mox dicitur. Omnes scandalum patiemini in me.
 Quibus dictum est, *edite omnes Apostoli*, (de Iudæ præ-
 sentia non disputo) Denique dedit discipulis, illis di-
 citur, *omnes*.

Non alio igitur intellectu capi illa verba possunt,
 quam vt dictum sit discipulis, *Bibite omnes*. Quare &
 Syrus interpres vertit *Πᾶσι συλλέχον, vos omnes*
 quod improbe Iunius & Tremellius interpretes Cal-
 uiniani distillarunt. Quod videlicet vnico affixo
 Achyllem hereticorum proferri viderent. Quidam re-
 centior vi Vorstius Tesserad. p. 2. Speciales casus semper
 recipimus, inquit, in quibus alteram speciem fortasse suffice-
 re Adam Conzen in Euang. Tom. I.

re posse, non admodum contentiose negamus. Ita pag. 354.
 Quod vero ille contendit casus illos esse singulares,
 & Ecclesiam errasse, p. 352. more hereticorum facit,
 qui vt soli sapientiam sibi arrogent, ceteros contem-
 nunt. Veniam tamen dat simplici & minime malitio-
 se ignorantia. Tandem fatetur. p. 357. [Olim qui-
 dem laudabilis vel saltem excusabilis fuit illa consue-
 tudo, S. Symbola domum deferendi, vid. instituta, &
 propter consolationem tum æg. ororum, tum capti-
 uorum, & id genus aliorum, qui in cœtu adesse non
 poterant, & tamen communionem suam cum alijs fi-
 delibus testari cupiebant. Sed aduersarij tamen hoc
 non inuunt, tum quia ex Eusebio, Iustino, & alijs aper-
 te constat, vtramque speciem plerumque in vsu illos
 domum deferri consueuisse: tum quia panem intin-
 ctum cum veteres asportabant, vt vtramque specie
 in vno subiecto haberent: tum denique casus saltem
 speciales rat qui ordinariæ agendi rationi præiudicare
 non potest, 3. Et si vinum reponi ad longum tempus
 non solebat, deferri tamen solebat ad absentes.]

At profecto fallere nititur, ad absentes vtraque spe-
 cies non mittebatur. Non enim Eusebius l. 6. c. 36. &
 cap. 2. hoc docet. Et ipse satis hoc confitetur, dum de
 publica communione Ecclesie agi protestatur, de pe-
 regrinis idem iudicat. Veruntamen hic quoque statū
 quaestioni euertit. Non negamus interdum absenti-
 bus etiam vtramque speciem missam, vt ex Iustino colli-
 gitur, negamus longinquis, & semper missam. Euse-
 bij historia clara est, puer enim panem accepit, & ipse
 domi intinxit in aquam aut vinum. Tertullianus de
 corona militis. & l. de orat. *Accepit Domini corpore, &*
reueruato. &c. Basilii Epist. ad Cæsariam patritiam,
 Eremitas Eucharistiam domi seruare solitos. Illud au-
 tem in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam, non
 presente sacerdote aut ministro id est, diacono, communionem,
 propria manu sumere, nequaquam esse graue, superuacaneum
 est demonstrare, propterea quod longa consuetudine hoc ipso re-
 rum vsu confirmatum est. Omnes enim in eremio solitariam
 vitam agentes vbi non est sacerdos, communionem domi ser-
 uantes, a se ipsis communicantur. In Alexandria vero & in E-
 gypto, vnusquisque eorum, qui sunt de populo, vt plurimum
 habet, communionem in domo sua. In eremo autem non
 seruabat, ut per multos menses vinum, nec seruari po-
 terat. Sic Prosper part. 4. de puella, cur præter consue-
 tudinem calix datus est, quod species panis absumente
 non posset, fauces dæmone stringente. Constat &
 ex historia, quā Sozom. l. 8. c. 5. habet. Et in vita Chrysi-
 per Georgium Alexand. Patriarcham. Propter Nesto-
 rium decreta fuit in Ephesina Synodo vtraque species.
 Ille sub alterutra totum Christum esse negabat. Leo Aliquan-
 primus Manichæos vinum detestantes deprehendit, do vtraque
 cum vtramque imperaret speciem nam ante libera e-
 rat, & eodem modo Gelasius. Intinctio in Hispania
 prohibita fuit, ob Priscillianistas, qui vinum fel Dra-
 conis dicebant. Denique non vetuit Concilium con-
 stantiense, modo Bohemios ne damnarent. Imo
 Martinus Pontifex Romæ post concilium dedit sub
 vtraque specie.

S. 3. Apostolis dictum est: *Comedite, bibite*, si solis
 Apostolis, vt ipsi & successores tantum edant, & bi-
 bang, non populo, nec ergo sub panis specie debet da-
 ri. Si omnibus, etiam Laicis dictum est: *comedite*, eis-
 dem etiam dictum est, *bibite*, Eisdem enim dicitur, *edi-*
te bibite.

Respondeo solis Apostolis in illa prima institutio-
 ne dictum esse: *comedite omnes, bibite omnes*. Nam & o-
 mnes ad manducationem etiam addit canon Ecclesia-
 sticus, & S. Ambr. l. 4. de sacram. c. 5. Et Paschasius l.
 de corpore Christi, c. 15. habet. Nulli igitur Christus
 nisi Apostolis dedit, sic tamen dedit, vt illi populo et-
 iam distribuarent.

Yy

Deinde

Institutio
& præcep-
tum dis-
ferunt.

Deinde utramque speciem institutam à Christo cõcedimus, non vsum vtriusque præceptum. In veteri testamento victima cum vino offerebatur, de victima edendum erat, non de vino bibendum. Itaque illa verba solis Apostolis dicta sunt, nec ad alios pertinent. Neque alios obligant. Præceptum autem in eo quod additur: hoc facite in mei memoriam, collocant. At alij donationem, & permissionem esse aiunt, vtiliud: accipite Spiritum sanctum. Crescite & multiplicabimini. Ita Iren. Chrys. Ambr. Damascenus. Imo potestatem offerendi consecranti datam interpretantur. Chrys. de prodit. Iudæ. Damasc. l. 4. c. 4. Dionys. c. 3. Hierarch. Cyp. l. 2. Ep. 3. At vero Cyrill. l. 12. in Ioan. c. 38. Basiliius reg. 21. c. 3. Mor. ad actionem Apostolorum refert. Vt cunctis vero accipitur. Non est absolute præceptum hoc faciendi, sed faciendi in mortis Dominicæ memoriam. Hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem. Itaque non præcipitur omnibus, & singulis vsum vtriusque speciei, sed ut cum sumplerint Eucharistiam mortis dominicæ recordentur. Non est tamen Eucharistia frustra instituta. Nam eo ipso quod instituta est, uti nos Dei beneficio oportet, non tamen pro cuiusque arbitrio. Obseruat Augustinus l. 3. de doctrina Christiana c. 17. Alia ait communiter omnibus præcipi, alia singulis quibusque generibus personarum. ita de hac etiam re dici potest, nam indefinitè præcipitur. Eodem plane modo, possunt arguari aduersarij, de præcepto Noe & filijs dato, si enim illis solis datum est, ad posteros non pertinet; si posteris datum est. Nemo sine vxore, nulla sine marito esse potest. Illam autem generalitatem catechumenorū, abstemioium, aliorū exceptio restringit. Quin hoc ipsum. Quod ait accipite, Lutherani sic interpretantur, ut ne minister quidem ipse sibi det, sed ab alio accipiat, sic Calvinus l. 4. instit. c. 17. §. 43. Bibere, ait, præcepti, accipere libertatis. Non igitur per omnia præceptum agnoscit. Anabaptistæ, & Laskiani sessionem virgent, ut præceptam. Apud Augustinum Epist. 118. Aliqui prandium, aut cenam antecedentem. Huiusmodi ab hac causis præfenti testimonio non magnopere vtebatur. Vident enim vsu rei, & institutionem distinguui. Dictum est ergo Apostolis, accipite, edite, bibite, data potestate omnia illa agendi quæ Christus fecit: non tamen semper edite, simul bibite. Poterant aliquando edere, aliquando bibere, aliquando vtrumque facere, cum ipsi conficerent corpus, & sanguinem Domini. Poterant ipsi sibi dare, poterant ab alio datum accipere. Miror sane, cum Christus dixit. Comedite bibite, illos aduersarios Christi, & mandati illius, ut ipsi volunt, interpolatores, de suo addere: Comedite, & eodem tempore bibite, cibum & potum ne separete, hoc enim sacrilegium est. Nihil tale Dominus, sed: Comedite, bibite, & bibite in meam commemorationem. Omnibus edendi, bibendi; fit à Christo potestas, quod omnes concedimus. Non tamen omnibus imperatur, ut esum, & potum semper coniungant: satis est alios edere, alios bibere, aliquando edere, aliquando bibere.

Bucerus
esse vult.

§. 4. Nec aduersarij doctiores hac in re à nobis magnopere dissentiunt. de Luthero & Philippo antea dixi. Bucerus in refut. Antididagm. Colon. vtraque speciem improbat. Et in actis Ratisp. Ad controuersiam quæ est de vna, aut vtraque specie, tollendâ, cum primis conducturum, ut sancta Ecclesia liberam faciat potestatem, sacramentum hoc in vna, vel in vtraque specie sumendi. Ea tamen lege, ut per hoc nulli detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temere condemnandi, aut inuicem iudicandi, ipse certe articulum illum approbavit. Brentius in Apologia confess. Wittenb. p. 2. pericopes. [Hic non queritur, num permanente institutione Christi inuolata liceat aliquoties ex personali necessitate in

cena, vel pane tantum, vel vino tantum vti. In hoc enim genere necessitas, ut dicit Iohes. Magistra est, & valet illud dictum. Ne Deus quidem eum necessitate pugnat. Sed queritur: si quis excitatus ordinatione Christi, & consolationis indigentia susceperit cenam Domini sumendam, & reliqua omnia falsa fuerint, num debeat integrum sacramentum Canzura institutionem Christi, an alteram tantum partem iuxta decreta Pontificum sumere. Ac de ijs quidem qui hæcenus communi errore abrepti sunt, & tamen retinuerunt fundamentum pietatis, quod est Christus, supra dictum est: & Deus tempore huius ignorantie dissimulauit. Si quis autem his temporibus, quibus Euangelium Christi diuino beneficio illustratum est, & verus vsum canæ dominicæ patefactus, alteram tantum partem canæ dominicæ ab Asceticis sacrificiis, sciens ac volens sumpserit, eum ego iudico non simpliciter peccare, sed Euangelium Christi abnegare, & se ipsum reum constituere non tantum eius iulij sanguinis, quem nostra memoria Pontifices & Sacerdotes propter vsum vtriusque sacramenti effundunt, verum etiam, quia effusus est iam inde à sanguine belusti, vsque ad tempora nostrorum maiorū. Quare in hoc rerum statu, tanta est necessitas sumendi vtramque partem cenæ, ut si quis integrum sacramentum non potest contingere, saluti conscientie suæ magis consulat, si nullam, quam si alteram tantum partem sumpserit.]

In necessitate vnam speciem permittit, hoc est cum magna causa est, vel vtilitas. Nam absoluta necessitas non est. Quis ergo dubitet eum relinquere Ecclesiam de illa necessitate iudicandi. Deinde veterem Ecclesiam annorum 1500, exulat, nunc demum facinus esse pronunciat. Martinus Kemperius etiam dispensationi locum relinquit, sicut & Ericcius. Insuperum est ergo sub vtraque specie hoc loco: in c. Luc. 24. sub vna, ut præter patres eo loco citatos docent. Rupert. Lincoln. Balduinus Cantuar. Gilbertus Abbas, alijque quos allegat Henriquez l. 8. c. 16. & multi recentiorum, de quibus illo loco actum est.

Et profecto mira est aduersariorum hallucinatio, cum omnem institutionem includere mandatum edunt. Cum ipsi pedes sibi non lauent, dicente tamen Domino. Et vos debetis alter alterius lauare pedes. Illi mandatum esse, cur non præstant, si institutio sine mandato, quid vrgent. Institutionem habere vim præcepti? Vti sacris institutis debemus, sed in modo libertas est, quam potest Ecclesia determinare.

§. 5. Inter omnes absurdissime rationes inuenitur Calviniani, qui præceptum vtriusque speciei esse opinantur, suas enim ipsi vineas cadunt. Nam Comedite, bibite in eorum Ecclesia est, credite, nos autem credimus. Tugurini fol. 17. de orali masticatione contra Testam. Brentij. Manifesta est additio, indignos manducare, & oraliter sumere corpus Christi, quod nunquam Dominus, aut discipuli eius docuerat, corpus enim & sanguis Christi non eduntur ore corporeo. Et Bulling. ad Ministros. Corpus Christi ore non comedi. Calvin. 2. Defens. contra Westphalum. Beza in Creophag. p. 9. asserere corpus Christi manducari ore corporeo, esse nihil aliud quam disputare, & putida sophismata caturire. Idem contra Westphalum. Docet Christum ante Apostolos omnes edisse, ac bibisse cum ipsis eundem cibum ac potum, & quia nemo se ipsum corporaliter edat, ac bibat, sermonem esse figuratum. Sic Clebitius contra Heshulium. Hardenbergius de cena Domini. præp. 10. Zanchius in Miscellan. fol. 231. Rodolph. Gualt. præf. ad Ep. Rom. Simonius contra Checkium. Similerus contra Iacob. Andrea. Aret. serm. 3. de Euchar. negant hæc verba de manducatione accipiendâ esse. Cum ergo, Edere corpus, & bibere san-

de sanguinem Domini, non sit edere, & bibere. Aliud aliquid necesse est esse. Id autem esse credere interpretatur, ideo negant incredulos manducare corpus Domini. V. re igitur manducare corpus est ita manducare, ut credendo manduces. Sensus igitur Christi est, iuxta Calvinistas. Edite, bibite, Hoc est credite.

VERSUS 29.

Dico autem vobis non bibam amodò de hoc genimine vitis usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno patris mei.

QVÆSTIO I.

Quod genimen vitis?

§. 1. Illa verba etiam etiam opportuna visa sunt Caluinianis. Nam genimen vitis, seu γέννημα appellat volunt, vinum Eucharisticum, ex τὸν Ex hoc. Post verba igitur pronuntiata adhuc erat genimen, seu in Luca est generatio vitis, id est, vinum. Manifestum vinum, nulla igitur transubstantiatio.

Respondeo. Veterum aliquorum esse sententiam. Hoc ipso quod vocat Christus genimen vitis veritatem sanguinis sui comprobare. Christus enim vitis est. Sanguis eius est liquor.

Maldonatus, Franciscus Lucas, alijque non modo negant, de sanguine sermonem esse, verum etiam probant. Ante Eucharistiam verba Christi pronuntiata, quamvis à Matthæo non suo ordine ad finem cœnæ recitentur. Lucas certè in principio cœnæ collocat: & duos esse datos calices ostendit. c. 23. v. 15. 16. 17. 18. 19. Et aut illis, desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar, dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei, & accepto calice gratias egit, accipite & dividite inter vos. dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat, & accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens. Hoc est corpus meum, &c. similiter & calicem postquam cenavit &c.

Quin optime quadrate Beza ipse testatur, nec de solo vino, sed de pascha loquitur Dominus. Christus quidem post resurrectionem cum illis edit, & bibit, sed non familiari convivio, nec ad corporis sustentationem, sed veritatem carnis probandam. In regno patris novum pascha, novum vinum bibiturus pollicetur, noto regni illius elogio, quo convivio, & hilaritibus comparatur. Vide. Tirelman. Ians. quamvis ad resurrectionem referri malint alij.

VERSUS 30.

Et Hymno dicto exierunt in montem Oliueti.

QVÆSTIO II.

Quis Hymnus?

§. 1. Τὸν αὐτὸν, postquam Hymnum dixissent. Alij conlitteram Iudeis gratiarum actionem, alij proprium à Christo compositum Hymnum, nonnulli aliquem de Psalmis. Verbi gratia, 112. aut alios. Totares ex coniecturis pendet. Hoc documentum dare voluit, post mensam Deo de beneficio gratias agendas esse, tanquam bonorum omnium auctori. Hymnus est, quod vel canitur, vel dicitur in Dei honorem. Tam prola

Adami Canzen in Evang. Tom. II

& soluta oratione, quam ligata. Hinc apud Gentiles etiam hymnorum usus in falorum deorum cultu. Quare de re videre licet Cœlum I. 7. antiq. c. 5. & l. 5. c. 3. & l. Auctor 11. c. 19. ubi primus Apollini hymnus dictus ab Olone Hymnorum dicitur.

ὡδὴν τ' ἐγένετο πῶτον & ὁλοβοιο πρὸς Φάταρ.
πρῶτον τ' ἀρχαίων ἑπὶ τὸν τέκτονα τ' αἰοῖδα.

Olen fuit primus Phœbi propheta,

Primumque veteribus verbum concinnavit Canticum.

Cecinerintne, an sine cantu dixerint hymnum mihi incertum est, & in utramque partem rationes parum validæ. ὑμνήσεν est hymnum recitare, laudare. Syrum quod hoc loco ponitur, שַׁבְּחָהּ schabbehu, significat dñm laudare. Dan. 1. 25. & 4. 3. & 5. 4. Psalm. 62. 4. Eccl. 4. 2. Etiam gloriari, καυχᾶσθαι. 1. Par. 16. 35. καυχᾶσθαι ἐν ταῖς ἀνέσεις σου. & Psalm. 105. 46. ταῖς καυχᾶσθαι ἐν τῇ ἀνέσει σου. gloriari in laude tua. Quæ omnia, & loquentis & canentis esse possunt. In montem Oliueti abeunt, ut passionis Dominus offerret, Facile enim alium in locum proficisci licuit.

VERSUS 31.

Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.

QVÆSTIO I.

Quomodo scandalum prædicat?

§. 1. Σκανδαλίζετε ἐν ἐμοί. Scandalum patiemini, in me impingetis: quidam, amittendo fidem, interpretantur, verum rectius de humano timore, quo cum deseruerunt intelligitur. Nam Ioan. 16. 31. Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, ut dispergami vniquisque in propria, & me solum relinquantis.

Non prædicat infidelitatem, sed fugam, & formidinem. Humano enim timore eum deseruerunt, sicut & Petrus negavit se nosse eum, cum tamen certissime nosset, fidem tenuit, sed infirmitate victus tentationi succubuit. Si tamen existimant eorum aliquis Christum vi pati, nec posse hostium viribus esse superiorem sine dubio fidem amiserunt. Id videtur existimasse D. Augustinus, in 1. Ioan. 16. 31.

Non enim ait, quando comprehensus, tantummodo carne sua carnem eius, verum etiam mente reliquerunt fidem. Ad hoc pertinet quod ait, Modo creditis &c. tanquam diceret, tunc ita turbabimini, ut etiam quod modo creditis, relinquantis. Venerunt enim ad tantam desperationem, & sua pristina fidei ut ita dixerim mortem quantæ apparuit in illo Cleopha, qui post eius resurrectionem cum illo seloqui hesitans, & quid ei contingeret narrans: Nos inquit sperabamus quod ipse fuisset redempturus Israel. Ecce quomodo eum reliquerant, deserendo etiam ipsam fidem, qua in eum ante crediderant.

§. 2. Nec ipsa Prophetæ prædictio aliud indicat, quam desertionem, Zach. 13. c. 7. In Zacharia est. Frangite super pastorem meum, & super virum proximum meum, & dixit Dominus exercituum. Percute pastorem, & dispergentur oves. γρεξ grex. Syrus, oves gregis ipsius. Christus sensum Prophetæ reddidit. Non enim impetio Dei Christus occisus est, si occidentes spectes, sed Prophetia verbis imperatiis exponitur, ut appareat, Deo permittente, id factum esse. Cætera in Zacharia explicanda sunt.

VERSUS

ΥΥ 2

VERSUS 33. 34. 35. 36. 37.

Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam Gallus cantet ter me negabis. Ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum &c.

QUESTIO I.

Verane Christi tristitia fuerit?

§. 1. **D**E negatione Petri dicam v. 69. & sequentibus: nunc de tristitia Christi agendum est, de qua plura Lucas, cum sanguinei sudoris facit mentionem. Ingressus igitur in locum, *χλωρόν* ut in Græco, non ut lateret, sed ut oraret, & ut Ioan. 18. 2. dicitur, ibat secundum consuetudinem, itaque eum esse venturum sciebat. & Iudas. Nomen horri Gethsemani, hoc est pinguis, oleosus, alij vero eo modo dictum putant, ut in latino Primus, Secundus, & significat lapidem. Ut sit sensus. Octavo lapide ab urbe fuisse. Qui vel eo ipso refutantur, quod locus urbi fuerit vicinior, & incogitanter phrasin Hebræam ad latinam locutionem non sine violentia detorqueant. Dicitur & hortus *שמן* *Ge semani vallis pinguis*, Syriace additum est *דאלה* Euphonia gratia.

Magna Christi tristitia.

§. 2. Tristitiam igitur Christi Evangelista exponit grauissimis verbis. Tres secum seorsum assumpsit, ut tristitia testes essent. Et cepit contristari. Cum voluit scilicet, non enim reluctantem passio illa oppresit. Primo dicitur *λυπώθη*, & ipse animam suam dicit esse *πεπληγμένην* valde tristem circumfusam merore. *λύπη* Christi est vehemens, vitiosa non fuit. Blasphemant igitur, qui eum, ut hominem tristitia victum criminantur, & contra rationem egisse. *λύπη* enim Suidas ait definiti *συνδυάζειν τὴν ψυχὴν*, animi contra rectam rationem esse contritionem & agrestudinem. *δὴ* τὴν *λύπην* eis *δάκρυα* τὸς ὀφθαλμοῖς, quod oculos in lacrymas resoluat. Verum Christi tristitia ex recta ratione, & caritate assumpta est. Nec erat *δύσφη* opinio presentis mali, sed certa scientia, & presentia, & iam iam instantis. Plus etiam est *ἀδύναμις*. Nam *ἀδύναμις* est magna tristitia, qua homines ex improviso in magnis periculis, cum *ἀμνηστία*, & *δολεῖα*, cum nulla sese expediendi ratio offert, opprimuntur, cum stupore & exanimatione quadam ut defixis in præsens malum cogitationibus, mente alienati videantur. Syrus priore loco habet *למחשבתו* *lemethemaru*, posteriore *למחשבתו* *למחשבתו* est lugere, tristari, *עייף* est angustiarum, ita ut ille sit interpretatus *ἀδύναμις*, tristitiam prementem, angustias. Nec modo illa tristitia in appetitu sensitiuo, sed etiam in voluntate fuit. Et tristitia usque ad mortem. Adeo ut quasi media in morte constitutus doluerit. Nonnulli interpretantur adeo fuisse magnam, ut mortis causa esse posset. Non enim hoc indicat, morte fuisse finiendā: sed eius magnitudinē exponit.

Tristitia ad mortē.

Spontetri status est.

§. 3. Tam magna tristitia vitiosa non fuit in Christo. Idcirco enim dolores, & tristitias admisit, ut pro nobis pateretur, itaque actus fortitudinis heroicæ fuit, quo delectationem & gaudium beatitudinis sue, ita temperavit, ut tristitiam & dolorem non minueret. Quemadmodum ex flagellatione, transfixioneque dolorem ingentem sensit, nec eius aculeos gaudii beatitudinis permisit obtundi, ita quoque in ani-

ma intima, passiones & dolores admisit, ut certamen suum perficeret, & vinceret. Itaque non fuit *παθητός*, seu celeris turbatio, quæ mentis an maduerationem anteuerteret. Sed voluntarie admissa corporis, & animæ laniena. Ita D. Thom. p. 3. q. 18. artic. 6. Damascen. l. 3. de fide c. 26. Fuit illa tristitia voluntatis: Agatho papa Epist. quæ recitatur in Synodo sexta, action. 4. & Sophron. in Epist. in eadem Synodo act. 11. Cyrillus l. 4. in Ioan. h. 10. Theaur. c. 3. Ratio perspicua est, nam tristitia natura sua afflicta est, qui indifferens est, & sine peccato, imo etiam sanctus, si corporales causas. Dolor instans, Iudæorum scelus, fuga discipulorum, hominum pro tanto beneficio ingratitudo. Denique ut dixi nostros dolores experiri voluit, & tentari per omnia absque peccato. Causæ autem illæ spirituales erant pleræque ideo non appetitum duntaxat inferiorem, sed voluntatem præcipue afflixerunt. Tristitia autem voluntatis sponte admissa, ob causas honestas, non potuit, non esse virtutis actum. Quomodo autem diuina virtute, gaudium perfectum, & summa tristitia eadem in anima esse potuerint, Theologi & Physici quaerunt. At non est hac in re difficultas, cum diuersæ causæ fuerint. Aliud motuum gaudij, aliud tristitiæ. Eadē de causa, seu obiecto tur mali gaudere, & tristari eodem tempore nemo potest.

Caput erat, & summa, ut se Christus, vere hominem, vere mortalem ostenderet. Optime Ambrosius. Non solum inquit excusandum non puto, sed etiam nunquam magis pietatem eius. Maiestatemque demior. Minus enim contulerat mihi, nisi meum suscepisset affectum. Ergo promissum, qui pro se nihil habuit, quod doleret, & sequens illa delectatione diuinitatis æternæ radio mea infirmitatū affluat. Confidenter ergo, tristitiam nomino, quia crucem prædico. Neque enim speciem incarnationis suscepit, sed veritatem. Debit ergo & dolorem, ut vinceret tristitiam, non excedat ret. Neque enim habent fortitudinis laudem, qui stuporem magis vulnorum tulerint quam dolorem.

Et Cyrillus. Quod autem non voluntaria quodammodo fuerit crucis passio Christo, voluntaria autem propter voluntatem patris, & propter salutem nostram, ex precatione eius facile discis. Pater si fieri potest, transeat a me calix iste. Eadem enim ratione, qua verbum Dei Deus est, & ipsa natura vita, nemo ambigit, quod nullo modo mortem formidauit: vero autem factus, permittit carni, ut sua patiatur: & ideo ut vere homo presentem iam in ianuam mortem expulset a dñe. Si possibile esse Pater transeat a me calix iste. Verum quoniam aliter fieri non potest, fiat non ut ego volo, sed ut tu.

§. 4. Caluini multa sunt hoc loco blasphemia & Cæcilia impia. 1. Nam nunc se prodit carnis infirmitas, & affectus intimi se effundunt. 2. In nobis ideo nullus vitio caret affectus, quia omnes modum ac rectum temperamentum excedunt. Nostros affectus omnes, qui in excessum ebulliunt ait esse vitiosos. 3. addit. Unde autem illi, & moror & anxietas & formido, nisi quia in morte tristius aliquid, & magis horribile concepit, quam separationem animæ & corporis: Et certe mortem subiit, non tantum ut in terra in cœlum migraret, sed potius ut maledictionem, cui eramus obnoxij in se suscipiens, nos ab ea eximeret. Non ergo mortem horruit simpliciter, quatenus transitus est ex mundo, sed quia formidabile Deitribunal, illi erat ante oculos, iudex ipse incōprehensibili vindicta armatus; peccata vero nostra, quorum onus illi erat impositum, suā ingenti mole cum premebant. Quare nihil mirum, si horribilis exitij abyssus metu & anxietate duntaxat cruciavit.

Obseruandum tamen, quod habet v. 38. Tristitia suæ conficiō facit, ut ad sympathiam exasperet: non quod eum lateret ipsorum debilitas, sed quo magis impoſterū eos ſocordix ſuæ puderet. Potro hæc locutio

locutio lethale doloris vulnus exprimit; ac si dixisset, *tristitia se exanimem esse vel semi-mortuum.* Sic Io-
nas Dominus respondet, cap. 4. *verbi gratia sum vsque
ad mortem.* Quod ideo admoneo, quia ex vetustis scri-
pturis quidam hunc locum argute tractando inae-
que philosophantur, quod Christi anima non in mor-
te sed vsque ad mortem tantum tristis fuerit. Atque
hi tantis tanti moris causa in mentem venire no-
bis debet; neque enim sic animam Filij Dei mors per-
fecit, nisi cum Dei iudicio sensisset sibi esse ne-
gocium.

§. 1. *Prodit, inquit, se carnis infirmitas, affectus intus se
produnt.* Verbis dari venia potest, sed impium illa sen-
sum continent. Ne ergo affectus prorumpere suo pu-
temus impetu, ut corrigendi sint. Hoc enim postea
audimus ex ipso Caluino. Nolim certe eo modo lo-
qui, vti de eam prorumpere, aut effundere, nisi adda-
mus id fieri Christo providente, & virtutis causa per-
mittente.

Secundum etiam improbum est, omnes nostros
affectus vitiosos esse: quia in excessum ebulliunt. At
non potest, ut ita contineantur ne vilo modo exce-
dant. Aliqua tristitia, & læticia vitiosa est, at potest ef-
fectus moderata, ut vitiosa non sit. Si non admittit vl-
lum affectum innoxium, iam in stoicorum castis mi-
litis. Seneca a. Chrysippus, Zeno nullum affectum sine
culpam offerebant. Cicero Tulo. 4. Sen. Epist. 76. &
Epist. 85. omnes affectus in malis animi censet, falsam
& iniquum mediocritatem pronunciat, at Christus
Dominus mediocres & temperatos affectus admisit.
Seneca nullam moderationem admittit. Epist. 116. *V-
trum istum in medicos habere affectus, an nullo sepe quasum
est. Nihil illi expellit: Peripatetici temperant. Ego non video
quomodo salubris esse, aut vitiosus possit vlla mediocritas morbi.
Nihil tamen nihil est, quæ tibi non vis negari, eripio: facilem
mendacemque, præbebo, rebus ad quas tendis, & quas aut
vite negligas, aut vitiles, aut iucundas putes: detrahā vitium.
Nam cum tibi cupere interdixero velle permittam: Vt eadem il-
la inceptus facias, ut certiore consilio ut voluptates illas magis
sentias. Quamvis, ad te magis perueniunt, si illi imperabis,
quam si ferias. Sed naturale esse inquit, ut desiderio amici tor-
queat, ut tempus lacrymis tam iuste cadentibus. Naturale est o-
mnium hominum tangi, & aduersis contristari: quare non
permittas tibi hunc tam honestum mala opinionis metum.
Nullum vitium est sine patrocinio, nulli non initium, est vere-
cundum & exorabile, sed ob hoc latius funditur. Non obtinebis
ut dignat, si incipere permiseris. Imbecillus est primo omnis af-
fectus, deinde ipse se concitat, & vires dum procedit, patat: Ex-
citantur facilius quam expellitur. Quis negat omnes affectus à
quodam quasi naturali fluere principio? cur am nobis nostri na-
tura mandauit, sed huc ubi nimum indulgeris, vitium est. Vo-
luptatem natura necessarijs rebus admisit, non ut illam pe-
teremus, sed ut ea, sine quibus non possemus vivere.*

Caluini d. scipulus Pareus l. contra Bellarminum
de gratia primi hominis, etiam ipsum arbitrium pec-
catum facit. Verba eius sunt. [Vt igitur non sequitur:
Qui gignit hominem non est ipse homo: sed contra
Qui gignit hominem, est ipse etiam homo: quia vnū
quodque gignens, gignit sibi simile, & omne genitum
participat naturam sui gignentis: ita minime sequitur.
Concupiscentia gignit peccatum. Ergo non est ipsa
peccatum, sed contra: Ergo & ipsa peccatum est. Cau-
sa enim Peccati peccatosa sit necesse est. Hinc sequi-
tur liberum arbitrium Adami genuit peccatum, ergo
& ipsa erat peccatum. 1. Vnumquodque gignens
gignit sibi simile, concupiscentia est gignens peccatū,
ergo gignit sibi simile, ergo & ipsa peccatum. 3. Omne
genitum participat naturam sui gignentis: peccatum
autem est genitum. ergo participat naturam sui gig-
nentis ergo genitrix concupiscentia etiam ipsa pecca-
tum est. Ergo genitor Adam etiam ipse peccatum est.

Adami Conzen. in Euang. Tom. 1.

Sic ergo & arbitrium Adami & Adamus ipse peccatū
est.] Fœdior hæresis cogitari non potest, pariter esse
sequitur, non modo voluntatem peccantem esse pec-
catum sed etiam hominem ipsum, unde voluntas man-
nat, & Deum à quo factus est homo. Hæc porro est
hæresis Flacciana.

§. 6. *Mortem non horruisse Christum putat, per eam enim
de terra in cælum migravit.* Contrarium Christus pro-
testatur, mortem ter deprecat, transire calicem de-
siderat, mortem igitur timuit, mors quidem transiit
erat de terra in cælum. Sed transiit tamen in cruce as-
per, pleus tormentis, ideo mortem horruit ut ho-
mo. Mortem nihil tristius concepit. Horribilis abyssus,
exitij nullo eum metu cruciauit. Non timuit Deum
iudicem, quem sciebat patrem. Certissimus de salute,
de gloria resurrectionis, de regno æterno erat, cur da-
nationem timeret? Quomodo metueret Christus po-
tuit exitum, cum non metuant Calviniani? [Neque
enim, inquit Calvinus. l. 3. inst. c. 2. §. 6. vnum id in fidei
intelligentia agitur, ut Deum esse nonerimus, sed et-
iam imò hoc præcipue, ut quæ sit erga nos voluntate,
intelligamus, neque enim scire, quis in se sit, tantum
nostra refert, sed qualis esse nobis velit.] Calvinus in
media apostasia, Beza inter libidines dubias certo scit,
Deum sibi propitiū, non metuit, non dubitat: Chri-
stus Dei filius, in quo peccatum non erat, metuit? Si
timuit, hæsitauit, ergo in Christo fuit, quæ in
nobis ferre non possunt. *imò* seu halitationem Pa-
reus appellat Rom. 8. 2. *desperationis officinam.* Barabru
infern. & v. 25. *Vestibulum inquit inferni.* & dub. 6. *con-
scientia perpetua fluctuatio, & Rom. 11. fides non potest con-
sistere cum dubitatione. Qui dubitat an sit saluandus non cre-
dit vitam æternā. & c. 15. Rom. gaudium non potest esse & pax
ubi non est spes, id est an hoc optineat.* Christus igitur cum illa
dubitatione colluctaretur non potuit, nisi Deo non cre-
didit, quod impium est vel cogitare. Verum de his
plura paulo post dicam.

Christus
mortem,
non inferos
timuit.

Calui-
niani nō
timēt
inferos.

VERSUS 39.

*Et progressus pusillum, procidit in fa-
ciem suam orans, & dicens: Pater
mi, si possibile est transeat à me ca-
lix iste, verumtamen non sicut ego
volo, sed sicut tu.*

QVÆSTIO I.

Cur Christus petiuerit ut à se calix transiret?

§. 1. Sequitur nunc oratio Christi ter repetita, sum-
mo in mœrore, dormientibus discipulis, Ange-
lo solante, sudore sanguineo erumpente. Oratio illa
humanæ naturæ desiderium indicat. Secundum hoc
orat, secundum quod tristatur, ut Origenes monuit.
Tres fidei sumos secum abducit, & vigilare iubet, *susti-
nere hic, uenire quædam.* Syrus *MS. 177. Kanaan li. expectate
me.* dixerat enim: *tristis est anima mea vsque ad mortem.*
MS. 177. agnoscendo est anima mea, deinde progressus pu-
sillum, Lucas *actum lapidis esse ait.*

§. 2. Oratio illa meditata fuit, ideoque religionis
& prudentiæ opus, summæque caritatis & obedi-
entiæ erga Deum promptissima demonstratio. Non e-
nim tantum appetitus sensitiui, sed rationis & volun-
tatis est actio. Mortem natura horret, hanc depreca-
tur, hoc naturæ desiderium Deo exhibet: non contra-
dicens Deo, non agens contra præceptum, sed huma-
næ naturæ imbecillitatem ostendens: appetitus autē
inferior natura sui conseruationem desiderat. Quænis
iple appetitus etiam ex redundantia voluntatis sese

Oratio
meditata
est.

Yy 3 diuino

diuino imperio conformare soleat, vt exponit Soarez in 3. p. Tom. 8. & Tom. 3. Verum illa ratio conformitatis appetitus non nisi ex voluntate est: quamuis enim appetitus inferior, iussu voluntatis in rogum, & in eculeum ascendat, ex sua tamen natura renititur. Quemadmodum corpus nostrum & membra voluntati obtemperat etiam ad destructionem & exitum sui. Naturæ tamen semper est aliqua repugnantia: nam & deorsum descendit, & manus ac pedes, clauis forantibus restiterunt, omnia tamen voluntati seruiuerunt. Sic appetitus fugit dolorem, in fame cibos, in sibi potum desiderat. Explicuit hanc orationem D. Ambr. de bono mortis cap. 7. & in Psalm. 39. Vnde etiam ad sacrificium passionis voluntarius accessit. Meritoque prædixit. Voluntarie sacrificabo tibi. Sed forte dicas, quomodo in Euangelio dixit. Pater si possibile est, transfer à me calicem hunc: sed non sicut ego volo sed sicut tu vis: & videtur quidem esse distantia voluntatis: verum intelligimus aliud esse, quod secundum unitatem diuinitatis exprimitur, vbi dicit. Ego & Pater vnum sumus: aliud quod secundum hominis est locutus affectum, quem innuit cautum esse debere, nec presumere, quod facile implere non possit: ne dum præmiū querit incidat sacrilegiū.

Facere non possum quin S. Ambrosij verba quæ instat commentarij sunt ex lib. 10. in Luc. cap. 22. adferam, me enim mirabiliter delectant. Doles, inquit, ergo Domine, non tua sed mea vulnera, non tuam mortem sed nostram infirmitatem: & nos estimauimus te esse in doloribus, cum tu non pro te, sed pro me doleres: Infirmitas enim es, sed propter peccata nostra; non quia illa tibi infirmitas erat ex parte assumpta. Sed pro me suscepta: quia mihi proderat vt e-ruditio pacis nostra esset in te, & luore tuo vulnera nostra sanares: Sed quid mirum si pro omnibus doluit, qui pro vno fleuit: & quid mirum, si moriturus pro omnibus taceat, qui Lazarum resuscitaturus illacrymat: Sed & ibi pia sororis lacrymis commouetur, quia mentem humanam tangebant: & hic alto operatur affectu, vt quia in carne sua peccata nostra perimebat, merorem quoque anima nostra sue anima merore aboleret. Et fortasse ideo tristis est, quia post Ada lapsum tali transitu nobis erat ex hoc seculo recedendum. Vt mori esset necesse. Deus enim mortem non fecit, nec latatur in perditione viuorum, & ideo fastidit, quod ipse non fecit. Denique ait, transfer à me calicem hunc. Quasi homo mortem recusans, quasi Deus sententiam suam seruans. Oportet enim mori nos seculo. Vt corpore iuxta diuinam sententiam, in terræ limbum naturæ sine soluto, spiritu resurgamus Deo. Quod autem ait, non mea voluntas sed tua fiat: suam ad hominem reuoluit, patris ad diuinitatem. Voluntas enim hominis temporalis, voluntas diuinitatis æterna. Non alia voluntas patris, alia filij: vna enim voluntas, vbi vna diuinitas. Disce tamen Deo esse subiectus, vt non quod ipse vis eligas, sed quod Deo scias esse placitum. Deinde verborum ipsorum proprietatem consideremus. Tristis est inquit anima mea. Et alibi. Nunc anima mea turbata est valde. Non ergo suscipiens sed suscepta turbatur. Anima enim obnoxia passionibus, diuinitas libera. Et enim spiritus promptus, caro autem infirma. Tristis est autem non ipse sed anima. Non est tristis sapientia, non diuina substantia, sed anima. Suscepit enim animam meam, suscepit corpus meum. Non me fecellit, vt aliud esset, & aliud videretur. Tristis videbatur & tristis erat non pro sua passione, sed pro nostra dispersione. Denique ait: Percutiam pastorem & dispergentur oues gregis: Tristis erat, quia nos paruulos relinquebat. Ceterum, quam constanter se morti obtuleris, connexa declarant: quandoquidem querentibus occurrit, turbatos confirmauit, trepidos prouocauit, proditorem osculi dignatione suscepit. Nec illud distat à vero, si tristis erat pro persecutoribus suis, quos sciebat immanis sacrilegi panis daturus. Et ideo dixit. Transfer hunc calicem à me. Non quia Dei filius mortem timebat, sed quia nec malos perire volebat. Vnde & dixit, Pater dimitte illis hoc peccatum, ne exitialis esset populo passio sua, futura omnibus salutaris.

§. 3. Nunc Caluinum vere Antichristi satellitem & latanæ mancipium audiamus.

Primo. Orationem probat solitariam, tum ob alias causas, tum vero, quod Deus multas ineptias suas permittit dum seorsum orant, quæ in hominum conspectu ostentatione non carerent.

Secundo. Ego vero tam etiam abruptum fuisse votum fateor, non tamen dubito, quin precationem Christus conceperit.

Tertio. Nec obstat, quod rem impossibilem sibi concedi poscit: quia non semper fidelium preces continuo tenore ad finem vsque fluunt: non semper & quabile temperamentum seruunt, non semper etiam distincto ordine sunt compositæ: quin potius implicite & perplexæ vel configuntur secum vel in medio cursu subsistunt.

Quarto. Mem perculsus fuit, vt necesse foret, inter violentos tentationum fluctus, quasi alternis votis vacillare. Hæc ratio est cur mortem deprecatus mox sibi fratrem iniiciat: Patrique imperio se subiiciens, Votum illud subito elapsum castigat ac reuocat.

Quinto. Sed queritur quomodo æternæ patris decretum rescindi postulet, cuius minime ignarus erat. Nam etiam interponitur conditio. Si possibile est, hoc tamen absurdum videtur, flexibile Dei, consilium mutare. Sic enim penitus statuere conuenit fieri non posse vt Deus consilium retractet. Apud Marcum verum videtur Christus Dei potentiam decreto opponere. Omnia inquit tibi possibilia sunt. Atque perperam hoc Dei potentia extenditur, vt variū & mutabile reddendo, veritate eius infirmet. Respondeo nihil esse absurdum.

Sexto. Certe in primo voto non apparet placida illa moderatio quam dixi: quia mediatoris officio defungitur quantum in se est, reuocet ac retractet.

Septimo. Hic indocti homines insurgunt, remque indignam esse clamitant, quod veritus sit Christus absorberi à morte. Ego autem ipsos mihi respondere velim, quænam metum fuisse putent qui guttas sanguineas Christo expressit, nunquam enim nisi à duro & insolito horrore fluxisset mortalis ille sudor. Si quis hodie sudando sanguinem emittat, & quidem tanta copia, vt guttæ in terram distillent, incredibile potentia erit. Si cui hoc contingat mortis timore, pusillo & muliebri animo esse dicemus. Ergo qui Christum negant precatum esse vt eum pater à mortis gurgite eriperet, molliorem illi affingunt vel plebeio homine indignam dico: in promptu solutio est, cum diuinæ malæditionis horrore perculsus est Christus, sic tactum fuisse carnis sensum, vt fides illæsa & incolumis permaneret. Fecit enim naturæ eius integritas, vt eadē qua nos suis aculeis pungit, tentationes sine vulnere sentiret. Plura habet Lib. 2. inst. c. 16. §. 8. & c. 13. c. 8. §. 9. Ante omnia Catechismus Heidelberg. de descensu ad inferos. fol. 21. Verum singula expendamus.

§. 4. Orationem solitariam Christus frequenter inculcat, & agendo, & monendo: multaq; eius sunt utilitates: At nusquam illa Caluiniana à Sanctis patribus est tradita: Quod Deus suis multis ineptias permittat, dum seorsum orant, ipse Dominus promittit fore, vt pater, qui est in abscondito reddat, non fore vt ineptias permittat. At quænam illæ sunt ineptiæ: Definire eas esse, quæ in hominū conspectu ostentatione non carerent. Non fuit hic quæstio: Quænam illæ sunt, quæ ostentatione non carerent: An *γυναικεία*, in facie projectio, luxuria, peccatoris tunica, gemitus, lacrymæ? an manuum extensio, clamor, meditatio, eiusdem iteratio: Hæc Caluinus ineptias vocet, sine dubio impie filium Dei, & fideles irridet, nam quædam Christus vsurpat, & in vtroque testamento sancti vsurparunt, vt non ineptiæ, sed incitamenta pietatis, signaque deuotionis vocati & censerentur debeant.

§. 5. Abruptum votū appellat, quod vitiosum est. Nam

Nam abrupta oratio, aut abruptus est locus orationis, quæ cum ceteris non cohereret, quales sunt patheticæ, quæ impetu affectuum voluntur, non autem ratione gubernantur. Sic autem à locis terræ, & rupibus resonant, quæ præcipitia, & rupes habet. Votum hoc Christi, quamvis naturæ tristantis indicium fuerit, pacatissimæ tamen rationis opus erat. Ostendit eum se accepisse, non tamen carnis imbecillitate se per abrupta deuolui. Verissime Tertull. l. i. de fugâ in persecut. licet iam tum non amplius noster. cap. 8. *Propterea quidem & ipse est: animam anxiam usque ad mortem, & carnem infirmam, ut tibi ostenderet, primo in se velle, ut quæ substantiam humanam fuisse ex proprietate anxietatis animæ, & imbecillitatis carnis, ne aliam ve quidam nunc putarent aut carnem aut animam Christi interpretarentur.*

6. Gratius est quod addit. Rem impossibilem petitis; & preces fidelium non semper eodem tenore fluere respondet; quæ si ad Christi preces pertinere indicant, eum concedat necesse; si ad Christum non pertinet defectus precum, quas fideles fundunt: scilicet præces Christi omnia scientes cum precibus fidelium comparantur. Queritur enim cur Christus, non cur fideles impossibilia petant. Ad Christum, quod attinet, Augustinus l. 3. c. 4. de consensu Evangelistarum interpretatur, si possibile est fieri. Quibus verba si adiungas, quod illi duo dixerunt, & quod ipse etiam Marcus ex persona sua pariter posuit, ita sententia manifestatur: ita si fieri potest, omnia enim tibi possibilia sunt, transfer calicem istum à me: ne quis eum putaret patris minuisse potestatem cum ait, si fieri potest: non enim dixit si facere potes: sed si fieri potest. Viri autem potest, quod ille voluerit. Sic itaq; dictum est si fieri potest: ac si diceretur si vis. Manifestauit enim Marcus, quæ intellectu accipiendum sit si fieri potest: quando ait, omnia tibi possibilia sunt.

Vera interpretatio, non enim de absoluta Dei potentia, sed voluntate agitur. Omnia autem, quæ sunt apud quatuor Evangelistas, dicta non dubito, cum ter orant, & desiderium pluribus verbis aperuerit. Non igitur petit, quod est impossibile, sed naturæ infirmitatem mortis horrore trepidantis offendit, ut eum patri offerat, & eius imperio immolandum tradat. Sic & Ambrosius l. 2. de fide c. 3. Scriptum est inquit: *Impossibile est transferre à me calicem hunc. Et ideo non immerito est, quomodo de possibilitate ambigit? Ergo qui omnipotentem probauit, utique ambigere eum de possibilitate non potest.* Verba inquit, Christi sunt. Verum dicis. Sed quando, & in qua forma loquatur aduerit. Homini substantiam gessit, hominæ assumpsit affectum. Deniq; supra habes, quia progressus pugnam prouidit in faciem suam, oras, & dicens: *Pater se possibile est. Non ergo quasi Deus, sed quasi homo loquitur.* Deus enim possibile aliquid, aut impossibile nesciebat. Aut aliquid impossibile Deo cum scriptum sit: impossibile enim tibi nihil est: De quo autem dubitat, de se an de patre: Deo eo vtig, cui dicit. *Transfer: & dicitur hominis affectu.* Ergo propheta non putat aliquid impossibile Deo. Propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Deum inquit a hominibus constitutus Deum: Et dubitat de Patre Deus & de morte formidat: timet ergo Christus: & cum Petrus non timeat, Christus timet: Petrus dicit: animam meam pro te ponam, Christus dicit: *Animam meam turbatur.* *Primum, verum est, & primum vtimum, rationi.* Itaq; Dei filius orationem non abruptis, sed continuo tenore usq; ad finem illa decurrit. Non est sapientissimæ animæ, non posse perficere, aut non nolle. Ab æquabili temperamento prudentiæ, cōsiderationis, pietatis, nulla Christum turbationis prole dimouet: nihil in eo, à quo est omnis ordo, esse potest inordinatum. Nihil in eo perplexum, aut impicatum, qui omnes hostium cogitationes, omnes penas usque ad minimum flagellorum idem præuident, & ipse suscipiebat. Curus itaque nulla meditatione obliquatus est, sed recta ad portum tendit. Nec vacillauit alternis votis, ut nunc vellet

mortem, nunc nollet. semper voluit, ad mortem venerat, à Deo decretam nouerat, sic impleri oportere scripturas prædixerat, imo impossibile norat, aliter fieri: nec mutari Dei immutabile decretum postulat. Sed natura, ut talis erat, motum exprimit. Nec secum configit, nec contrariis voluntatibus agit, sed varios sentit, & sponte motus. Natura contestatur, caritas spiritali læticia fruitur.

Quod vero addit, frenum sibi iniicere, & votum subito elapsum castigare ac reuocare: iam omnino non castilium Dei peccati accusat. Si frenum motibus iniicere necesse est, extra orbitum igitur euagabantur, si castiganda fuerunt desideria, & reuocanda, non igitur sine vitio Dei filius, qui quamuis se ipse correxerit, & castigarit, & vota effrenia reuocarit, non tamen idoneus est redemptor, cum peccato non caruerit. Si enim vota, quæ freno retinenda, reuocanda, castiganda fuerunt, secundum rectam rationem, & Dei legem concepta fuerunt, nihil in illis fuit castigandum. Sed omnia Christi facta, dicta cogitata perfectissima, atque exactissima virtutis fuerunt, meritorique. Improbatur igitur fuit votorum sanctissimorum reuocatio, ac correctio. Si virtutis illi decus ac perfectio defuit, peccatum fuit. Omnia enim Christi opera vel bona, vel mala fuerunt, nullum adiaphoron. Si peccauit subito voto, mortale igitur crimen fuit ex Caluini dogmate, nullum enim agnoscit veniale peccatum. At subito elapsum est. Si votum est animi sibi presentis, de liberantis, libertate sua videntis, non potest excusari, qui sciens volens, votum, quod castigatione & reuocatione egebat, conceperit. Correctio non facit, ut peccatum non fuerit, sed vt ne sit; non potest corrigi, nisi quod deprauatum est, non debet castigari, nisi quod imputatum est. Quin Christum facit instar aliorum hominum vitiosum: si enim votum freno, correctione, reuocatione, castigatione dignum subito elapsum est, idq; inuito, vel alia cogitatione occupato, uti solent, hominum, non ergo omni modo in sua potestate habuit affectus. Talis ergo Christus, quales describunt stoici miseros homines quorum affectus rationes, & consilia præcurrunt, quibus suaderi non potest. Non sunt affectus vitiosi, à Deo enim dati sunt, ideo Aristoteles recte dixit, iram virtuti pro armis esse, apud Senecam l. de ira. Sed à nobis summi deponiq; ut bellica instrumenta, non possunt, induentis arbitrio. Ipsa sæpe per se pugnant, non expectant rationis vt ducis imperium, ante signum datum inconditè procurreunt. Quod si in Christo eadem est infirmitas, vt suo iure prorumpant affectus, vt habeant, non habeantur. Si Christum non ratio, sed etiam tristitia bruto impetu, non expectata tuba mouit, ita erroris sui à se penas exigere oporteret. Posset etiam ira, dolor, voluptas, quod potuit tristitia: atq; ita Christum fingit Caluinus, quales Deos suos poetæ, vitiis humanis obnoxium. Falsum igitur est, quod ait. *Non fuit igitur hac meditata Christi oratio, sed vis & impetus doloris vocem ei extorsit, cui statim addita fuit correctio.* Extorsit? Tenere ergo non potuit, aut quantum niti in contrarium potuit, noluit. Si non potuit, affectu igitur victus agebat, si noluit, cum posset frenare affectum, deliquit, quod corrigere maluit, quam non facere corrigenda. Plus sapienti suo stoici tribuebant. Nam vt dixit Zeno, (Seneca l. de ira c. 16.) in sapientis animo etiam cum vulnus sanatum est, cicatrix manet, sentiet itaq; suspiciones & umbræ affectuum, ipsi quidem carebit. At Caluinus iam in Christo & vulnus, & cicatricem concedere debet, quando affectum extorsisse vocem non meditam vocem corrigendam pronunciat. Mallianum sed falso Claudianus dilaudat.

Seruati inoffensam diuinam modestia vocem. Temperiem seruati oculi, nec lumina seruat

xy 4

Asperat

115
113
angelica

Non fuit
subitum
votum.

Nihil
Christo
extortum.

*Asperat, aut rabidas diffundit sanguine venas.
Nullaque mutati tempestas proditur oris.
Quin etiam fontes expulsa corrigis ira.
Et placidus delicta domas, nec dentibus unquam
In frebris horrendum, fremitu nec verbera posc.
Qui fruitur poenâ serus est, legumque videtur
Vindictam præstare sibi, &c. Dis proximus ille est,
Quem ratio non ira mouet, qui facta rependens
Consilio punire potest.*

Adulantis illa sunt, at in Christo verissima. Improbe itaque Calvinus Christum minoris æstimat, quam suos Heroes Ethnici.

*Meditata
Christi o-
ratio.*

§. 7. Totam igitur Christi doctrinam incertam facit: si enim aliquando dolor vocem corrigendam extorserit seu volenti, seu inuito, certe erranti; quispondeat, id non sapientius esse factum? Qui aliquando deliquit, sine peccato non fuit. Non fuit oratio meditata, inquit. Quomodo non meditata, cum toties se venisse profiteatur, ut animam ponat pro omnibus suis? cum Petrum à morte subeunda deterrentem vocaret Satanâ: Quid aliud meditatus est tota vita, nisi mortem? Proloqui non meditata, ut lingua præcurrat mentem in magno vitio ponitur: quod ablit, ut Christo impingamus. Iob certe eum superaret, qui inter lōgos cruciatus labiis suis non peccavit, cum metus tormentorum Christo vocem corrigendam extorserit, Iob autem in ipsis cruciatibus æstuans ratione, & pietate vocem moderatus sit.

Deliberata autem oratio fuit; nam & mortem ut naturæ inimicam, tormenta tristissima, ut in se mala, & vitæ noxia ex ea consideratione deprecatur, vox enim illa naturæ est, quæ mortem & cruciatus ut in se, sine alia consideratione spectantur, merito, iureque, & sine culpa horret, & fugit. Rursus eandem mortem qua erat redemptio, & à Deo iussa amplectitur.

§. 8. Eadem inquit vehementia cœlestis decreti memoriam abstulit.

*Non est ob-
litus officij
sui.*

Excusare vocem vi doloris extortam nititur. Vehementia dolotis oblivionem induxit, caliginem oculis obduxit. Indigna vox Christiano. Si metus supplicij memoriam abstulit, quid ipsum supplicium facturum putemus? Si memoria decreti cœlestis excusata est, si ratio sopita, si scopus incarnationis in mente non erat, redemptor non erat. Si pati noluit, quod hoc decretum esse, oblitus fuit, nec reliqua ergo meminerat, se Dei filium esse, Messiam esse. Eaque oblivione ut precando, sic iubendo, docendo delinquere potuit, si enim oblivione cœlestis decreti ad indignas se preces impulit, ut in primo voto non apparet placida illa moderatio, quam Calvinus dixit, *Quia mediatoris officio defungi, quantum in se est, renuit, ac delectat, etiam ad imperia, ad fugam impellere poterant.* Hæc quidem refellit ipse textus. Si mediatoris officio defungi delectat, non ergo oblitus erat etiam in ipsa oratione, sibi impositum. Si tenuit Deo sese opponit. Deinde ter eundem sermonem orat, semper infirmitas humanæ naturæ desiderium proponens, & Dei se voluntati resignans, non igitur subita erat oratio, non extorta vox, non sine meditatione. Quomodo enim postquam bis sese corripit, & abruptum votum revocavit, ac castigavit, tertio eadem oblivione ac caligine, sui, rerumque oblita suarum voluntas Dei imperium delectat: Falsum igitur est, quod sexto loco Calvinus ait, in voto non fuisse placidam moderationem. At ubi deest moderatio affectuum, siue tristitiae siue desiderii, non est perfecta harmonia, & integritas virtutum, rationis dominum eliditur. Hoc enim quod supra & præter moderationem inest, vitiosum est, quod quamvis sit exiguum, quia tamen à regula recta desectit, primum est. Et quamvis tenui & leni commotione pulsa animum, inquierum tamē est, ac turbulentum, & licet

fluctus procellasque non concitet, leniter tamen motus ciet. At vero nos Christum omni ex parte perfectum dicimus, in quo nullus, ne minimus quidem, qui ingi possit, nisi ex sanctissima voluntate affectuum motus conditur: nec à magnis duntaxat, sed ab omnibus malis immunem dicimus.

§. 9. Tandem argumentum indoctorum solvere conatur. Si mortem timuisset, molli fuisse, damnationem metu perculsus est.

Respondeo. Metum fuisse ingentem & pauperem, metum autē mortis, non inferni. Nec ex eo argui Christi molliem, sed heroicā animi fortitudinem, qui ipse illam affectuum trepidationem admisit, cum vel martyres tormenta formidant, vel malefici ad suppliciorum aspectum impallebant, violento terrore concutuntur, excludere non possunt, multo minus sistere: collisa genia, dentium stridores, cæcæ imbecillitates ostendunt obtui illos metu & rapi, non eum in potestate habere. Alia est metus ratio, cuius humanitatem demonstrat, pati enim & illam voluit, & tam magnum metum esse voluit, nulla necessitate, sed liberrima voluntate. Hoc igitur argumento Calvinus totam impietatem effudit. Nam aut argumentum illius vanum est, aut Christum non sponte passum esse illum metum necesse. [Si quis, inquit, hoc die fudo, do sanguinem emittat, & quidem tanta copia, ut regna in terram distillant, in credibile portentum erit. Si cui hoc contingat mortis timore, pusillo & muliebri animo esse dicemus. Ergo qui Christum negant peccatum esse, ut eum pater à mortis gurgite eriperet, molliem illi affingant, vel plebeio homine indignam.]

Respondeo. Propositionem seu antecedens distinguere oportere. Si quis metu mortis coactus sanguinem sudet, aliquando posse esse animo pusillo, at si aliquis metum ita in potestate habeat, ut vel metuat, si velit eum affectum admittere, vel non metuat, si velit excludere, sponte autem, ut plus patiarur admittat, & quantum velit, admittat, non fore pusillo animo, si vel maximam tristitiam animo concipiat. Si martiri pro gloria Dei omnia, quæ in tormentis sunt tristissima subeunt, tantum Deus robur, viresque suggerat, ut sine mœrore cruciatus tolerare possit, cœlesti consolatione delibutus, (quorum exempla multa sunt), ille autem ardore plura patiendi, minui aliquid de solatio ac gaudio postulet, naturamque sibi relinquit, ut in interio etiam dolore crucietur, eumque cum excludere, vel temperare possit, acerrimum voluntario animi consilio admittat, nemo hunc mollem, aut pusillum animo eliceret: sed virum robustissimum, qui non cruciatus modo toleret, sed eorum etiam mitigationem respiciat. Hoc Christus fecit, dolores enim suos gaudio beatitudinis, quo fruebatur, noluit eludere, sed externum Angeli solatium adhibuit, ad eorum magnitudinem ostendendam.

Impium igitur argumentum est. Qui sudore sanguinem metu mortis coactus, inuiti morientes, affectu mortis oppressi, emittit, pusillo sunt animo, ac muliebri, molliem etiam plebeio homine indigna. At Christus sudorem sanguinem metu mortis coactus, immortuus moriens, emittit, victus timoris affectu. Pusillo igitur, muliebri, molli an mo fuit. Ecce qualem nobis Christum, qualem redem proitem, quam pudendum proponat, Calvinus. Turcismus. Si enim hæc ratio natio non vires modo, sed vel speciem habet: Necesse est Christum timori, tristitiae, dolori, angustiae, agnitionibus animi, mori aliorum fuisse obnoxium, ac proinde non dominum suarum passionum. Ideoque & humana in illo vitia fuisse. Pusillo animo fuit Christus si metu mortis sanguinem sudavit: Tāquam certum igitur statuit, metum in illo non fuisse libere ab illo assumptum, sed violenter incussum. Hæc ad impietatem arguunt.

tantis arguendam sufficiunt. Interim & hoc obseruandum est. Poffe etiam in homine minime molli, metu illius hominis oriri. si atrocia tormenta subeunda sint, si ab illis cogitandis animus non abducatur, sed imaginatio- ne, ac toto mentis intuitu in his meditandis fixus hareat, consolationes internas non habeat, aut non admittat, alias multas tristitiae causas videat, tenera & nobili sit corporis constitutione, & fortiter contra cohortem rerum tristium obluetur. quae omnia in passione Christi Patres & interpretes considerent. Ego in eo peto, ut dicam, in metu sponte assumpto non esse molliorem, sed quod ille maior est, eo robustior a- nimam patientiam, & portentosam esse, sponte tristitias tolerantem. Deinde vel ex eo solo Caluini argumento deestabilem apparere eius haeresein, qui Christi metum cum timore hominum mortis horrore pauen- tiam confert. Necessè est, ut Christum iudicari, non sponte suum, sed vi timoris in illam tristitiam abreptum. Ideoque timor ad tempus succubuisse.

§. 10. Cum exitu, seu damnationis metu Christum petulculum calumniatur, multo grauiorem maiestati illius homo nefarius iniuriam infert. Non enim Chris- tus damnationem metuit. Se enim Dei filium, & ele- ctum sciebat. Idque ab omnibus Prophetis praedictum. Si igitur damnandum se putauit, aut damnationem timuit, nec scientiam de regno suo, nec fidem habuit. Nec quicquam sapientiae est in responso Caluini. [In proprio est, inquit, solutio. quum diuinæ maledictionis horrore percussus est Christus: sic tactum fuisse sen- sam carnis, ut fides illa esset, & incolumis maneret.]

Illum iam errorem omitto, quod Christo beato fi- dem tribuit non credebatur, sed videbatur, sciebat: Hoc ergo. Stant opere timuit aeternae mortis abyssum, eamque deprecatur, putauit igitur eius periculum esse. Non ergo fidem tenebat de sua salute, aut scientiam certissimam. Si illa dubitatione tactus est carnis sensus, etiam fides & scientia vacillarunt. Nam carnis nomi- ne, non carnis, aut carnis sensus, & facultates, sed ip- sam rationem, & liberum arbitrium Christi intelli- gendum est: Hoc enim percipitur, quod deprecatur. Horret voluntas, & tristatur ob damnationem: quia ratio eam ut iam instat apprehendit. Mens pericu- li esse iudicat, & quia tanta est trepidatio, aut dubitat, aut euentura putat, quae timet, ideo enim deprecatur. Non autem potest, consistere cum tanta dubitatione, & trepidatione fides. Quemadmodum in illo fides non est, qui dubitat an Christus sit natus Messias, dum enim sic carnis sensus tangitur, etiam fides omittitur.

Quomodo vero horribilis exitus abyssus metu, & anxietate eum duriter cruciauit, quomodo precatur, ut Deum ab eo gurgite eriperet? Aliud verba probant. Impossibile est, transire a me calix iste. & vers. 42. Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum fiat voluntas tua. Quam sceleratum autem sit, dicere: Christum iudi- cante, non potuisse transire calicem damnationis nisi biberet illum, & id patri reliquisse, facile ex eo colli- gere licet. Quod possibile non fuit, ut biberet illum: non enim possibile fuit damnari Christum.

Quin Caluinus secum ipse pugnat. Nam in his pre- cibus aliquam discessionem a Dei arbitrio concedit. Sed primum hic queri potest, quomodo ab omni vi- tio pura fuerit eius voluntas, quae tamen cum Dei vo- luntate non congruebat. Nā si vnica boni & aequi re- gula est Dei voluntas, sequitur affectus omnes, qui ab ea dissident, esse vitiosos. Respondeo quāuis haec vera sit ratio, & formae nostras omnes affectus ad Dei arbitrium: esse tamen quandam obliquae dissensionis specie, in qua culpa caret, neque in peccatum imputatur: quemadmodum si quis tranquillum & florentem Ec- clesiam statum exspectat, si cupiat eorum liberatos esse Dei filios, sublatis ē medio omnes superstitiones, re-

pressam impiorum libidinem ne quid noceant. Haec quum per se recta sunt, rite possunt a fidelibus expectari quāuis aliter Deo placeat, qui vult filium suum re- gnare inter hostes, suos exerceri sub cruce fidei, & Eu- angelii victoriam contrariis satanae machinationibus illustrari: Videmus ut pia sint vota, quae in speciem a Dei voluntate discrepant, quia non exacte semper, vel scrupulose a nobis inquiri vult Deus, quid statueriti- ple, sed quod pro sensus nostri capta oprabile est, fla- gitaria se permittit. Iudicio igitur Caluini oratio Christi non omnino cum diuina voluntate conueniebat, at si damnatione deprecatus est, nulla erat, ne in spe- ciem quidem discrepantia. Noluisset enim filium suum damnari pater. Quod vero addit hos affectus et si lon- gius excutirent, quam oportet, non fuisse vitiosos, non posse nos in hac naturae corruptione perspicere feruorem affectuum cum temperie, qualis in Christo fuit, sed huc dandum esse honorem filio Dei, ne eum ex nobis aestimemus, non excusat Christum, sed sese accu- sat. Ille enim Christum ex hominibus aestimat. Nam cum Mose, cum Paulo eum comparat. [Neque enim fideles in fundendis precibus, semper ad speculanda Dei arcana conscendunt, vel tanquam in orio expēdunt, quid fa- ctu sit possibile. Sed votorum feruore interdū celeres ferantur. Sic Moses petiit deleri de libro vitae. Sic Pau- lus petiit anathema fieri. Non fuit igitur haec, medita- ta Christi oratio, sed vis & impetus doloris subitam ei vocem extorsit cui statim addita fuit correctio.]

Deinde multum timoris & tristitiae procellas susti- nuisse existimat, ut iam docui. Denique omnia quae attu- lit, eo pertinent, ut natura aliquid precationi Christi defuisse demonstret, ut ex ante dictis est manifestum. Nunc vero postquam multa contra Christum blasphem- ma dixit. Tandem negat eum ex nobis aestimandum, quod est verissimum, sed a Caluino non seruatum. Mo- net non intelligere nos affectuum feruorem cum tem- perie, quae in Christo fuit, at paulo ante dixerat. [Non apparet placidam illam moderationem. Impetu do- loris vocem extortam, cui fuerit addita correctio, ab- lata memoriam celestis decreti, caliginem oculis ob- ductam, votum subitum excidisse, castigatum ac re- uocatum, Christum inter fructus tentationum vacil- lare.] Haec similiaque ostendunt, nullam temperiem perfectā affectuum in Christo Caluinum agnoscere.

QVÆSTIO II.

Quid ex hoc loco Patres probant?

§. 1. S. Ambrosius ex hoc loco probat, Christum humanā naturam suscepisse, ut etiam animā assumpse- rit. I. de incarnatione c. 7. Nam cum illud quod ait Domi- nus: Tristis est anima mea usque ad mortem, & infra: Pater meus si possibile est, transire a me calicem hunc: sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis: non ad Sp. S. confessionem sed ad rationalis assumptionem animae, & naturae humanae refertur affectus, con- sequens est, ut per assertionem Domini Sacramenti, & pleni- tudinem naturae humanae fuisse astruamus in Christo & ab in- firmitatibus praedictis Spiritum S. separemus. Non est enim ob- noxius infirmitati, qui non est obnoxius passioni. Quare igitur quae ratione animam putent quidā a Domino Iesu, non esse sus- ceptā. an quia metus est, ne sensu Christus laboretur humano?

§. 2. Athanasius ita humanam ab eo naturam esse assumptam, ut Christo fuerint duae volūtaes, quo ar- gumento etiam vsi sunt posteri contra Monothelitas. Et quum inquit Petrus, pro certo habeat vniuersa domus Israel, quod Deus hunc Iesum Dominum & Christum fecerit, quem cru- cifixum: Non ibi de diuinitate eius verba facit, cum asserit eum Dominum & Christum a Deo factum esse, sed de humanitate eius quae est vniuersa Ecclesia: ea enim in eo, & dominatur & regnat. Et ex quo ille crucifixus est, etiam illa inmundā ad regnū caelorum existimatur, ut regnauerimus cum illo, qui ea de causa se ipsum enacuauit & assumpsit seruilem speciem. Verbum enim qui

qui & Filius Dei, semper erat Dominus & Deus, neq. post crucem factus est Dominus & Christus, sed vt prædixi humanitate eius diuinitas fecit Dominum & Christum. Quum igitur dicit. Pater si possibile est, transeat à me calix iste, verumtamen non mea voluntas fiat, sed tua: Spiritus enim promptus caro infirma est: duas voluntates tibi ostendit: alteram humanam, quæ est carnis, alteram diuinam. Siquidem diuina natura prompta est, humana vero ob imbecillitatem deprecatur passionem.

§. 3. Idem Arianos confutat orat. 4. contra eos: Illi enim Deum esse negabāt. Sed illi rursus deorsumq. circūcursitantes & quasi inde Heresin suam constituere possint. Ecce inquit lacrymatus est, dixitq. Spiritum suum turbatum esse deprecatusq. est, vt calix transiret: quomodo igitur is, qui ista locutus est Deus fuerit: aut verbū Patris. Quib. ille respondet. Scripta sunt ista quidem, quod steterit, & Dei perduelles, & quod turbatus fuerit, dixeritq. Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti? &c. Transeat à me calix iste. Scripta inquam sunt ista, quis negat? Sed ego vellem vicissim & vos respondere: nam singula vestra elidenda sunt. si homo merus est, qui ista loquitur: lacrymetur & horreat mortem, vt homo: si autem verbum est in carne (nam eadem dicere non debemus grauari,) qui potuit Deus timere: aut vnde mortem timeret, quum ipse vita esset, & hocq. morte liberaret: aut qua ratione dicere posset, ne timeatis eos qui corpus occidunt, si ipse timebat: aut quomodo cum Abraham colloquium conferens ita locutus est: Noli timere, quia ego tecum sum. Moysesq. audacia corroborans contra Pharaonem, aut verba faciens cum Iesu Naue, ausus est dicere, Fortificare & vir esto: cum ipse expauerit Herodem & Pilatum & cū alijs opitulatorem se præbuisse ne metum conciperet? Dominus enim inquit adiutor meus, non timebo quid mihi faciat homo? si ipse, qui Dominus est mortaliū, mortales præfides expauerit? & vadens contra mortem, mortem exhorruerit? Qui (Quæso) non absurdum impiumq. hunc dicere mortem aut infernum exhorruisse, ad cuius conspectum ianitores inferorum, metu se contraxerunt? Quod si pro vestra opinione expauerit verbum: cur quum multo ante denunciaret sibi à Iudeis insidias fieri, non mature in fugam sese abripuit? Sed contra, quum ad mortem quæreretur, semetipsum voce indicauit. Ego sum inquit: poterat enim non mori. Vt ipse professus est cum diceret, Habeo potestatem deponendi animam meam, & habeo potestatem resumendi eam, & nullus eam auferet à me. Verum ista quæ exprobratis non propria sunt natura verbi, in quantum verbum est, sed eatenus eius sunt, quatenus verbum in carne erat, quæ istiusmodi affectus patiebatur, & Christi perduelles ingratiq. Iudei. Quippe cum ista referantur acta non ante carnem sumptam, sed tum denique cum verbum iam caro factum esset, & homo iam existeret. Tum demum inquam scriptum est eum ista humanitus dixisse, quamuis interim & Lazarum à mortuis excitauit, & ex aqua vini fecerit & cæco à natura visum restituerit.

Caluini
Ariani.

Plane eodem modo, quo nūc Caluiniani, ita olim Ariani contra Christū disputabant. Illi Deum ex proposito negabant, nostri sectarii dum hominē errantē, & moderationis expertem fingūt, etiam Deum negare coguntur. atq. ita in Arianismū reuoluuntur. Fieri enim non potest, quin si humanitas corrigenda committat, quin in Deum defectus conferatur. Omnes enim actiones Christi Domini, cum sit persona diuina, dignitatem ab ea sortiuntur, vt malæ esse non possint. Sunt autē actiones vt aiunt suppositoriū, seu τὰς ἐκτετακέναι, vt Græci dicunt. Si igitur Christus castiganda, corrigenda, reuocanda, immoderata vel agit vel dicit: Deus seu persona diuina ista agere, vel dicere cēsetur. Hinc etiam docent Theologi, ne absoluta quidem Dei potentia esse posse in Christo peccatum. Idq. tam de habituali, quam actuali peccato verum esse. Sequeretur enim consequentia firma, Deum fore peccatorem. Naturam igitur, q̄ diuina hypostasis ad vniōnē personālē assumpit, necessario gratia auxilioq. gubernat, vt omnia acta & dicta grata sint, & peccare nō possit. Qui igitur Christo motus & impetus tribuit, in quib. placida moderatio nō sit, eadem ille operā vniōnem

hypostaticam & incarnationis & conomiam distulit. Ex eadē itaq. pharetra sunt tela Arianorum, & Caluinianorum: Ariani exclamant; Expauit, timuit, non ego Deus. Caluini; Elocutus est corrigenda. Oblitus est decreti Dei. Officium detrexit, ex quo sequitur, ergo Deus. Arianos refutat Athanasius orat. 4. contra eos. De eo porro quod dixit, Si possibile est, transeat calix iste. Disce eum q̄ ista loquitur ante Petro inuocasse, vt diceret eum ea non sapere quæ Dei, sed quæ hominū essent. In ratiō erat hoc ipsum quod deprecabatur, vt qui eius rei gratia venerat. Caterum, vt eius erat id velle, qui ea de causa venerat, ita carnis erat expauescere, ac proinde vt homo hanc vocem edidit, vtrumq. tamē ab eo dicebatur, vt ostenderet se Deum esse, quatenus mortem volebat: hominem a. quatenus carnem gestaret metu concitāt. propter quā attemperauerat suam voluntatem humana infirmitati, vt metu mortis abolito audacem redderet hominem aduersus mortem. Ecce tibi rem plane admirabilem: quem enim veluti per passionem loqui existimēs Christi perduelles, ille alios homines incōsuetū aliqui pauiore interitus reddidit. Certe Beati Apostoli postea istinc animati, ita mortem contempserunt, vt non curarint Iudices, à quibus damnabatur, sed obediendum esse potius Deo quam hominibus. Alij cum Martyres ea fiducia audaciq. fuere, vt crederent sese potius al vitam transire, quam mortem sustinere. Qui (Quæso) non absurdum fuerit famulos verbi de fortitudine admirationi esse. Verbo autem ipsi timiditatem ascribere, cuius vi & opituli mortem vili penderunt. Caterum ex sanctorum Martyrum interantissimū proposito & fortitudinē ostenditur. Deum enim fuisse in timore sed nostrum illum fuisse timorem, quem Iesus Saluator. Vt enim morte mortem abrogauit, & humanitatem humanitatis solito pauore nostram ademit, itaq. effecit, ne homines mortem timerent. Ista igitur simul & dixit & egit, quia humana erant, vt hanc vocem ederet. Transeat à me calix iste, & cur me dereliquisti? Sed tamen diuinitas illi solis deliquium induxit, & mortuos excitauit. Rursus humanitus inquit, nunc anima mea turbata est: illud autem diuinitus dixit. Potestatem habeo vt ponam animam meam, & potestatem habeo. Vt sumam illam.

Hæc Athanasius, nō vt ostendat, nō fuisse in Christo tristitiam, & timorem. Sed vt probet, non infirmo, & inuito, ab aliquo potentiore malo fuisse in cūsum.

Plane eodem tendit argumētum Caluini. Nec potest negari consequentia, vt facit Athanasius. Non dicendum est, Deum correxisse, reuocasse, castigasse, quæ subito exciderunt, sicut dicimus per idiomatum communicationē, Deum mortuum esse, passum esse.

§. 4. Athanasius loco citato & Tert. contra Marcionem multis offendere conatur, hominem, non deitatem esse passum, tum enim iam ceperant germina Theopaschitarum. Vide etiam Epiph. contra Arianos. & Bellar. l. 4. c. 8. & c. 5.

VERSUS 41.

Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem, Spiritus quidem promptus caro autem infirma.

QUESTIO I.

Quomodo Spiritus promptus, caro infirma?

§. 1. Post orationē redit ad discipulos, & inuenit eos dormientes, Græcè ἐπελάει, & ἐκοιμήθη, in præteritū vtrumq. Petri præcipiē appellat, qui animos re-sponderat. Vigilantia eos admonet, ne intrent in tentationē, ne absorbeantur à tentatione vt peccent. Recte Amb. de parad. c. 4. Nullū nisi qui vigilaret, sic curū esse debere demonstrat. Porro spiritum promptū, carnem infirmam esse admonet. Duæ a. interpretationes adferuntur. Amb. in c. 8. Rom. Vt in Spiritu Deum, in carne vero hominem significat, eodem modo ante interpretatus est Athanasius. Syrus pro carne dixit τὸ σῶμα, pagina, corpus.

Hilarius in Matt. Tertull. l. 7. ad uxorem c. 2. de carne Christi, Apostolorum sententiam, & nostram interpretantur. Sed carnem legimus infirmam, & hinc nobis adulationem impensius. Legimus tamen & Spiritum firmum. Nam in rursus virum, positum est. Caro terrena materia est, Spiritus vero celestis. Cur ergo ad excusationem proniores, quæ in nobis infirmæ sunt, opponimus: quæ vero fortiora non tuemur? Cur celestibus terrena non cedant? Si Spiritus carne fortior, quæ & generosior, nostra culpa infirmiora sectamur.

Vis spiritum promptum bene interpretatur firmum, ut opponat carni infirmæ, sed tamen Apostolorum magis promptus, quam firmus Spiritus fuit. Idem tamen Tertull. de fuga in persecutione. c. 8. de Christo interpretatur. Professus itaq; se concupiscentia concupisse edere pacis, vi suum (indignum enim, ut quid alienum concupisceres Deus) acceptum panem & distributum discipulis corpus suum illam fecit, hoc est corpus meum dicendo, i. e. figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus. Cæterum vacuaret, quod est phantasma, figuram capere non posset. Aut si propriam panem corpus sibi finxit, quia corporis carebat veritatem, propriam debuit tradere pro nobis.

Angeli sunt præcipue interpretationes, posteriori præfero, quia de Apostolis loquitur. Nam qui de Spiritu improborum & carne, vel de Satana sermonem elicit, mystice interpretantur. Ideo enim vigilas requirit, quia caro infirma est. Prosper. l. 2. de vocat. gent. c. 9. Visi de vigilando, non etiam orando Apostolos admonuit, sed arbitrii liberi vires videretur hortatus, sed cum adiu. & orantes, satis docet superni futurum muneri, ut etiam vigilantes, tentationis procella non vinceret. Tandem cum morte & somno gratiati iterum veniens eos excitauit, Marc. 4. 40. non tamen redarguit parcens veredundia, & imbecillitati. Donec Iuda appropinquante eum illis obuiam vadit.

VERSUS 47. 48. & 49.

Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa, cum gladijs & fustibus, missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi. Qui autem tradidit eum dedit illis signum, dicens: Quemcumq; osculatus fuero, ipse est: tenete eum. Et confestim accedens ad Iesum, dixit: Ave Rabbi. Et osculatus est eum.

QUESTIO I.

Quomodo captus fuerit Dominus?

Adhuc eo loquente, venit Iudas, cui Syrus semper proditoris Epitheton adiungit, vnus de duodecim proditor Domini sui: deinde de testis eius innocentia. Turbam accepit de senioribus principum, & Tribunum eum cohortem, de forti presidio erat pronisum, ut si fieret tumultus sub moueri populus posset. Fustes sed non dubium fustes maxime contra inermes vsurpatores, & noctu. Ex Luca constat principes sacerdotum, magistratus templi, & seniores simul egredientes, quod magni odii, & sollicitudinis est signum.

Iudas osculo tradidit, non enim notus erat Romanis, patet etiam aliis, nox erat, & timebant, ne arte se subduceret. Non videtur ex consuetudine osculatus, cum paulo ante digressus esset, sed quasi malo reperiunt attonitus, hoc symbolo constantiam amoris

representare voluisse. Ave Rabbi: Syrus שם רבי Schelam Rabbi. Pax magister mi. Verbis pacem, re hostem trahit. Symbolum omnium in Ecclesia, qui plus dolo malo, quàm hostes professi nocent. Respondet Dominus: amice ad quid venisti? Exprobratio facinoris est. Et addidit. Iuda osculo filium hominis tradidit? Interim hoc Christus signum iterum reddidit: obuiam enim progressus quaesivit: quem quaeritis? ut est apud Ioannem. Post osculū id contigisse apparet; nam Iudas stabat cū illis. Iam enim cum videret Christum omnia nosse, aperte se hostibus iungit. Discipuli fugerunt, nec enim erant ad martyrium dispositi, Rup. 15. in Ioan.

VERSUS 51. & 52.

Et ecce vnus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum exemit gladium suum, & percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim, qui acceperint gladium gladio peribunt.

QUESTIO I.

An Petrus vsu gladij peccarit?

S. 1. **V**ariae sunt de facto Petri sententiae. Multi illū grauius accusant. Alii culpam extenuant. Nonnulli penitus excusant, ac defendunt. Rationes in omnem partem se offerunt. Christus vero Petrum iubet gladium cōuerrere in locum suum. Causa addita: Omnes enim qui gladium acceperint, gladio peribunt. *Σοφία τῶν μαθητῶν*, quædā exemplaria *σοφία τῶν μαθητῶν* morientur. Gladium hic Syrus vocat *ספחה* saphtha, nonnulli *ספחה* putant, quæ tamen per *ו* T. non *ו* Th. scribitur. Deinde dubia est lectio, nam v. 72. dicitur *ספירה* Saphira. & postea *ספירה* Sipa. Gladij fuerūt duo in familia Domini. Luc. 22. 26. D. Chrysost. Propter carnem, & agnum *μακάριον* fuisse existimat. Alii in comitatu Christi fuisse semper aliquos enses, ad aliquam sui defensionem, bestias abigendas. Mihi Christus ad exemplum suorum videtur gladios suis permisisse, ne illis auxiliis in perpetuum clericos spoliatos esse putaremus. Petrum enim gladio accinctum & in itinere, & in secessu secum habuit, ut minus mirentur heretici, dum clericos vel ense accinctos, vel armatis comitatos aspiciunt.

Cur gladios habuerunt.

S. 2. Petri error in eo versari putatur, quod priuata auctoritate contra magistratū arma mouit. Hoc enim Christus indicare videtur, dū ait, qui acceperint gladium, priuata vindicta, gladio peribunt. Perituri dicuntur, qui interitum sunt meriti. Nō enim licuit priuato contra magistratū etiam innocentem descēdere. Atq; hæc præcipue Petro aduersantur. Alii stultissimè egisse Petrum asserunt, qui temerè tantam turbā in se suosq; cōcitauit. Verum animos dabat præsentia Christi, deinde amor euentus non semper prospicit. Animos dabat etiam casus hostium, quos vna voce prostratos vidēbat, & sonitus super arma dedisse. Hier. in Matth. 14. Petrum ait errare in sensu, non tamen in affectu.

Cur animosus Petrus.

Contra Petrum igitur sunt illæ rationes. Christus iubet recondere gladium; nam qui acceperint, peribunt, h. e. digni sunt qui pereant, non enim de facto, sed de iure Christus loquitur. Non enim iniusti gladiorum vsurpatores omnes gladio pereunt. Augustin. l. 2. contra Faustum c. 70.

Cur Petri factū damnetur.

Ratio illa fundamentum est eorum, qui Petri factū condemnant. Mihi tamen in promptu est solutio. Videlicet Christum non indicare Petro eum peccasse. Sed

Lex Romana.

Non licitū bellare.

Sed periculi imminētis admonere. Tu inquit, gladio rem geris. An ignoras ergo legem Romanorum, qua sancitur capitalis pena apparitorum, & magistratum auctoritas; ut sine ulla spe veniā moriatur, si quis gladium in ministros magistratus strinxerit: nec eo in casu de iure quaeritur, sed factū continuo puniatur. de legibus vero illis multa passim occurrunt. & lege maiestatis totum hoc cōtinetur. Nā etiam si de iure loquamur; opus est restrictione aliqua: Sicut omnes necessarii faciunt, qui vero eam negligunt in hāresin Tertulliani impingunt. Ille l. de Idol. c. 19. *Quomodo autem Dominus absulit: Nam & si adierāt milites ad Ioannē, & formam obseruationis acceperant, si etiam centurio crediderat omnem postea militem Dominus in Petro exarmando discinxit. nullus habitus licitus est apud nos illicito actui ascriptus. Et l. de corona militis c. 1. Gladium nec Dominica defensionī necessarium reddidit. Hinc omnium eorum qui Petrum peccasse aiunt est sententia, cum ideo reprehendi, quod priuata auctoritate gladium acceperit. Ideo gladio perituro. Simplex mihi sententia videtur. Qui gladium cōtra Romanos, & magistratus templi acceperint, se tueri non poterunt, fortiori succumbent inferiores. Si enim sensus est, quem auctores illi asserunt, iure morietur, aut morte dignus est, duram admodū in Petrum sententiam pronūciat, nempe iam morte dignus es. dignus quocum lege agatur. At Petrus eo modo non est interpretatus, nec pro illo scelere magnopere videtur doluisse. Fuisset autem graue, & morte piandum, si horum est vera sententia.*

§. 3. Grauius etiam vrgent: Non ignorabat Christi voluntatem, nam Matt. 16. increpitus est: & iam toties de passione audierat. Itaque defensione ista scripturarum praeiudicia conabatur inanes reddere.

Respondeo. Non considerasse ista Petrum, sed in praesenti necessitate nebulones illos arcere voluisse. Cetera Deo permisit, poterat scriptura impleri, etiam illos discerneret: & eum qui primus petulenter manus in Dominum iniecit, obrūtū casset. Alioqui si prophetiarum causa huc in auxilium vocetur, nimium efficiet;

Nempe Iudaei praeiudici suadere non licuisse, si quis eius propositum nouisset, ut cæpro desisteret, ne scripturarum praeiudicia redderet inanes. Poterat ille alio tempore & modo impleri. Poterat vnus aut alterius peccatum impediri, etsi non omnium.

§. 4. Non egebat illo auxilio Christus, erat enim auxilium Dei, sicut auxilium, ut Christus ipse profitetur.

Respondeo. Non egebat illis manibus Christus, non ideo tamen peccabat ardentissima fides Petri, dū quod in se esse videt, praestare conatur. Fieri potest, ut prudentia defectus, sine peccato tamen fuerit. Nec adeo temeraria fuit aggressio, ut initio dixi, putabat enim Domino adiuuante se suosque vincere posse cohortem, & Iudaeos.

At non expectauit imperium. Lentus enim miles non erat; potestatem cadendi petiuit: & Domini silerium interpretatus est consensum. Luc. 22. 48. Nam ver. 38. cum iussi essent emere gladium, respondent adesse duos; itaq; mandatum vsu gladii existimabat. cū hostis ergo intrueret, Petrus qui non frustra Dominum de gladio monuisse arbitrabatur, qui gladium se proximo suo lateri iunxerat, cum verari gladium vsu nō audiret, putauit pro Domino periculum clamare: nec vocem iubentis expectandam, cuius spectaret calamitatem. Habere gladios Dominus iusserat, parato ad ictum, & quaerenti nil respondit. Hoc igitur argumentū, pro Petro potius facit; Si enim Petrus anceps qd ageret, percuteretne in gladio, an quiesceret, grauius peccaturus fuisset, ut etiam capitali pena dignus efficeretur, eum Dominus rogantem instruxisset, di-

xissetq; ne feceris. Facinus est, quod meditaris. Cur enim anxium, & dubitantem non reuocatā peccato, quod iam iamque admittendum videbat?

At Christum maiori exposuit periculo, ut causam aliquam apparentem Iudaei haberent.

Respondeo. A cōsuetudine ista Iudaeos nō vsos. Nec tamen omisso fuisse, si quid ad rem fecisset, praeterim apud Romanos quorum erant seuerissimae leges, si quis impediret, ne quis vinci etur, lictori manum intulisset. Quin etiam qui effraeto carcere fugissent, etiam alioqui innocentes essent, puniebantur.

Deniq; summa accusationis est; non licere defendere innocentem contra magistratum, non lādere ministros.

§. 5. Aequa illa videtur, & necessaria Reipub. l. 1. Sed apud Iurisconsultos tamen, & Theologos de illa multa disputantur, ut quamuis ea omni modo vera esset, ignoratione tamen inculpabili Petrus transgredi potuit, ut putaret innocentē esse eam praerogatiuam, ut contra latrocinatū magistratus iniurias etiam a priuato asseri posset. Illa enim ignorantia in homine p̄scatore, & qui erat sine literis mira videri nobis non debet. Deinde sacerdotes & magistratus Iudaeorum potestatem politicam non habebat, itaq; quod in eorum ministros committebatur, sic accipi non debuit, quasi illo legitimus magistratus, & ministri offenderentur. Republicam enim Iudaei amiserat, sacerdotibus & Phariseis nullum erat in alios ordinatum. Itaq; odio, vindictaq; studio militi se Romano iungebant, & serui & principes; neq; enim sacramentum praesidi dixerunt, ut legitimi, & sacrosanctae potestatis essent apparitores, sed quasi scurræ, & vagi grassatores, sese sine auctoritate publica negotio miscuerunt: inter eos Malchum ferocius irruentem Petrus repulit, dum purauit. Non igitur in publicam potestatem deliquit Petrus: sed priuati impetum repulit, quæ eo quod sese potenter militibus Romanis socium adiungit, nihil iuris acquisiuit: Erat enim famulus Pōntificis, h. e. hostis, accusatoris, calumniatoris, cuius vi nulle in capiēdo, ita nec in custodiēdo, examinandoq; erant partes. Imo rem totam reddebant, si leges Romanas spectes, irritam. Hostium in reo capiēdo, & vexando malitia ipsis praediare debuit, non Petrus. Deniq; Romanorū imperium a plerisq; prolegitimo non agnoscebatur, & pro tyrānico habebatur, qui in sententia etiam esse Petrum, mirum videri non debet.

§. 6. Caput tamen rei erat Christi Domini, & rei regis libertas. Eum pro rege agnoscere omnes oportebat, illi seruire, illum obseruare. Et quamuis in regū eius non esset de hoc mundo, non tamen huic mundo erat in illum iurisdicō. Hoc Petrus sciebat, & Pharisei scire tenebantur. Quanquā Petrus etiam regem in hoc mundo potenter fore arbitrabatur. Cū ergo Christum liberum esse attributo didicisset, cum omnia esse in eius potestate non dubitaret, recte iudicabit, nullā magistratus in illum esse potestatem, qua minima res domino imperaretur. Non igitur in legem maiestatis commisit, sed improbi serui Domini maiestatem offenderūt, potestate abusi, Petro regis aeterni ministri vltionis anam dederūt. Quemadmodum igitur licitum est innocentem defendere contra magist. autē, cuius a sceptro defensor & defendendus liber est: ita & Christum defendere contra alienorum iniuriam laudabile fuit. Hinc Cyrill. l. 1. in Ioan. c. 13. Petrus gladium habuit, quia secundum se gladio defendere licebat. Vnde etiam Petri, qui gladium aduersus hostes accepit, a mandato legis fuit aliena. Mortum autē eiusmodi Christum docet repressisse, quamuis secundum legem fuerit, quia a perfecta virtute longe aberat. S. Ambr. in Luc. 22. etiam si etiam commendat. Petrum in lege eruditū promptū effugium, qui sciret Phineas reputatū ad iustitiam, quod sacrilegium peremisset, percussit seruum. Aug. in qq. Vet. & N. T. q. 104. Petrus

Petrus negat inuisse plagam inenisse: quia significatur in Luca Dominum percutiente fecisse. Dictum autem illi. Qui accipit gladium gladio peribit. Ne iterum percuteret. Quod putat à Luca infirmari permittente Domino factum, id mihi admodum probabile videtur. Nam reuera videtur Dominus studio non respondisse, donec factum esset. Ita habet Lucas v. 49. 50. 51. Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum esset, dixerunt ei. Domine si percutimus in gladio: Et percussit vnus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.

V. 51. Respondet ad questionem propositam. *ἐὰν ἔως ἴδωμεν ἕως, hoc, Syrus ܐܪܝܬܐ satis est, seu sufficit vsq; hoc, quod significare potest: finite eos hoc vsq; ad captiuitatem procedere. Vel finite vestram vindictam vsque hac ad vulnus procedere: de cætero abstinete. ascribā Ambrosii locum in Luc. 22. multa enim villa in hac explicatione continet. O amentes ô perfidii! non sic comperitur sapientia, non sic tenetur iustitia. Nec discipulorum solida fuerunt. Vnde Petrus eruditus in lege promptus affectu, quisit Phineæ repudiatum ad iustitiam, quod sacrilegos percussit percutit principis seruum. Sed Dominus vulnera cruenta detegit, mysteria diuina subiecit, vt seruus principis mundi, h. e. nō naturæ cōditione, sed culpa secularium famulus potestatis, cuius sue vulnus exciperet, quia nō audisset verba sapientia. Omnia deniq; qui facit peccatum seruus est peccati. Peccatis inquit regis venditi estis. Veditio propter peccata nostra, propter bonitatem autē Dei redemptio peccatorum. Aut si Petrus volens percussit aurē docuit, quod autem habere in specie non deberet, quam in mysterio non habebant. Sed bonus Dominus & ipsi reseruit auditum. Secundum prophetica dicta, demonstrans, & ipsos si conuertantur posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt, eo quod omne peccatum fidei mysteriis ablatur. Tollit ergo Petrus aurē. Quare Petrus? quia ipse est, qui accepit gladium regni colorum. Ille enim condemnatur, qui & absoluit, quoniam idem & ligandi & absoluedi adeptus est potestate. Tollit autem male audientis, tollit autem gladio spiritali aurem interiori male intelligentis. Caueamus ne cui tollatur auricula. Legitur passio Domini, si ad diuinitatem eius referimus infirmitatem in corpore passionis, excidit auricula, & excidit Petrus, qui nō passus est Petrum, prophetam asfirmari, Sed Dei filium docuit fidei confessione signari. Ergo cum legimus teneri legem, caueamus ne ab aliquo audiamus, & putemus cum seruandum diuinitatem teneri inuitum, teneri quasi infirmum. Tenetur quidem, & vt dixit Ioannes ligatur secundum corpori ueritatem. Sed va illi qui ligant uerbum. Ligant autem qui tantummodo Christum hominem putant, ligant, qui prescriptum non putant, qui omnipotentem non consentent. Mala vincula ligantur, quibus non Christum ligant, sed seipsos alligant. Ligatur autem in domo non pjalicius, & iusti, sed in domo Caiaphæ, h. e. in impia domo ubi etiam moriturus pro omnibus propitius. Quam amentes igitur, qui beneficia diuina consentent, & beneficiorum autorem persequuntur. Ideo autem perdidit, quia perdidit auditus profectum.*

VERSUS 53.

An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum.

QUESTIO I.

An Deus potuerit dare Christo plusquam duodecim legiones Angelorum?

V. 1. Duodecim Apostolis comparat duodecim legiones, & quidem Angelorum, quo ostendat, nō esse sibi necessariam defensionem hominum paucorum, in exercitatorum. Sic Elifaz 4. Reg. 6. 7. curus ignei apparent, sic 4. Reg. 19. 35. Angelus Adams Con-zen in Euang. Tom. I.

occidit 18000. assyriorum, de numero legionari militis variant interpretes; merito: nam & ipsæ legiones non eodem semper numero fuerunt. Syrus nomen visitatum retinuit *לגיון* legionem appellat. Tantum exercitum assistere mihi iubebit. *אשר יסתר* siflet.

De legionibus mentionem non facerem, nisi etiam post Iusti Lipsii militiam Romanam viderem quosdam interpretes, & concionatores decipi, idq; etiam ex doctissimo alio qui interprete Francisco Luca. Dictionis, inquit, Latina vsus est etiam Græce & Syriace: nec dubium quin Saluator ipse ea sit vsus vipote tunc temporis vulgari Romanis Iudea dominantibus, eamq; presidis militum continentibus. Est enim legio nomen militare significans exercitum sex millium, vt minimum; vt summum quingentorum & duodecim millium militum. Variant enim auctores. Legio cohortes decem, cohors quinquaginta manipulos, manipulus viginti quinque milites continuisse docetur, qui omnes simul faciant duodecies mille quingentos. Transfert hoc nomen Iesus ad Angelos, iuxta S. Scripturam morem quæ ubiq; passim, militia, virtutum, exercituum angelicorum memini: atq; hinc Deum vocat Dominum, virtutum seu exercituum, i. e. Sabaoth, quod semper presto habeat angelicos exercitus, quos emittat ad delendum, & subiugandum rebelles omnes, tum damones, tum homines faciendumq; omnem voluntatem suam. Duodecim legiones Angelorum sint centum & quinquaginta millia angelorum: plusquam duodecim autem Angelorum legiones, nominans Iesus, significat infinitam esse Angelorum multitudinem iuxta id quod Daniel scribit cap. 7. v. 10. Millia millium ministrabant ei, & decies milles centena millia assidebant ei.

Largiter errat, vt cui talia minus curæ fuerunt. Numquam legio duodenum millium fuit: & si esset inhabilis esset acies, nō sat multis magistratibus instructa. Romulus trium millium legionem fecit, ex tribus singula millia feligens. Iūctis Tatio, & Sabinis senum millium fecit peditum, equitum sexcentorum, ita Varro, Dionys. Plutarch. apud Lips. l. 2. de militia Romana. Dialog. 5. Hostilius mutauit, & minores legiones fecisse videtur; nam statim eiectis regibus fuerit quaternum millium. Flor. l. 1. c. 4. de Hostilii mutatione mentionem habet. De quaternis millibus Dionys. l. 6. Liu. 9. l. 6. & 8. dec. 1. Annibal tempore fuere lectæ, quinquem millium. Luc. 22. Scipio in Africam traiecturus sena millia pedites & sexcentos legit. Equites trecentos. Liu. l. 30. Idem l. 42. in Macedoniam missas legiones habuisse sena millia peditum, equites trecentos. Festus summum numerum 6200. peditum Mario auctori tribuit, id Lipsius refutat. Fuisse Augusti æuo quaterna millia videntur. Sed tamē magnam in his varietatem fuisse ipse Polybius indicat. *Διμήρεσι δὲ αὐτὸς τὸν τριπλὸν ἴστων*, Diuidunt vero eos illo modo, & paulo post. *ἑαυτοὶ δὲ ὁπλείουσι περὶ τετραχίλων ὄσιν, καὶ λόγον ποιεῖναι τὴν διττὴν ἐσιν, πλὴν τὸν τετραχίλων τῶν αἰ τῶν ἰσών*, Quod si plures quatuor millibus sunt, pro rata diuidunt. exceptis triariis quos habent semper numero eodem. Indicat igitur sæpe plures fuisse, sed nullo exemplo docetur excessisse numerum senum millium, ducentorum peditum, trecentorum equitum. Hæc de numero legionum integrarum, cum vel primum lectæ, vel supplemento redintegratæ sunt. Nam itineribus, pugnis, fame, morbis atterebantur. Cæsar l. 5. Belli Gallici, duabus in legionibus vix septem hominum millia fuisse scribit, & legionem sextam minus mille hominum habuisse. Si igitur summum numerum legionum amplectamur, duodecim legiones efficient septuaginta septem millia militum, quadringentos, in illum numerum etiam coniectis equitibus.

§. 2. Docet ille locus contra Wicleffum Deum liberum arbitrii esse. Si enim rogare veller Christus Deus exhiberet. Vide Bell. l. 3. c. 16. de gratia, & libero arbitrio. Nec quicquid ad rem facit argumētum Wicleffi, qui Deum facere potuisse dicit, vt Angeli assisterent.

Z z

Non

VERSUS 65.

QVÆSTIO I.

Adami Conzen in Evang. Tom. I.

VERSUS 69. & sequentes.

QVÆSTIO I.

Zz 2

Palma.

115
Angela

Consensus
Euangelii-
starum.

prædestinatus, Caluinus l. 2. in libro 8. §. 59. Sanctorum electio venialis esse, non super naturam, sed quia ex Dei misericordia veniam consequuntur. Hinc Bellarminus l. 1. c. 7. de amissione gratia, & statu peccati. Petrus ter negando peccando mortaliter peccauit, erat autem prædestinatus, igitur prædestinatus possumus peccare mortaliter.

Respondet Bellarminus Pareus p. 69. [Hoc datur totum. Et aut Petrus negando, eiurando penitus fide excussit, & excidit gratia, aut non. Si penitus hæc amiserit, sequitur irritam fuisse Christi pro Petro præcationem, Luc. 22. 32. Si non amisit, fallitur Bellarminus.]

Respondet obiectioni sibi repugnant. Non amisit Petrus fidem penitus, imo ne fidei quidem partem. Negauit scire quid illi an illa loqueretur, negauit nouisse hominem, petierunt, nec tamen quod metus infirmo expressit, etiam animo sensit, contra mentis vox erat. Intelligebat quid diceretur, Dominum quærit negauit repetito perituro noverat, non igitur fide perdidit, nec manebat Domini oratio Luca. 22. 32. Imperauit namque, ne fides eius deficeret. Caritatem tamen Iustitiamque, perdidit, si de enim infirmi, nec iam dilectionis fluxu viuente, iustus esse non poterat, licet fidelis esse non desineret. Verum præstat argumentationem in aduersarium conuertere. Aut Petrus negando eiurando penitus fidem, qua crederet, sibi remisit peccata omnia. (quæ Caluinus ista est fides iustificans) excussit, & excidit gratia, aut non. Si excussit & excidit gratia, fides & gratia amitti possunt. Si non. Ergo & Caluinus, mentiendi, petierando, dicendo non uisisse Christum, asserendo Deum esse Diabolum, & e contrario hunc esse Deum, fidem iustificantem, gratiam, Spiritum saluum retinuit. Quod si annuant, nulla fide digni sunt. Atque hoc summum est iniquitatis eorum mysterium.

§. 3. Viget solidè & fortiter propositum Bellarmi. cum peccata Adamo, Davide, Petro aut potuerunt consistere cum fide iustificante, aut non. Si non: excusserunt fidem iustificantem, & per hoc fuerunt lethalia. Si potuerunt: Sequitur homines iustificatos libere præuicari Dei mandata, &c. Omnia enim a Deo sunt condonata, atque remissa.

Pareus respondit est. Quod Caluinus dicat, adulterium, homicidia, peritiam, &c. posse consistere cum fide iustificante, vel fidem veram, viam & iustitiam tenere in homine cum grauissimis lapsibus, est pura putatio caluina. Etiam si consisteret non tamen haberet licentiam peccandi, quia Deus grauissimis flagellis lapsus sanctorum vindicat, quibus ad resipiscendum eos compellit. Fides egra non iustificat, sed sana, libera. 4. Deus ante resipiscendum imputat peccata in flagello pœnas temporales, & imputat etiam infigendi æternas nisi resipiscerent. Fides est habitus, sed eius actus propius est remissionem peccatorum accipere. Iustificatio non est remissionem peccatorum recipiens. Fides habitus alter manens, iustificans dici non potest.

Respondet Egregia Bellarmi ratio, adeo solida, ut hic diu vellitur ab aduersario totidè verbis cõfimetur.

Nam, ut ad primum respondam, luculentum est in re data mendacium, causæ desperatæ indicium. Dicit enim non modo Caluinus, quod affirmare eum diceretur, putam calumniam clamat Pareus: Sed ipse etiam Pareus dem dicit. Flagitia illa cum fide iustificante possunt consistere. Nam li. 3. in lib. c. 1. ita pia mens, ut cum quædam modum exagietur, ac diueretur, supra omnes tamen diffinitas tandem emergit, nec sibi misericordie diuina fiduciam excedit, quænam patitur. Qui potius quæcumque, eam disceptationes exerceat, & fatigat, in istius fiducia certitudine exeunt. §. 20. Duo quæ fidem oppugnat proponit. Ipsa (inquit) præuicacientia incumbens peccatorum mole oppressa, genus, &c. Siue ergo res aduersæ in Dei præseferant, siue eius argumentum & materiam conscientia inuenerit, inde tela & machinas ad profligandam fidem iniquitatis arripit. Hinc genus in aduersitatem promouetur. Cum illa fide adulterium, homicidia consistere possunt, quæ quantumvis conscientia mole peccatorum oppressa gemat, arguat Adam Conzen in Euang. Tom. I.

fremat, tumultuetur, quantumvis argumentum & materiam iræ diuina in se reperiat; tamen eam pia mens nunquam excuti patitur, sed emergit, &c. ac, talis est fides Caluini, ergo cum ea possunt illa flagitia in eadè sede morari: idem paulo post: Ergo quod iam superius dictum est, rursus asserimus, fidei radicem nunquam a pio pectore auelli, quin ima in parte defixa hæreat. Et non in cordibus, priorum regnat incredulitas, sed foris oppugnat, nec lethaliter vulnerat sunt telia, sed infestat, aut certe sic ledit suis telis, ut vulnus sit sanabile. Inde rursus explorata ratio, ad id, quod Cardinalis dixit, probandum: Semper hæret Caluinitis fides, aliquando sunt in eisdem scelera, simul ergo fides & scelera. Dilucidius etiam §. 24. contra Semipapistas qui dicebant: Si Christum consideras, certa salus, si ad te ipsum reuerteris, certa damnatio. Qualis autem (inquit Caluinus) illa fiducia, quæ subinde desperationis cedit? Deinde argumentum retorquet. Si te ipsum consideras certa damnatio: Sed quoniam Christus cum omnibus suis bonis, sic communicatus, ut omnia eius tua fiant, ut fias eius membrum, adeoque vnum cum ipso: Iustitia eius tua peccata obruit, &c. Christus (anè a nobis separare, aut nos ab ipso minime conuenit: Sed utraq; manus fortiter retinere oportet, quæ se nobis agglutinauit societate, &c. nec solum in diuino societatis nexu nobis adheret, sed mirabili quadam communione in vno corpus nobiscum coalescit in idem magis ac magis, donec vnum penitus nobiscum fiat. Sic ille contra semipapistas. Ex quo contra semicaluinianum Pareum Papistæ. Fiducia illa nunquam cedit desperationi, Christus cum omnibus suis bonis communicatus est nexu in diuino Caluinitis, omnia Christi facta Caluinitarum sunt, iustitia eius, eorum peccata obruit, ergo cum sceleribus illis manet Christus cum omnibus suis bonis, nec auelli potest, nexu in diuino agglutinatus, inter bona illa, & fides manet ergo fides, &c. §. 30. Quorsum autem fides saluifica, nisi quatenus nos in Christi corpus inserit? manet ergo & fides saluifica inserens eos in corpus Christi, & scelera inserentia in corpus demoniorum.

§. 4. At §. 31. etiam exemplo nostrum Caluinastrum refutat Caluinus. Rebecca oraculo certior facta, de electione filij sui Iacob, eius benedictionem malo artificio procurat: maritum suum gratia Dei testem ac ministrum decipit: filium suum cogit mentiri: varijs fraudibus & imposturis corrumpit Dei veritatem, denique ludibrio exponens eius promissionem, quantum in se est eam aboleri. Neg, tamen hoc opus quamlibet reprehensione dignum fide vacuum fuit. Et paulo post: Docent certe hæc exempla, errores sape fidei esse permixtos: Sic tamen ut primum semper illa teneat, ubi vera est. Siculi enim Rebecca particularis error, non irritum benedictionis effectum reddidit, sic nec fides, quæ generaliter dominata est in eius animo, principiumque & causa fuit illius actionis. Dixerat ante: posset hic tamen moueri questio, quid de Sara, & Rebecca sentiendum sit, quarum utraq; fidei zelo, ut videtur impulsæ extra fines egressæ est. Fides vero quæ manet in his vera & viuua fuit. Forma argumenti nostri hæc est. Peccata Sara & Rebecca Caluino in Gen. 16. sunt obrepens desperatio sobolis, lechi coniugalis pollutio, coniugij corruptio, mariti ad impatientiam incitatio, denique adulterij rea est, & marito eiusdem criminis causa. Rebecca peccata hic enumerat. Malo artificio procurare benedictionem, maritum decipere, filium ad mendacium cogere, corrumpere Dei veritatem, ludibrio exponere promissionem, tam quantum in se est aboleri. Sed cum his manet fides; imo fides causa est, principium harum actionum. Etsi n. Abrahæ & Saræ, ut ait, Caluinus claudicat fides, non tamen in substantia, sed medio, vel agendi ratione, pari ergo ratione, si idem faciant Caluinitæ, illa adulteria non tollent fidem. Errores illi cum fide permanent.

Eadem sententia Beza. Fides (inquit) in 1. Tim. c. 4. 1. Est certa nostra in Christo electionis persuasio, si autem certa est electio, fidem etiam perseverantia donum semper comitetur necesse est. Agit vero de fide iustificante, fide electorū, quæ a temporaria fide multis distinguit. Parem facit infirmitate

Cum omni
scelerema
net fides
Caluini
ma

Sanctorū
lapsus.

An Petrus lachrymis culpam diluerit?

§. 1. **S**ola fide, hoc est, certa persuasione delecti peccata hæretici fingunt. Negant enim Deum imputare peccata illi, qui fidem habeat. Sed in eoque constantes sunt, nec inter se conveniunt. Patet illud 7. de amissione gracie & statu peccati, *fides qui est actualiter iustificare, ait, & remissionem peccatorum recipere, ex quo sequitur : Petrum, cum detuleret, hominem non noffe, eodem tempore potuiffet accipere remissionem, si cogita et, fed certum esse, peccata negationis sibi culpam non imputari. Aliis tamen huius sufficit, vt alio loco Pareus fatetur. At ex hanc & orthodoxa fide constat : Peccata Dei gratia remitti ad eam opus esse contritione, contritionis effectum esse lachrymas, illis pœnas temporales remitti, illius pro peccato fieri satis. Hinc Ambrosii nobilis sententia, lachrymæ veniam non petunt, sed merentur. Basilio. in Luc. 22. Petrus doluit & fleuit, qui erravit in homine non inuenio quod dixerit, inuenio quod fleuerit. Non inuenio quod dixerit, inuenio quod fleuerit. Bene lachrymas lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, ablati potest. Lauant lachryma delictum, quod voce potest confiteri. Et venia stertis consulunt, & percondunt. Lachryma sine horrore culpam loquuntur, lachryma crimen sine horrore non verendunt confiteri. Lachryma veniam non postulat, & merentur. Inueni cur tam cito Petrus meram cito veniam plus offenderet. Ante stendimus est, sic precandam. Bene lachrymas, quæ lauant culpam. Demum, quoniam respexit penam delictum. Negavit primo Petrus, & non fleuit, quia non respexit Dominus. Negavit secundo, non fleuit, quia adhuc non respexerat Dominus. Negavit & tertio, respexit lesam, & illam maritima fleuit, &c.*

Hoc in loco solum hæretici notant, quod ait: Lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Non enim lac fecit pro peccato, per remittere tunc culpam, sed dolorem, sed culpam remissa, per sequentes lacrymas lac fecit pro temporali pœna. Ambrosius autem agnosce- re satisfactionem clarus est: quâ per docere hinc cele- 1.7. in 13. Luc. Superest nunc ut intelligamus quid sit lac- tura quadratis. Et videtur videri et expressum nomine lectus spiritualis arcumum. Nam sicut qui pecuniam solvunt, bitu reddunt, nec prius euacuatur seu nomen quoniam fortis ad minimum usque, quocumq. solutionis in genere qua- muis lac solvatur: Sic compensatione charitatis acquirunt liquorum vel satisfactione quacumq. peccati pena dissolvitur.

§. 2. De lachrymis Petri Athanasius de Virgini
Magna siquidem virtus in lachrymis, & preclara per ea facta
magna siquidem virtus in lachrymis, & preclara per ea facta
refle mihi esse Evangelium. Quum enim Saluator nollet tran
tus esset Iudeis, Petrusque turbandum illum abrogavit
quam gallus cantaret, Dominus autem directo mem
apexiffet, memorque ibi redidit. Petrus efflet verbis Domini
quod ei dixerat, antequam gallus sonet, ter me abnegabo. Per
sus foras amari lachrymatuſ est. Vides quale remedium in lach
mis, spectata quaso, quam iniquitatem delincenti. Quis enim
tristis hoc vitio : quippe qui ter incurruendo Dominum abne
uerit, tantum tamen scelus per lachrymas deletuit. Vides qu
quam vitam habeant lacrymæ. Quandoquidè illa scriptura
pro nostra doctrina, vt nos per illas antecedentes, vitam æter
posideamus. Sciamus nostruſ deslere peccatum, amare delin
Vnde et lapsus sanctoruſ vidit. Nihil mihi nocuit, quod non
Petrus, profuit quod emendat. Didici cauere alioquin per
Petrus inter Iudeos negauit : Salomon contumeliosus gen
ceptus errauit. Fleuit ergo amarissime Petrus, fleuit per
suum posset lauare delictuſ. Et in ipſo manere vis mercedi, dicit
lachrymis tuam eodem momento, eodem tempore respicit Christus
Et oratione contra omnes hæreses. *καὶ ὁ πᾶς ὁ κόσμος*
ἀκούσας τῆς ἀποκρίσεως αὐτοῦ τῷ θεῷ. Et per lachrymas
steris negationem in ipſo penitentia. Itaq; lacrymæ fuerunt
penitentia, & in illis iustificatio, non pro peccata
paſſa, sed temporalia.

САРҮТ

intate lectionem & fidem, electio Calvinistarum in horrendis lapibus manet immota, ergo & fides inquam vera, viua. Postremo ipsi aduersarius Comm. in Ro. II. dub. 17. verbosissime de fide indelebili disputat, professus se de vera, viua fide, quæ est *in ipso deo* agere. Hæc est eius sententia, indelebili simpliciter, ergo cum horrendis lapibus consistit.

Quæto etiam, quid tibi velirilla in Coll. Mompel-
gardeni disputatio, ubi Beza affirmat, Simonem Ma-
gum non habuisse veram fidem, finem veram fidem
habuisse, eam nunquam amisisset pag. 463. Et David
nequaquam amisit sed retinuit in adulterio fidem. Ergo
hæc de vera fide dicuntur, aliis illis cum Lutherani-
s non est controuersia.

S. j. Ad 2. An vero Deus lapsus sanctorum vindicet: aliter Caluini. li. 2. c. 4. §. 2. Certes si punit Deus peccata impii: si vindicat recordatur. Secundo. Secum confilii: Supra erat alia eius oratio. Peccata non damna-
re; non præterita, quia iustificatus est; non præsentia,
quia remissa; non futura, quia non imputabuntur.
Tertio. Etiam illæ pœnæ, seu viresiones licentiam non
coercent. Nam mox ab adulterio; homicidio credete
possunt sibi remissa; atque ita flagella auertere. Quar-
ta ab æterna pœna liberi: mi, at multi eorum in
hac vita grauissima illa flagella non sentiunt.

Fides in-
firma in-
spicitur.

fingis, ac daminare Caluinus li. 3. Inft. c. 2. §. 19. Summa hac fit, vbi primum vel minima fidei gutta mentibus noſtris inſtillata eſt, iam faciem Dei placidam & ſerenam nobiſque propitiā, contemplari incipimus. Ergo tum iuſtificamur, quia apprehendimus iuſticiā, & Deum coarctemplan-
mur propitiū. Secundo Caluinus. lib. 3. inſt. c. 2. §. 21. Quom ergo conſtititur fides perinde eſt, ac ſi violento iclu ſaculi, miles aliqui firmis pedem monere cogatur, & paulum cedere: cum autem ſauciatur fides ipſa, perinde eſt, ac ſi clypeus fractionem aliquam ex impreſſione recipiat, ſic tamen vt non perforetur. Tercio ibidem. §. 12. Hoc interim tenendum eſt, quantumvis exigua ſit, ac debilis in electis fides, quia tamen Spiritus Dei certa illis arrha eſt ac ſigillum ſue adoptionis, nunquam ex illorum cordibus deleri poſſe eius ſculpſuram. Graue & ſolidum hinc argumentum: Ea fides quæ certa eſt arrha Spiritus Sancti, & Sigillum adoptionis, eſt fides iuſtificans, ſed exigua etiam & debilis eſt arrha & Sigillum, ergo iuſtificans. Ergo fides iuſtificans non deletur ex cordibus electorum, ergo & fides debilis, eſt fides iuſtificatrix. At verum eſto: fidem agram non iuſtificare, nulla ergo iuſtificat, omnis enim fides impei ſecta eſt, ideoque peccatum ex natura mortale, nulla ergo iuſtificat. Omne enim peccatum mortale ægrum, nullum eſt ſanum.

§.7. Ad 4. Temporales non semper infligit pœnas, æternas ob electionem non potest infligere, nec adversarii philosophia permittit illas conditionatas: Nisi resipiscerent, hoc enim est dicere: Si nō essent electi.

§. 8. Ad Subtile videtur homini crasso effugium in distinctione fidei, actualis & habitualis. Verum omnem Calvinistarum fidem iustitiamq; auerit. Rem paucis examinemus.

1. Fides iustificans, seu certa persuasio salutis est simpliciter indebilis, Actus fidei est fides iustificans, seu certa persuasio salutis, est igitur simpliciter indebilis. Maior est Aduersarii & minor, debet ergo & esse conclusio. (suasio salutis.

3. Illa sola est certa persuasio salutis, q̄ est indelebilis fides, at solus habitus est indelebilis, solus ergo habitus est persuasio salutis, solus ergo habitus fides iustificas.

4. Minima stilla fidei fides exigua & debilis est ar-
rha, &c. facit vt Deum propitium contemplemur, si
illa fides est habitus, quod iustificat fides habitualis. Si
actus, ergo falsum quod ait Caluinus, eam non posse
deleri. Actus enim facile euanesceit.